

Univerzita Hradec Králové
Pedagogická fakulta

DIPLOMOVÁ PRÁCE

2015

Bc. Martina Přečková

Univerzita Hradec Králové
Pedagogická fakulta
Katedra sociální pedagogiky

Dobrovolnický vztah v dobrovolnickém programu pro podporu rodičovských kompetencí

Diplomová práce

Autorka: Bc. Martina Přečková
Studijní program: N7507 Specializace v pedagogice
Studijní obor: Sociální pedagogika
Vedoucí práce: Mgr. Iva Junová Ph.D.

Zadání diplomové práce

Autor: Bc. Martina Přečková

Studium: P13216

Studijní program: N7507 Specializace v pedagogice

Studijní obor: Sociální pedagogika

Název diplomové práce: **Dobrovolnický vztah v dobrovolnickém programu pro podporu rodičovských kompetencí**

Název diplomové práce AJ: Voluntary Relationship in Voluntary Programm For Parental Competences Support

Cíl, metody, literatura, předpoklady:

Diplomová práce se zabývá fenoménem dobrovolnictví v kontextu současných společenských změn. Teoretická část se věnuje vybraným aktuálním otázkám dobrovolnictví jako komplexního sociálního jevu i jako individuálního chování. Praktická část sleduje přínos dobrovolnického vztahu v dobrovolnickém programu směrem k dobrovolníkovi. Výzkumné šetření je realizováno metodami kvalitativního výzkumu. Pro sběr dat je použita metoda ohniskových skupin, pro analýzu dat je použita metoda zakotvené teorie.

Anotace:

Diplomová práce se zabývá fenoménem dobrovolnictví v kontextu současných společenských změn. Teoretická část se věnuje vybraným aktuálním otázkám dobrovolnictví jako komplexního sociálního jevu i jako individuálního chování. Praktická část sleduje přínos dobrovolnického vztahu v dobrovolnickém programu směrem k dobrovolníkovi. Výzkumné šetření je realizováno metodami kvalitativního výzkumu. Pro sběr dat je použita metoda ohniskových skupin, pro analýzu dat je použita metoda zakotvené teorie.

Garantující pracoviště: Katedra sociální pedagogiky,
Pedagogická fakulta

Vedoucí práce: Mgr. Iva Junová, Ph.D.

Oponent: Mgr. Leona Stašová, Ph.D.

Datum zadání závěrečné práce: 7.1.2014

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem diplomovou práci vypracovala pod vedením vedoucího práce samostatně a uvedla jsem všechny použité prameny a literaturu.

V Praze dne

Poděkování

Děkuji Mgr. Ivě Junové Ph.D. za odborné vedení práce, poskytování cenných rad, podnětné připomínky a velmi vstřícný a lidský přístup.

Ráda bych také poděkovala ředitelce organizace Host Home Start Mgr. Alžbětě Candia Muňoz a jejím kolegyním Mgr. Vlastě Vítkové a Mgr. Kateřině Brožkové za jejich vstřícnost při spolupráci a všem dobrovolnicím organizace, které mi nezištně a ochotně poskytly cenné informace, ze kterých vzešla tato diplomová práce.

Anotace

PŘEČKOVÁ, Martina. *Dobrovolnický vztah v dobrovolnickém programu pro podporu rodičovských kompetencí*. Hradec Králové: Pedagogická fakulta Univerzity Hradec Králové, 2015. 64 s. Diplomová práce.

Práce se věnuje vybraným aspektům dobrovolnického vztahu v kontextu mikrosociálního prostředí. Dobrovolnictví je představeno jako makrosociální dynamický fenomén ve svých aktuálních proměnách i jako individuální chování, pozornost je věnována formálnímu dobrovolnictví v dobrovolnické organizaci orientované na podporu rodičovských kompetencí pro rodiny v tíživé životní situaci, přítomen je i sociálně pedagogický kontext dobrovolnictví. Výzkumné šetření je zaměřeno na přínosy dobrovolnického vztahu optikou dobrovolnic a je koncipováno jako kvalitativní. Ke sběru dat byla použita metoda ohniskových skupin a problémového rozhovoru, k analýze dat metoda zakotvené teorie. K zjištění výzkumu patří například mechanismus negativní reakce okolí dobrovolnic na jejich dobrovolnické aktivity a vyrovnávacích strategií dobrovolnic směrem k okolí jako je nekomunikace dobrovolnictví, či překvapivé zjištění absence podpory dobrovolnických hodnot v rodině dobrovolnic. Na straně druhé výzkumné šetření identifikovalo tzv. kanály prostupnosti, kterými témata dobrovolnického vztahu prostupují do mikrosociálního prostředí dobrovolnic a dobrovolnický vztah se tak stává jedinečným prostředkujícím elementem mezi světem klientů a světem okolním.

Klíčová slova: dobrovolnictví, dobrovolnický vztah, dobrovolnická organizace, sociální mikroprostředí.

Annotation

PŘEČKOVÁ, Martina. *Voluntary Relationship in Voluntary Programm For Parental Competences Support*. Hradec Králové: Pedagogical Faculty, University of Hradec Králové, 2015. 64 p. Diploma Dissertation Degree Thesis.

The thesis deals with selected aspects of volunteering relationship in context of micro-social environment. The volunteering is presented as macro-social dynamic phenomenon in its current changes as well as individual behaviour, attention is paid to the formal volunteering in volunteer organization focused on support of parenting skills for families in difficult circumstances, the educational and social context of volunteering is also present.

The research is focused on the benefits of volunteering relationship from volunteers point of view and it is conceived as qualitative. Focus group method and heuristic interview is used for collecting data, rounded theory method is used for the analysis of data. The surveys of the research include e.g. mechanism of negative reaction of circumambience to volunteer's activities and volunteer's coping strategies toward volunteer's vicinity – e.g. no communication about volunteering or surprising lack of volunteer values support in the volunteer's family. On the other hand, research has identified the so-called permeability channels through which volunteer relationship themes permeate into the volunteer's micro-social environment and volunteer relationship becomes a unique mediational element between the world of clients and the outside world.

Keywords: volunteering, volunteer relationship, voluntary organizations, micro-social environment.

Obsah

Úvod.....	1
1 Vybrané sociologické charakteristiky dobrovolnictví.....	2
1.1 Dobrovolnictví jako společenský fenomén	2
1.2 Dobrovolnictví a společenské změny	3
1.3 Dobrovolnictví v kontextu české společnosti	6
1.3.1 Formální dobrovolnictví v ČR	8
2 Vybrané individuální aspekty dobrovolnictví	12
2.1 Motivace dobrovolníků.....	12
2.1.1 Altruismus ve světle kategorického imperativu sobectví.....	12
2.2 Koncept sociálního kapitálu a dobrovolnictví	14
2.3 Koncept životních drah a dobrovolnictví	16
3 Vybrané sociálně pedagogické aspekty dobrovolnictví	17
3.1 Volnočasová perspektiva	17
3.2 Dobrovolnictví jako nástroj sociální inkluze.....	18
3.3 Dobrovolnictví jako součást zdravého životního stylu.....	19
4 Dobrovolnický program Host Home Start	20
4.1 Dobrovolnictví v kontextu sociální služby	20
4.1.1 Rodičovství a rodičovské kompetence v kontextu klientely sociální služby	21
4.2 Specifika dobrovolnického vztahu	22
4.3 Organizace v kontextu jednotlivých aspektů dobrovolnictví	23
5 Výzkumné šetření.....	25
5.1 Metodologie	26
5.2 Výzkumný design	29
5.2.1 Průvodce skupinami	31
5.2.2 Průvodce rozvojem	32
5.3 Reflexe realizovaných ohniskových skupin	33
5.4 Reflexe realizovaných rozhovorů	35
5.5 Analýza.....	36
5.5.1 Oblast reflexe klientky a dobrovolnického vztahu.....	36
5.5.2 Oblast reflexe přínosu dobrovolnického vztahu pro dobrovolnici samotnou	40
5.5.3 Oblast reflexe přínosu dobrovolnického vztahu pro členy sociálního mikroprostředí dobrovolnic	44

5.5.4	Konstrukce světa klientů, světa dobrovolnického vztahu a světa okolního	48
5.6	Analýza rozhovorů	51
5.7	Zjištění výzkumného šetření.....	56
5.8	Diskuze zjištění výzkumného šetření	57
Závěr.....	Závěr.....	60
Seznam použitých zdrojů	Seznam použitých zdrojů	61

Úvod

Téma dobrovolnictví je v současné době nahlíženo optikou mnoha věd a z okrajového tématu se již dávno dostalo do centra pozornosti jako komplexní dynamický fenomén s velkým potenciálem, který je specificky přetvářen změnami společnosti, ale zároveň je s ním spojován étos alespoň parciálních řešení sociálních problémů, které společnost generuje. Tento akcent byl podpořen i politickými strukturami v letech 2001, kdy byl tento rok vyhlášen Mezinárodním rokem dobrovolnictví a v roce 2011, který se stal Evropským rokem dobrovolnictví. O dobrovolnictví se mluví jako o možné naději v době krize sociálního státu, jako o prostředku udržení pracovní kondice u nezaměstnaných či získání nové kvalifikace. Dobrovolnictví je téma jdoucí napříč věkovým spektrem – věnují se mu pedagogové základních škol až po geragogy, kdy dobrovolnictví u seniorů působí jako protektivní faktor při izolaci a je součástí zdravého životního stylu. Se stoupajícím významem dobrovolnictví se jím zabývá sociologie jako komplexním sociálním jevem v úzké spojitosti se současnými změnami společnosti, psychologie, pedagogika, ale i ekonomie či politologie.

Éra polistopadového dobrovolnictví je u nás zdokumentována dvěma velkými reprezentativními výzkumy. První byl publikován v roce 2001 Pavolem Fričem a druhý je z roku 2010 od téhož autora ve spoluautorství s Terezou Pospíšilovou. Jedná se o kvantitativní výzkumy podpořené kvalitativní metodologií, které pokrývají celou škálu témat vztahující se k dobrovolnictví. V diplomové práci vycházíme především z druhé práce, která popisuje obraz českého dobrovolnictví v kontextu současných modernizačních společenských změn a poskytuje bohatý background psychosociálních a sociologických teorií, na jejichž základě je fenomén dobrovolnictví aktuálně nahlížen. Vedle těchto velkých výzkumů dokumentujících stav českého dobrovolnictví existuje řada dílčích studií, výzkumných šetření a článků s tematikou motivační struktury dobrovolníků, sociálního kapitálu, prosociální osobnosti dobrovolníka, jednotlivých forem dobrovolnictví, i těch zcela nových jako je např. virtuální či firemní dobrovolnictví, subjekty neziskového sektoru i sociální práce se zabývají přínosem dobrovolníka pro práci s klientem, samostatnou kapitolou je literatura o managementu dobrovolníků. Tématu dobrovolnictví se věnuje i velký počet diplomových prací vznikajících v posledních letech.

Po zmapování odborného pokrytí tématu dobrovolnictví se logicky nabízí otázka, čím může naše práce přispět novým, co ji opodstatňuje ke své existenci? I naším tématem je dobrovolnický vztah a bližší ohledávání jeho specifík, neptáme se však, co přináší dobrovolník klientovi či společnosti, ale naopak co dobrovolnický vztah s klientem přináší dobrovolníkovi,

přičemž se zaměřujeme na kontext dobrovolníkovy mikrosociálního prostředí a pozici dobrovolnického vztahu v tomto kontextu, což je aspekt dosud v odborné literatuře opomíjený (26; s. 129 – 130).

Cílem naší práce je zjistit, jakým způsobem dobrovolnice reflektují dobrovolnický vztah a jeho přínosy v kontextu svého mikrosociálního prostředí (přátelé, partner, děti, spolupracovníci) a popsat charakter, dynamiku a mechanismus těchto procesů na pozadí obecnějších aktuálních společenských změn, které proměňují fenomén současného dobrovolnictví. Převedeno do konkrétního rámce našeho výběrového souboru dobrovolnic programu pro podporu rodičovských kompetencí u ohrožených rodin, ptáme se, zda mohou být ohrožené rodiny, aktuálně se nacházející v pozici objektu podpůrné sociální služby, a jejich aktéři nositeli aktivního potenciálu směrem k dobrovolníkovi v jeho životě s přesahem do jeho sociálního mikroprostředí v rámci dynamiky dobrovolnického vztahu. Pro výzkumné šetření byla zvolena kvalitativní metodologie, pro sběr dat byla použita metoda ohniskových skupin a problémového rozhovoru, pro analýzu dat zakotvená teorie.

1 Vybrané sociologické charakteristiky dobrovolnictví

Dobrovolnictví není jen souborem individuálních aktivit jedinců, ale je třeba ho nahlížet v makrosociálním kontextu jako komplexní společenský fenomén, který reaguje na dynamiku celospolečenských změn, stejně jako jiné fenomény (škola, rodina, práce). Mění se tedy v čase v rámci jedné kultury, jeho podoba je ale odlišná i v rámci jednotlivých kultur v jednom období. V této kapitole se věnujeme právě těmto aspektům dobrovolnictví – tedy vzájemné dynamice celospolečenským změn a současných podob dobrovolnictví.

1.1 Dobrovolnictví jako společenský fenomén

Pro současné uvažování o dobrovolnictví je charakteristická tendence od pojetí dobrovolnictví jako individuálního chování k rozšiřování a akcentování makrosociálního rozměru a zmapování jeho struktury v rámci širších společenských změn. Dobrovolnictví je nahlíženo jako „*komplexní společenský fenomén, naplněný interakcí mnoha lidí, která je charakteristickým způsobem sociálně regulována, stimulována a reflektována*“, (6; s. 20) je neodmyslitelně spojeno s určitou sociální strukturou, organizací, morálkou a kulturou, které spoluvytvářejí fenomén dobrovolnictví a dodávají mu jeho dobovou specifičnost a společenský význam. (6; s. 20) Mimoindividuální přesah dobrovolnictví, jeho dynamika, komplexnost, chápání v širších souvislostech – to jsou aktuální aspekty, na které se současné úvahy o dobrovolnictví v dnešní společnosti zaměřují. Pospíšilová s Fričem se pozastavují nad tím, že

i když se o dobrovolnictví mluví jako o kolektivním a institucionalizovaném jevu, je paradoxně definováno jako individuální chování. (6; s. 20) Autoři na toto reagují rozlišením pojmů dobrovolnická aktivita a dobrovolnictví jako „*kolektivní, společenský fenomén, jenž zahrnuje nejen dobrovolnické aktivity, ale i jejich organizační, institucionální a kulturní rámeček.*“ (6; s. 21) Dobrovolnictví autoři nahlíží jako komplexní sociální jev, který se nedá redukovat na zkoumání individuálních případů prosociálního chování členů dobrovolnické populace a akcentují pojetí dobrovolnictví jako durkheimovského sociálního faktu, pak definují dobrovolnictví jako „*nadindividuální sociální jev, který má také svoji kolektivní (strukturální, institucionální a symbolickou) rovinu, bez níž by byl jeho obraz neúplný a zkreslený.*“ (6; s. 21)

Na absenci tohoto vsazení fenoménu dobrovolnictví do širší sociální struktury poukazuje i Pospíšilová, když kritizuje dosavadní práce o analýze dobrovolnických motivací za jejich vytržení z kontextu dalších faktorů, jako je širší kontext společenských struktur (příležitostí a omezení), sociální sítě dobrovolníků a životní dráha a zaměstnání. (26; s. 111) Podobně akcentuje dobrovolnictví jako historicky, kulturně a organizačně podmíněný sociální jev i slovenský reprezentativní výzkum dobrovolnictví (4; s. 50), dále např. práce Friče a Vávry *Tři tváře komunitního dobrovolnictví* či sborník *Dobrovolnictvo ako výzkumná téma sociální práce a sociologie*. Matulayová hovoří o současném „*propojení sociologického a původně psychologického výzkumu*“ (19; s. 7) např. v oblasti motivace k dobrovolnictví. Poukazuje na důležitost vzájemného vztahu obou přístupů.

V naší práci vycházíme z tohoto současného pojetí dobrovolnictví jako komplexního společenského fenoménu, který vedle individuálního chování má i rozměr makrosociální a svou pozici v sociální struktuře. Na základě takto teoreticky uchopeného fenoménu pak můžeme říci, že současné změny v dobrovolnictví korespondují s aktuálními změnami ve společnosti vyvolanými modernizačními procesy. (6; s. 25)

1.2 Dobrovolnictví a společenské změny

Dobrovolnictví je popisováno v kontextu teorie modernizace reflektující proměny tradiční a moderní společnosti v právě nastupující novou společnost, pro kterou je charakteristický přechod od poměrně jasných trajektorií životních a pracovních drah vedených sdílenými hodnotami, normami a sociální kontrolou, která se v současnosti stává mnohem proměnlivějším a rizikovějším prostředím, jak o tom mluví sociologické ikony např. U. Beck se svým konceptem rizikové společnosti, či metafora tekuté modernity Z. Baumana nebo úvahy o současné společnosti A. Giddense. Neexistují široce uznávané a sdílené hodnoty a normy, lidé svoji životní i pracovní dráhu konstruují z podstatné části sami, vystupují jako „*uvědomělí*

aktéři a manažeři svých vlastních biografii“, (6; s. 22) kontury společensky konstruovaných životních scénářů se rozmazávají.

Charakteristiky současné společnosti jako sekularizace, rozvolnění susedských a rodinných svazků, zvýšení individuální mobility, časový stres, prohlubování nejistoty na pracovním trhu, toto vše způsobuje erozi kolektivních oporných bodů životních drah jednotlivců, zároveň se zvyšují nároky na individuální rozhodování a zvládání životních situací. *„Individualizace chápaná jako diferenciacie a variabilita životních forem a stylů se stala podstatným prvkom kulturní a sociální modernizace“*. (2; s. 26) Individualizace se stala strukturální charakteristikou celé společnosti včetně jejích institucí a kultury. (6; s. 29) Individualizace se neprojevuje jen v chování dobrovolníků, ale také v chování subjektů, které poskytují příležitosti k dobrovolnictví. Podle mnohých autorů je nejvýznamnějším prvkem v proměně vzorce dobrovolnictví proměna v hodnotové oblasti směrem k individualismu, která je spojována s nástupem nového typu dobrovolníka s nízkou organizační loajalitou, který si vybírá a řídí dobrovolnictví *„s ohledem na vlastní cíle, na svoji osobní integritu, rozvoj osobnosti, poznání, pracovní kariéry a udržení smysluplného života.“* (6; s. 26)

V souvislosti se vztahem individualizace společnosti a dobrovolnictvím je v literatuře zmiňována teorie dynamiky dobrovolnických vzorců autorů Hustinx a Lammertyna, jako je tomu např. v práci Pospíšilové a Friče, která testuje tento teoretický model na konkrétních podmínkách současného českého dobrovolnictví. Hustinx s Lammertynem pracují s opozicí kolektivního a reflexivního vzorce dobrovolnictví, kde tradiční vzorec (či kolektivní) je charakteristický tím, že se váže ke konkrétní organizaci a dobrovolník pro ni pracuje dlouhodobě, automaticky, nepřemýšlí, že by mohl dělat někde jinde. Volba je předem daná a částečně uzavřená. Oproti tomu reflexivní vzorec dobrovolnictví představuje koncept nového individualizovaného dobrovolnictví *„a la carte“*, kde si dobrovolníci *„vybírají jako z jídelního lístku podle toho, na co mají chuť“*. (6; s. 23) Nový dobrovolník je charakteristický příležitostností, krátkodobým stylem dobrovolnictví, nízkou organizační loajalitou. Kolektivní vzorec pracuje s předpokladem, že dobrovolník se přizpůsobuje organizaci – dělá to, co je potřeba a o co je požádán. Naproti tomu individualizované (reflexivní) dobrovolnictví zahrnuje předpoklad, že stojí na lidech, kteří od dobrovolnické zkušenosti chtějí něco získat, zapojují se jen za určitých stanovených podmínek a na určitou dobu a jsou připraveni dobrovolnická angažmá střídát podle toho, jak jim to vyhovuje. Nejedná se však o egoismus, *„jde spíše o intenzivní a dynamickou interakci mezi individuální biografickou situací a dobrovolnickou příležitostí, která je charakteristická pro individualizované reflexivní dobrovolnictví“* (6; s. 139), jiní autoři mluví o konceptu biografické či funkcionální shody. (6; s. 139) Beckovsky

laděný individualizovaný dobrovolník, který je zvyklý „*pojmat sám sebe jako střed jednání, jako plánovací kancelář ve vztahu k vlastní biografii*“, je nutně někým, kdo na organizaci klade zvýšené požadavky ve smyslu skloubení dobrovolnické činnosti s řadou dalších překrývajících se aktivit a také očekáváním seberealizace a rozvoje v dobrovolnické činnosti. (6; s. 132)

Dalším rysem soudobé společnosti je akcentace principů tržní ekonomiky, zisk se stává základním civilizačním kritériem a cílem všeho usilování. Člověk je redukován na nástroj ekonomické prosperity. Ulrich Beck ve svém konceptu rizikové společnosti domýšlí tržní model do krajních důsledků a nabízí vizi společnosti bez rodiny, bez manželství, bez zavazujících vztahů, které jsou v přímém rozporu s principy požadavků trhu. Ideálním subjektem trhu je podle něj flexibilní jedinec bez dětí – „*plně realizovaná tržní společnost je také společností bez dětí*“. (2; s. 190) Bauman nabízí podobně neutěšený pohled na vztahy v tržní společnosti: „*Nejistota sociální existence inspiruje k tomu vnímat okolní svět jako nakupení produktů okamžité spotřeby. Vnímat svět i s jeho obyvateli jako shromáždění spotřebních položek činí dojednávání trvalých lidských svazků mimořádně obtížným*“. (1; s. 261)

Mezi klíčové trendy dobrovolnictví 21. století, které souvisí se společenskými změnami, patří nárůst znalostních (brain) dobrovolníků na úkor manuálních (brawn), důraz na naplnění vlastního očekávání dobrovolníka, nový dobrovolník reflexivního vzorce chce vědět, jaké zisky pro něj z dobrovolnictví plynou (pracovní zkušenosti, kvalifikace, posílení pozice v pracovním kolektivu, překonání osamocení, zisk nových přátel atd.), „*více než dříve dobrovolníci pracují také pro sebe, což je téma, které se promítá do všech ostatních trendů*“. (6; s. 18) Hovoří se o vzestupu „*věcně stimulovaných (cause - driven)*“ dobrovolníků a úpadku časově stimulovaných (time – driven) – tj. že lidé se neangažují proto, že by měli volný čas (což bylo spojeno s kolektivním vzorcem dobrovolnictví), ale pro určitou věc, mají tendence více si vybírat, kam jsou schopni svůj čas poskytnout. Frič s Pospíšilovou dále hovoří o vzestupu tzv. sobeckých dobrovolníků, kteří chtějí „*ve zvýšené míře vědět, co dostanou, i co dávají, začínají se podobat placeným zaměstnancům s tím rozdílem, že nedostávají mzdu*“. (6; s. 18) Autoři dokonce tvrdí, že v souvislosti s procesem individuace se do sféry dobrovolnictví stále více promítají hodnoty volnočasové na úkor hodnot ze sféry neziskové a občanské, (6; s. 27) tj. posun od altruismu a občanské participace k seberealizaci a praktickému užítku. Někdy může nastat až extrémní případ instrumentálního pojetí dobrovolnictví jako pouhého prostředku k vylepšení profesního životopisu a lepšího uplatnění na trhu práce.

Mezi další trendy patří profesionalizace dobrovolnického managementu, roste role dobrovolnictví jako „*továrny na komunitní sociální kapitál. V dnešním světě by lidé bez*

dobrovolnictví často neměli potřebu ani příležitost poznat jeden druhého. Dobrovolnictví lidi spojuje, pomáhá jim poznávat sousedy a kolegy.“ (6; s. 18) Dalšími trendy jsou např. nárůst firemního dobrovolnictví, „produktizace dobrovolnictví“ – dobrovolnictví jako součást marketingové strategie či standardizace (délka trvání, objem času, prospěšnost).

Na druhé straně dobrovolnictví začíná být připisována role plnohodnotné alternativy řešení sociálních problémů, je spojováno s „*emancipací altruistického pohledu na svět i s pozitivní perspektivou vývoje celé společnosti.*“ (6; s. 30) Dobrovolnictví je zdrojem sociálních rozměrů v současné společnosti, „*na němž je fungování postindustriálních ekonomik a jejich vyspělých technologií životně závislé. Bez stabilního sociálního prostředí jsou i ty největší vymoženosti techniky k ničemu.*“ (6; s. 30) Nový vzorec dobrovolnictví funguje jako součást aktivního přístupu k budování vlastního života a identity. Míra zapojování dobrovolníků do řešení sociálních problémů se zvyšuje a je tematizována v souvislosti s modernizačními změnami ve společnosti. Dobrovolnictví je prezentováno jako naděje v době krize sociálního státu. Vedle toho se o dobrovolnictví mluví jako o přechodné náhradě za ztracené povolání, prostředku získání nové kvalifikace či udržení se v pracovní kondici. (6; s. 146 – 147) „*Teorie modernizace již delší dobu signalizuje změnu významu a pozice občanského sektoru ve společnosti a s ním i dobrovolnictví. Rostoucí podíl veřejných služeb zabezpečovaných dobrovolnickými organizacemi, nárůst důležitosti dobrovolnictví jako prostoru pro sociální integraci a stírání hranic mezi placenou a dobrovolnickou prací znamená, že rozvoj dobrovolnictví se stává jedním z hlavních modernizačních trendů dnešní doby. Dobrovolnická práce se z periferní aktivity, která je jen jakýmsi appendixem placeného zaměstnání nebo jeho dočasnou náhradou, stává charakteristickým rysem světa práce v informační společnosti světa sítí.*“ (6; s. 147)

1.3 Dobrovolnictví v kontextu české společnosti

Oblast dobrovolnictví (respektive dobrovolná služba) je v České republice zákonem upravena od roku 2003, kdy nabyl účinnosti Zákon č. 198/2002, Sb., o dobrovolnické službě a o změně některých zákonů, ve znění pozdějších předpisů (dále jen zákon o dobrovolnické službě) v gesci Ministerstva vnitra, odboru prevence kriminality. Jeho podstatou bylo nastavení jasných, právně podložených a vymahatelných pravidel pro zúčastněné subjekty, tj. pro dobrovolníka, vysílající i přijímající organizaci. Zákon definuje dobrovolnickou službu, dobrovolníka, vysílající a přijímající organizaci, náležitosti smluv zúčastněných subjektů, podmínky ministerských dotací pro akreditované subjekty. Dále uvádí podmínky pro získání

akreditace pro oblast dobrovolnické služby neziskovým subjektům, dobrovolník v akreditované službě má právní status, pojištění proti škodám, nárok na poskytnutí kvalitní přípravy k výkonu dobrovolnické činnosti, ale také je zde zakotveno propojení do sociální oblasti, konkrétně pokud výkon dlouhodobé dobrovolnické služby překračuje v průměru 20 hodin týdně, pak se započítává jako doba zaměstnání, při nezaměstnanosti dobrovolníka je možno tuto dobu započítávat do nároku na důchod, stát se stává plátcem zdravotního pojištění dobrovolníka, jestliže splňuje podmínky časové dotace a dlouhodobosti a není účasten zdravotního pojištění z jiného titulu. Tento zákon byl v roce 2014 novelizován, s účinností od 5. června nabývá účinnosti zákon č. 86/2014 Sb. Novela zákona o dobrovolnické službě nově upravuje statuty vysílajících organizací, povinnost vydat osvědčení o vykonané dlouhodobé dobrovolnické službě, nově upravuje podmínky akreditace neziskových subjektů pro dobrovolnickou službu a obsahuje také vzory osvědčení a smluv.

Vzhledem k makrosociálnímu rozměru dobrovolnictví jako komplexního fenoménu, který interaguje s aktuálními společenskými pohyby, má dobrovolnictví v jednotlivých zemích majících odlišnou historii, svá specifika a současná situace dobrovolnictví v České republice je také výslednicí ekonomicko - společenských změn. V zásadě jde o dva odlišné pohledy na vývoj dobrovolnictví od předválečného období do současnosti. Předválečné období je pojímáno jako „zlatý věk dobrovolnictví“, kdy dobrovolnické vzorce byly srovnatelné se západní Evropou, přes „příběh dvojího zlomu“. Prvním zlomem bylo přerušení těchto vzorců období komunistické éry a tím druhým pak jejich obnova a návrat k západním standardům v listopadovém období, kdy se začínalo s dobrovolnictvím opět od začátku. (6; s. 32) Komunistické dobrovolnictví bylo ideologizováno, vyprázdněno a stalo se jakousi povinnou, prázdnu, pragmaticky a ideologicky zanešenou floskulí, mající přímý vztah ke kolonce kádrového posudku „kladný poměr k lidově demokratickému zřízení“, či akcím Z. Vedle tohoto tzv. ideologického dobrovolnictví s motivacemi strachu či reciprocit však druhý pohled nabízí diferencovanější podobu komunistického dobrovolnictví a snaží se postihnout prvky kontinuity českého dobrovolnictví napříč jednotlivými politickými érami, jako je tomu např. u práce Friče a Pospíšilové, kteří dospívají k závěru, že vedle těchto forem existovalo autentické dobrovolnictví, které nebylo ideologizováno, a to na lokální úrovni v komunitních aktivitách především v oblasti zájmové a rekreační, které byly místem autentického přátelství. Oficiálně byly tyto organizace sdruženy do Národní fronty (měly tedy nutnou ochrannou nálepku vzhledem k oficiálním politickým strukturám), nicméně fakticky na nich byly nezávislé a řídily se etikou svépomoci a přátelské reciprocit. Podle autorů tato komunitní forma

dobrovolnictví fungovala za komunismu, přestála jeho pád a nyní tvoří páteř dobrovolnictví v České republice. (6; s. 36 – 49)

1.3.1 Formální dobrovolnictví v ČR

Po roce 1989, kdy došlo k zániku socialistické infrastruktury dobrovolnických aktivit a přechodného nezájmu o dobrovolnický étos pod vlivem nástupu živelné tržní atmosféry a svobody, dochází k postupné konsolidaci občanského sektoru a masivnímu nárůstu neziskových subjektů, jejich síťování, diskusím o pozici neziskového sektoru ve veřejném prostoru, a nejdůležitějšímu polistopadovému trendu, který zasáhl neziskový sektor, a to k jeho profesionalizaci. Vzniká nová infrastruktura dobrovolnických center napojených na mezinárodní evropské i světové dobrovolnické organizace, které koordinují dobrovolnické aktivity a nový typ manažerského řízení dobrovolnictví, v němž se rozvíjí „*autentické dobrovolnické aktivity na profesionálním základě*“. (6; s. 48) Vzniká oblast dobrovolnického managementu a profesionálního řízení dobrovolníků, metodiky profesionálně řízeného dobrovolnictví, kurzy pro koordinátory dobrovolníků. „*Vstup dobrovolníka do organizace představuje systémovou změnu a otevření se okolnímu světu. Tato změna nemusí být žádoucí a přijatelná pro všechny, kdo se v organizaci pohybují.*“ (21; s. 13) Úkolem dobrovolnického managementu je koordinace všech zúčastněných subjektů ke vzájemné spokojenosti za respektování potřeb klientů či služeb, výběr, školení, vedení a supervize dobrovolníků, jejich motivování, oceňování. Dobrovolníci v současnosti vstupují do různorodých neziskových subjektů (jejich typologie viz tabulka 1). Zajímavé jsou úvahy nad vlivem profesionalizace dobrovolnictví na jejich aktivity. Frič s Vávrou ve své analýze komunitního dobrovolnictví konstatují vliv profesionalizace jako ambivalentní – na jedné straně odrazuje, na straně druhé přitahuje. „*Dobrovolníci zůstávají pracovat pro organizaci, která je schopna přizpůsobit se jejich individuálním požadavkům a možnostem, a profesionálně zvládá problémy spojené s jejich dobrovolnickou prací. Profesionalita práce s dobrovolníky... vychází vstříc individualizaci dobrovolnictví a ukazuje se jako pozitivní faktor pro udržení dobrovolníků v organizaci*“. (7; s. 35) Míra dobrovolnictví se stoupající mírou profesionalizace neziskových organizací neklesá. Více o oblasti managementu dobrovolnictví, které se v naší práci věnujeme pouze okrajově, najdeme např. u Mullerové či v publikaci Tošnera a Sozanské a dalších.

Funkce:	Sledovaný zájem:	
	Vzájemně prospěšný	Obecně prospěšný
Servisní	1. Tradiční zájmové organizace - sport, - rekreace, - komunitní rozvoj, - zájmové spolky	2. Nové servisní organizace - sociální a zdravotní péče, - vzdělávání, - humanitární pomoc, charita
Advokační	3. Tradiční advokační organizace - odbory, - zaměstnanecké svazy, - profesní organizace (komory) - politické strany	4. Nové advokační organizace - ochrana životního prostředí a práv zvířat, - ochrana lidských práv, - ochrana neziskových práv (práv spotřebitelů, minorit...)

Zdroj: Frič, 1998: 7, upraveno.

Tabulka č. 1 – typologie neziskových subjektů (8; s. 3)

Definice dobrovolnictví se různí, nicméně podle autorů Friče a Pospíšilové se dají vysledovat tři prvky, které jsou společné všem definicím, a to nepovinné, neplacené a ve prospěch druhým. (6; s. 9) Svobodná volba je jedním ze základních definičních znaků, např. Frič s Pospíšilovou však tuto premisu problematizují s poukazem na spornost v případech morálního donucení – rodiče pomáhají ve škole nebo kroužku, kam chodí jejich dítě, dobrovolnictví podporované zaměstnavatelem jako forma získání zkušeností, náhrada za vězení, nezaměstnaní a dobrovolnictví jako reintegrace na trhu práce, práce studentů, která dodá praxi nutnou k získání placené práce, práce z pocitů viny, náboženské povinnosti atd. (6; s. 9) Svobodu jako definiční znak akcentuje i Tošner se Sozanskou, když popisují étos dobrovolnické práce: „svobodně a dobrovolně zvolená aktivita a pomoc jsou tím, co činí z dobrovolníka nositele procesu změn ve společnosti. Jeho tvořivá energie je silou, která pomáhá hledat a otvírat zdroje a možnosti nových řešení.“ (33; s. 36) Dále ji zmiňuje Frič s Vávrou: „obvykle je pojímáno [dobrovolnictví – pozn. autorka] jako pomoc lidem vykonávanou ze svobodné vůle a bez nároku na odměnu“ (7; s. 27), ale i např. studie Evropské komise zabývající se dobrovolnictvím v členských státech EU, která hovoří o „individuálním výběru“. (7; s. 27) Tento aspekt najdeme i u dalších autorů (např. Mullerová; 2011, Slowík; 2011 či Brozmanová Gregorová 2011). Zajímavý příspěvek k tomuto definičnímu aspektu najdeme např. u Pennera, který vylučuje z dobrovolnictví pomoc blízkým osobám a rodině proto, že tato pomoc obsahuje silný prvek reciprocit a pocitu povinnosti, není tedy svobodně zvolená. (6; s. 10)

V souvislosti s atributem prospěšnosti druhým se objevují více či méně široká pojetí dobrovolnictví od těch neuzšíších pojetí, která „za dobrovolnictví nepovažují činnosti spojené např. s trávením volného času (sport, kultura, hobby, rekreace) ani neplacenou práci pro vlastní

organizaci nebo skupinu (svépomocné aktivity členů občanské organizace)“ (6; s. 10) až po široká pojetí, kdy je dobrovolnictví definováno např. jako „*jakákoliv formální či neformální aktivita, která je záležitostí individuálního výběru, a je vykonávána bez myšlenky na odměnu ve prospěch jiných*“ (7; s. 27) Atribut obecné prospěšnosti je zmíněn i v definici dobrovolnictví Pennerově, kterou cituje Frič s Pospíšilovou, když dobrovolnictví adresuje pouze ve vztahu k prospěchu cizích druhých osob.: „*dlouhodobé, plánované a svobodně zvolené prosociální chování ve prospěch cizích druhých osob, které se odehrává v kontextu organizace...zdůrazňuje organizační kontext, jenž umožňuje vytvořit vztah s prakticky neznámými lidmi.*“ (6; s. 10) Pomoc příbuzným a členům domácnosti je z dobrovolnictví v kontextu aspektu prospěšnosti druhým někdy vylučována a někdy ne. (7; s. 27 –28)

Dalším definičním atributem je rozdíl mezi formální a neformální dobrovolnickou participací, tj. zda je dobrovolník organizován nějakou organizací, či zda se dobrovolnictví věnuje neorganizovaně, přičemž mnozí autoři poukazují na mlhavost hranice mezi formálním a neformálním dobrovolnictvím. (6; s. 11) Neformální dobrovolnictví se v mnohých výzkumech ocitá mimo hranice dobrovolnictví (patří sem např. individuální sousedská výpomoc), je problematické vytvořit koncepci, která by zahrnovala neformální podoby dobrovolnictví. Nicméně Frič s Pospíšilovou upozorňují na důležitost kontextu formálního dobrovolnictví, kde stojí vedle sebe placená práce, péče o sebe a o rodinu. (6; s. 11) Pro potřebu naší práce, mluvíme - li o dobrovolnictví, pak vždy uvažujeme dobrovolnictví formální, tedy organizované prostřednictvím nějaké neziskové organizace, neformální dobrovolnictví neuvažujeme.

Podíl formálních (organizovaných) dobrovolníků v české společnosti stagnuje od 90. let. Zajímavý je evropský kontext v podílu formálních dobrovolníků, který je velmi různý od např. Bulharska, kde jen sedm procent obyvatel dobrovolně pracovalo alespoň jednou během roku, který předcházel roku, v němž probíhal průzkum. Bulharsko následuje Polsko, Estonsko a Maďarsko - to jsou všechno země, v nichž se méně než 20 % populace zapojilo do formálního dobrovolnictví. Na druhém konci spektra pak najdeme např. Švýcarsko, Rakousko a Norsko. Ve Švýcarsku a Rakousku úroveň dobrovolnického zapojení přesahuje 50 %, zatímco v Norsku dosahuje až 67 %. (25; s. 158)

Údaje z Evropského výzkumu hodnot uvádí za rok 1991 pro Českou republiku 29 % populace, za rok 2008 identickou hodnotu, výzkum Vzorce a hodnoty dobrovolnictví z roku 2009, který přináší reprezentativní data, pak uvádí 30 % formálních dobrovolníků v české populaci (podrobněji údaje viz tabulka 2), přičemž aktuální data nenaznačují výraznější pohyb dobrovolníků mezi jednotlivými neziskovými subjekty, pouze klesá počet dobrovolníků u

tradičních zájmových organizací, v souladu s aktuálními trendy. Závisí samozřejmě na metodice výzkumu, na definici dobrovolnictví (více např. 6; s. 66 – 67), což je faktor, který do značné míry ovlivňuje výsledky výzkumů.

1991	1999	2005	2008	2009
29	33	27	29	30

Zdroj: EVS 1991, 1999, 2008, CESES 2005, Frič, Pospíšilová VHD 2009.

*Údaje v %.

Tabulka č. 2 – vývoj podílu formálních dobrovolníků na celkové populaci ČR (8; s. 5)

Aktuální struktura českého dobrovolnictví (viz tabulka 3) ukazuje dominantní oblast dobrovolnického působení v zájmových (rekreačních, sportovních a kulturních) organizacích. Frič s Pospíšilovou uvádí, že 91 % formálních dobrovolníků jsou zároveň i jejími členy. Souběh členství a dobrovolnické práce je spojen s kolektivním vzorcem dobrovolnictví, na základě toho autoři konstatují, že v českém dobrovolnictví dominuje kolektivní vzorec dobrovolnictví. Podle výsledků výzkumu autorů nehrají statisticky významnou roli v rozlišení mezi novým a starým dobrovolníkem žádný z „individualizačních“ indikátorů jako je věk, vzdělání a sekularizace. „Zdá se, jako by se dobrovolnictví v České republice z podstaty definovalo úzkým propojením s organizací a v tomto ohledu se neodehrávala žádná změna.“ (6; s. 77) Propojení dobrovolnictví se členstvím se váže s pravidelným stylem a dlouhodobostí, v České republice dosud nebyl ve výzkumech dobrovolnictví zaznamenán masivnější nástup reflexivního vzorce dobrovolnictví. (8; s. 4) Frič uvádí, že kapacita českých neziskových organizací poskytovat dobrovolnické příležitosti je v mezinárodním měřítku srovnatelná s ostatními západními evropskými zeměmi. (8; s. 5)

	2005	2009
Tradiční advokační organizace	4	3
Tradiční zájmové organizace	24	22
Nové advokační organizace	2,4	2
Nové servisní organizace	8	8
Círky a náboženské organizace	2	2

Zdroj: CESES 2005, Frič, Pospíšilová VHD 2009

*Údaje v %, respondenti měli možnost uvést dobrovolnickou práci pro vícero organizací v různých segmentech neziskového sektoru.

Tabulka č. 3 – podíl dobrovolníků za jednotlivé segmenty neziskového sektoru na populaci ČR za rok 2005 a 2009 (8; s. 5)

2 Vybrané individuální aspekty dobrovolnictví

V předcházející kapitole jsme se věnovali především fenoménu dobrovolnictví a jeho pozici v širší sociální struktuře, vsadili jsme dobrovolnictví do kontextu obecnějších aktuálních společenských změn a všimli jsme si jeho proměn v české společnosti. Psychologické teorie vztahující se k dobrovolnictví naopak akcentují individuální úroveň, prosociální chování je z psychologického hlediska primárně nahlíženo jako záležitost osobních vlastností (hodnotová orientace, empatie, pozitivní sebehodnocení). „Často se předpokládá, že hodnotové orientace a motivace dobrovolníků jsou funkcionálně orientované na saturaci individuálních potřeb dobrovolníků“. (6; s. 16) V této kapitole budeme fenomén dobrovolnictví popisovat optikou individua a pomocí vybraných psychologických a sociologických teorií popíšeme aspekty jako je motivace k dobrovolnické činnosti, kontext životní dráhy dobrovolníků a jeho vliv na dobrovolnické aktivity a problematiku sociálního kapitálu dobrovolníků.

2.1 Motivace dobrovolníků

Motivace dobrovolníků je v literatuře obsáhle zpracované téma. Zdá se, že je jakýmsi klíčovým tématem pro poznání dobrovolnické problematiky. Je důležitá pro dobrovolnický management, aby mohl s motivacemi pracovat a dobrovolníka si v organizaci udržet, pro koordinátory a supervizory dobrovolníků, aby mohli dobře ošetřit bezpečí dobrovolnického kontaktu, psychosociální vědce láká tato forma lidského jednání.

Přístupy k dobrovolnické motivaci jsou na jedné straně psychologické a na druhé sociologické. Psychologický přístup konstruuje koncept prosociální osobnosti, která má specifický soubor hodnot, potřeb a vlastností, které ji k dobrovolnictví motivují, zatímco sociologický přístup motivaci podmiňuje sociálně – nikoli tedy jaká je osobnost člověka, ale v jaké sociální situaci se nachází. (6; s. 83)

2.1.1 Altruismus ve světle kategorického imperativu sobectví

Čistě altruistická motivace psychologického přístupu bývá zpochybňována, protože ve skutečnosti dobrovolník za svou práci něco očekává a dostává, např. vhodnou kvalifikaci, respekt druhých, dobrý pocit ze smysluplné práce – toto všechno jsou zisky, mluví se tedy o tzv. altruismu smíšeném s egoismem - „impure altruism“ – ne zcela čistém altruismu. (6; s. 84) Tento aspekt trefně vyjadřuje výrok Ghiselina: „Stáhněte egoistu z kůže a najdete pod ní pokrytce“. (6; s. 84) Veškerá emocionálně motivovaná dobrovolnická činnost je koneckonců nakažena jistou dávkou egoismu. Altruistická motivace jako touha pomáhat druhým i na úkor vlastního prospěchu, soucit, milosrdenství či empatie jsou vhodnou motivací, nicméně ne

jedinou. Na druhé straně někteří autoři altruistickou motivaci pojmají pro dobrovolnictví jako nezbytnou, např. Pelc ve svém článku o situaci dobrovolnictví v současném Polsku cituje zprávu "Dlouhodobý rozvoj politiky dobrovolnictví v Polsku", která vyzdvihuje altruistické chování jako základní pro dobrovolnickou službu: „*Neboť bez tohoto postoje není možné probudit lidskou citlivost, ochotu interpretovat podstatu lidskosti a nakonec i prokázat sociální zralost.*“ (23; s. 50) Stejně je tomu i v zajímavém příspěvku Iva a Miroslavy Jiráskových, kteří ve svém filozofujícím konceptu dobrovolníka popisují prototyp dobrovolníka – dobrodince, jehož jednání je „*autentické a pramení z jeho bytostného zájmu o druhé a ochoty podílet se na šíření dobra.*“ (15; s. 37) Autoři vytváří opozici dvou dobrovolnických modů, které vyjadřují metaforami dobrovolníka turistu a dobrovolníka poutníka, přičemž turista je analogií k sobeckému typu dobrovolníka a dobrovolník poutník je dobrovolnickým ideálem, který „*nabízí sebe samého ve své autenticitě jako formu určitého daru ve vztahu charakterizovaném dimenzí Já – Ty.*“ (15; s. 40) Stejně jako poutník, který putuje a sílí strádáním cesty, dobrovolník dle autorů zesiluje „*v pomyslném osobnostním otužování prostřednictvím zvládnutí bolestivých situací a pouze takto připraven může získané nabídnout i druhým.*“ (15; s. 40) Dobrovolník poutník se tak namísto pomahače stává průvodcem při hledání klientovy autenticity, nikoli poskytovatelem almužny v podobě peněz, ale také času, energie, zájmu a péče. (15; s. 40) Tento eticko – filozofický pohled na dobrovolnictví je zajímavou protiváhou výše zmíněných teorií „sobeckého imperativu“, proto ho zde zmiňujeme detailněji.

Egoistická motivace je nazývána také jako instrumentální, reciproční či transakční, dobrovolník v činnosti vidí nástroj k dosahování svých cílů, ale zároveň činí dobro pro druhé, vede dobrovolníka k tomu, aby „*v dobrovolnické práci hledal vědomě prvky, které by byly užitečné i pro něho samého.*“ (6; s. 84) Pro egoisticky motivovaného dobrovolníka je charakteristický zájem o získávání nových zkušeností, kontaktů, snaha uplatnit svoje schopnosti, udržovat se v dobré pracovní kondici. (6; s. 84)

Ve skutečnosti vychází motivace dobrovolníků ze směsice vlastních zájmů a altruismu. Aby bylo možné motivační strukturu dobrovolníků popsat, vznikají koncepty zkoumání, které vytváří kategorie pohybující se v zásadě na ose altruistická motivace (primární je prospěch jiných nebo celé komunity), egoistická (primární motiv je prospěch dobrovolníka, ale za předpokladu, že z jeho aktivity budou zároveň profitovat i jiní, resp. celá komunita) a normativní motivace (primární motiv je naplňování morálních imperativů a závazků komunitě). (6; s. 88) Mezi nejznámější patří Inventář funkce dobrovolníka autorů Claryho a Snydera, který vychází z tvrzení, že „*lidi k dobrovolnickému chování motivuje jejich přesvědčení, že toto chování jim umožňuje uspokojit jejich psychologické potřeby.*“ (6; s. 87) Claryho a Snyderův

koncept obsahuje šest kategorií funkcí a jim odpovídajících motivací: 1. hodnotová funkce (motivace realizovat hodnoty jako humanismus a pomoc potřebným), 2. funkce porozumění s motivací učit se, vyzkoušet něco neobvyklého, 3. funkce rozvoje osobnosti s motivací rozvoje a psychologického růstu, 4. kariérní funkce s motivací získat zkušenosti pro kariéru, 5. sociální funkce s motivací posílit sociální vztahy a 6. protektivní funkce s motivací řešit své osobní problémy, redukovat pocit viny apod. (6; s. 87 – 88) V praxi se jednotlivé kategorie nevyklučují, ale „naopak významně mezi sebou korelují. Každý dobrovolník disponuje určitou směsicí motivací složenou ze všech kategorií“. K tomuto zjištění dochází i výzkum Friče a Pospíšilové. (6; s. 87 – 95)

Sociologický přístup také pracuje s obhajobou sobecké motivace, ovšem vlivem především sociologických faktorů jako je společenská odměna za úsilí dosahovat ideálů dobrého člověka, postoje důležitých blízkých a okolí. Sociologický přístup vnímá dobrovolnictví jako „specifický sociální svět“ s vlastním souborem norem a hodnot, z čehož vyplývá tzv. normativistická teorie dobrovolnictví, která předpokládá, že dobrovolnické chování vyplývá ze socializace jednotlivců ve skupinách. (6; s. 85) Podle této teorie musí být individuální hodnoty podpořeny skupinovými normami (např. norma generalizované reciprocity, norma spravedlivosti, norma sociální zodpovědnosti (podle autorů Musick, Wilson in 6; s. 87). Normy tedy motivují jedince k dobrovolnické činnosti – zde se pak objevuje otázka, nakolik dobrovolník koná z vlastní vůle a nakolik je k dobrovolnictví donucen. Stebbins v této souvislosti uvádí pojem tzv. „agreeable obligation“, tj. jde o příjemnou zvnitřněnou povinnost, s „imperativem solidarity, sociální spravedlnosti a zodpovědnosti“. (6; s. 86)

Závěrem je nutno podotknout, že nejde ztotožňovat nový typ reflexivního dobrovolníka se sobeckým individualistou bez soucitu, sledujícího v dobrovolnických aktivitách pouze vlastní prospěch. Jde spíše o „spojení solidarity a individualistického altruismu“. (6; s. 88)

2.2 Koncept sociálního kapitálu a dobrovolnictví

Dimenze sociálního kapitálu reflektuje sociální mikroprostředí dobrovolníků, zachycuje sílu a charakter sociálních vazeb dobrovolníka v jeho komunitě, přátelském okruhu a subjektu, pro který vykonává svou činnost. O dobrovolnictví se mluví jako o „továrně na komunitní sociální kapitál“ (6; s. 18), tj. funkci dobrovolnictví saturovat potřebu a příležitost vzájemně se poznávat a potkávat. Sociální kapitál je „sumou aktuálních i potenciálních zdrojů, které může určitá osoba využívat díky tomu, že se zná s druhými lidmi. Je to bohatství styků a známostí, které mohou být užitečné.“ (35; s. 475) Autor konceptu P. Bourdieu vycházel z analogie s kapitálem finančním a operoval s pojmy jako objem, akumulace a reprodukce sociálního

kapitálu. Sociální kapitál, kterým člen společnosti disponuje, je tvořen velikostí sítě kontaktů, které je schopen mobilizovat pro svoji potřebu a velikostí ekonomického, symbolického a kulturního kapitálu těch, kteří tvoří síť jeho známých. Sociální kapitál svým držitelům poskytuje profit v podobě solidarity zúčastněných v podobě služeb a protislužeb. Individuální sociální kapitál tvoří všechny potenciální sociální zdroje jednotlivce. Pozitivními dopady sociálního kapitálu pro společnost se zabýval Robert Putnam, který sociální kapitál vsadil do kolektivního paradigmatu. „*Sociální kapitál odkazuje k vlastnostem sociální organizace, jako je důvěra, normy a sítě, které usnadňují koordinované jednání, a tak přispívají k výkonnosti společnosti*“ (31; s. 13) Ve svém díle *Bowling Alone* konstatuje pokles sociálního kapitálu v USA vlivem tlaku času, peněz, mobility a suburbanizace, rozvojem nových komunikačních technologií a generační proměny. (31; s. 14)

Sociální kapitál má svůj rozměr individuální (např. důvěra v druhé lidi, členství a participace v neziskových subjektech) a kolektivní (např. počet neziskových subjektů v dané lokalitě, podíl dobrovolníků v počtu osob žijících v dané lokalitě atd.). V souvislosti s dobrovolnictvím je koncept sociálního kapitálu aplikován na oblast kolektivního sociálního kapitálu dobrovolnických organizací (charakter vzájemných vazeb členů organizace, vazba organizace na místní komunitu apod.) na jedné straně a na oblast individuálního kapitálu sociální sítě samotného dobrovolníka. Např. Frič s Pospíšilovou aplikují při výzkumu dobrovolnického sociálního kapitálu Putnamovo rozdělení kolektivního sociálního kapitálu na svazující, přemostňující a spojující. Svazující typ je charakteristický silnými vazbami, homogenitou, vnitřní loajalitou, silnou skupinovou solidaritou ale exkluzí druhých (tzv. klubový efekt). Přemostňující typ je charakterizován slabými vazbami a heterogenitou, jde o typ vztahů se známými a přáteli našich přátel, mezi obchodními partnery či přáteli pocházejícími z odlišných skupin. Tento typ kapitálu „*spojuje lidi napříč odlišnými sociálními skupinami a vrstvami, napomáhá šíření informací a vytváří lidskou vzájemnost i širší identity*.“ (31; s. 21) Posledním typem kolektivního kapitálu je spojující kapitál, který je charakterizován horizontálními vazbami, příkladem je vztah mezi pracovníkem sociální služby a klientem sociální pomoci. Příkladem aplikace teorie kolektivního sociálního kapitálu do oblasti dobrovolnictví je jeho propojení s teoretickým konceptem kolektivního a reflexivního vzorce dobrovolnictví v práci Friče a Pospíšilové. (6; s. 100-112)

Dobrovolnické organizace rozšiřují sociální sítě a fungují jako „škola důvěry“. (6; s. 110) Dobrovolnická činnost a sociální kapitál jsou v pozitivním vztahu, pravděpodobně vzájemném. Obecně je uznáván vliv sebevýběru tj., že „*do dobrovolnických sdružení vstupují spíše lidé, kteří ostatním důvěřují a kteří mají rozsáhlé sociální sítě*“. (6; s. 110) Formální

dobrovolníci mají více přátel, více důvěry v ostatní i ve společenské instituce a organizace. Autoři dále konstatují, že „nelze jednoznačně rozhodnout, zda je vyšší míra sociálního kapitálu příčinou nebo důsledkem dobrovolnictví“, nicméně se v průzkumu nepotvrdila hypotéza, že dobrovolnická aktivita funguje jako kompenzace nedostatku sociálního kapitálu jednotlivce. (6; s. 111) Mezi další zjištění citovaného výzkumu v oblasti dobrovolnického sociálního kapitálu patří, že čeští dobrovolníci mají k ostatním pracovníkům spíše těsné vazby a ve svém dobrovolnictví jsou motivováni přáteli a blízkým okolím. Autoři konstatují, že „se zdá, že dobrovolnictví v ČR není onou sférou „altruistického egoismu“, kde příliš nezáleží na vzájemných vazbách mezi dobrovolníky nebo na významu sociálního okolí dobrovolníka pro motivaci jeho činnosti.“ (6; s. 112)

2.3 Koncept životních drah a dobrovolnictví

Koncept životní dráhy umožňuje „zkoumání soukromého i pracovního života z hlediska posloupnosti, časování a významů životních událostí v biografickém, historickém a sociálním čase.“ (5; s. 1) Jedním z aspektů popisujících probíhající společenské změny je právě diferenciací životních drah v kontrastu s předešlými předvídatelnými scénáři v rodinné i pracovní dráze. Aktuálními změnami jsou vyšší heterogenita a variabilita pracovních drah, singles, odkládání rodičovství, prodlužování studia, kombinace pracovního zapojení s péčí o děti u žen. „Můžeme očekávat, že se v mladších kohortách narozených v 70. letech a později bude oslabovat klasická rodinná dráha s časným vstupem do rodičovství a bude se zvyšovat podíl mladých lidí, kteří odkládají rodičovství nebo nežijí s partnerem nebo partnerkou. Můžeme rovněž předpokládat, že se budou rozvíjet nové typy rodinných drah, zahrnující rodičovství bez vstupu do manželství, a že se bude rozšiřovat zastoupení nestabilních pracovních drah s epizodami nezaměstnanosti“. (14; s. 26)

Aspekt vevázanosti dobrovolnictví do individuální životní dráhy a jejích etap, které se liší především strukturou času, kterou jedinec disponuje, je zjištěním výzkumu Pospíšilové. Ve svém výzkumu identifikovala tři životní období, která ve vztahu k dobrovolnictví hrála významnou roli, a to mládí/doba studií, děti/rodina, a důchod. Zmiňujeme tento výzkum podrobněji vzhledem k našemu výzkumnému šetření, protože právě období s malými dětmi se v životě žen dobrovolnic ukazuje ve vztahu k dobrovolnictví jako klíčové. (26; s. 116) Podle autorky „děti určují časový režim, ve kterém se matka pohybuje a ve kterém může vykonávat jakoukoli aktivitu“. (26; s. 116) V některých případech je péče o malé děti důvodem k útlumu dobrovolnických aktivit, v jiných je naopak katalyzátorem (např. aktivita založení mateřského centra), děti otevírají ženám dobrovolnický svět prostřednictvím svých aktivit. (26; s. 118)

Dalším zajímavým zjištěním aktuálním i pro naše výzkumné šetření je autorčin koncept „rodinné ekonomiky“, kdy ženy dávají svoji dobrovolnou činnost do přímého vztahu k dělbě práce v rodině (např. když začíná s dobrovolnictvím, ohlíží se na rodinu, na ekonomické tlaky, na prostor, který jí dá partner atd.) Výzkum dále ukázal dobrovolnictví jako volnočasovou aktivitu, pro jejíž interpretaci je kontext životní dráhy a placené práce významný. (26; s. 128)

Posledním zajímavým impulsem, který vzešel ze zmiňované analýzy, je důležitost se při výzkumech dobrovolnictví soustředit na celou rodinu, což je zatím aspekt opomíjený, ne pouze na jednotlivce: „*potvrdil se názor, že při studiu dobrovolnictví je třeba vzít jako jednotku analýzy rodinu*“. (26; s. 130)

3 Vybrané sociálně pedagogické aspekty dobrovolnictví

Dobrovolnictví je také jedním ze sociálně pedagogických témat. Sociální pedagogiky se týkají všechny tři základní perspektivy, ze kterých je dobrovolnictví nahlíženo. Je především spojeno s prosociálním chováním, s pozitivními hodnotami jak na individuální, tak i kolektivní bázi, což akcentuje nezisková perspektiva. Zároveň je sociální pedagogice blízké i paradigma tzv. volnočasové perspektivy dobrovolnictví, se kterou jsou spojeny sociálně pedagogické otázky zdravého životního stylu, pomáhání jako smysluplné volnočasové aktivity či komunitního kontextu dobrovolnické práce. Oblast dobrovolnictví je zároveň propojena s oblastmi prevence i terapie rizikového chování např. u mládeže, ale i dalších nepříznivých jevů jako je např. sociální izolace u seniorů po odchodu do důchodu a s tím spojené ztráty sociálních kontaktů. Dobrovolnictví zde může fungovat jako sociálně inkluzivní nástroj. V neposlední řadě skýtá pro sociální pedagogiku řadu témat i paradigma občanské společnosti, které dobrovolnictví nahlíží jako jednu z forem občanské participace.

3.1 Volnočasová perspektiva

Volnočasová perspektiva definuje dobrovolnictví jako způsob trávení volného času a spojuje ho s pojmy jako koníček, amatérská činnost či hobby. Motivací pro dobrovolnictví viděno touto perspektivou je entuziasmus, možnost získat kvalifikaci, najít vlastní sebevyjádření či uplatnit se ve své autenticitě. (6; s. 12) Tento koncept dobrovolnictví je spojen s prací Roberta Stebbinse, který rozděluje tři základní kategorie trávení volného času, a to seriózní volnočasové aktivity, příležitostné aktivity a projektové aktivity, přičemž kategorie se od sebe odlišují komplexností a časovou náročností klíčové volnočasové aktivity. (6; s. 16 – 17) Stebbins klade důraz na odměny, které dobrovolník z činnosti získává, jako jsou např. znalosti, zkušenosti, postavení v komunitě, pocit seberealizace, potěšení z interakce,

radost a dále si všímá vlivu modernizačních procesů na individuální kariéry a životní dráhy lidí. Podobně ke vztahu dobrovolnictví a časové perspektivy Pospíšilová, která považuje za klíčové zjištění svého výzkumu fakt, „že dobrovolnictví se zásadním způsobem definuje jako *volnočasová aktivita*“ (26; s. 115), což vevazuje dobrovolnictví do etap životních drah, které se liší strukturou času, kterým jedinec disponuje a strukturou aktivit, ke kterým jej využívá. Dále dochází k závěru, že „*dobrovolnictví není především otázkou objektivního množství času, který má člověk k dispozici, ale otázkou toho, jak své časové pole vnímá a strukturuje.*“ (26; s. 129)

3.2 Dobrovolnictví jako nástroj sociální inkluze

Sociální inkluze je ideou směřující proti vyloučení jedince ze společnosti „*ke kterému dochází, jestliže se jedinec po určité významnou dobu neúčastní určitých (klíčových) aktivit ve své společnosti z důvodů, které nemůže ovlivnit, a přestože by se těchto aktivit účastnit chtěl.*“ (28; s. 45) Podstatou sociální inkluze je pak lidská vzájemnost a spoluúčast, přičemž Slowík dobrovolnickou činnost označuje jako jejich faktickou realizaci, která má význam pro dobrovolníka i pro klienta. Vrátime – li se k teorii sociálního kapitálu (viz 2.2) a tezi, že dobrovolnictví pomáhá vytvářet sociální kapitál (zapojení lidí do místní komunity, síťování, prevence sociálně patologických jevů), čímž podporuje vytváření občanské společnosti, pak Slowík dovozuje pojetí dobrovolnictví jako „*významného proinkluzivního nástroje.*“ (28; s. 46)

Mezi důležité aspekty sociální inkluze patří přístup k odpočinku, vzdělávání, práci, vlastním financím, pozitivním rodinným vztahům, sociálním kontaktům a participaci v místní komunitě.

Jako významné pro oblast sociální pedagogiky se nám jeví pojetí dobrovolníka jako inkludujícího činitele, který je identifikován se skupinou, do které patří a „*do které svou dobrovolnickou aktivitou zahrnuje (jako prostředník) i toho, komu je jeho pomoc určena.*“ (28; s. 46) Pojetí dobrovolnictví jako silně pozitivního příkladu proinkluzivního chování je nosným právě pro oblast sociální pedagogiky. Dobrovolník je v kontextu profesionálních sociálních služeb zdrojem angažovanosti, svěžesti, osobního přístupu a neformálnosti. V tomto kontextu se pak dobrovolnictví může stát nástrojem, který „*přispívá k inkluzivnímu soužití lidí vzájemně i velmi odlišných, kteří by se jinak možná vůbec neseťkávali a pravděpodobně by nemohli navazovat tak osobní, dlouhodobé a pozitivní vztahy.*“ (28; s. 48)

Druhým aspektem je sociální inkluze samotných dobrovolníků např. v souvislosti se specifickými životními etapami, které jsou spojeny s větším rizikem sociální izolace (období rodičovské dovolené nebo důchodový věk), a to prostřednictvím interakce v dobrovolnickém vztahu s klientem, ale především v rámci komunity ostatních dobrovolníků spojených

s organizací. Je to specificky právě oblast formálního dobrovolnictví, která má potenciál a možnosti síťovat dobrovolníky navzájem a sdílet své zkušenosti v rámci povinných (např. supervizní setkání) nebo nepovinných (např. výjezdy pro dobrovolníky) společných setkání.

3.3 Dobrovolnictví jako součást zdravého životního stylu

Vyjdeme – li z Krausovy definice životního stylu, totiž že se jedná o „široký komplex činností a s nimi spjatých postojů, norem, hodnot, návyků, které mají trvalý ráz a jsou pro každého individuálně specifické...“ (16; s. 166 – 167), pak dobrovolnictví je jednou z těchto činností, a podílí se tedy na celkových postojích, hodnotách a normách člověka, které formuje specifickým způsobem. V šíři aktivit, které tvoří životní styl, má dobrovolnictví místo na průsečíku oblastí aktivit spojených s orientací na práci, zájmy a společenský život (vedle rodinných aktivit a aktivit zaměřených na uspokojování biologických potřeb). (16; s. 168) Dá se tedy říci, že dobrovolnictví se týká všech klíčových aktivit utvářejících životní styl člověka. Faktory ovlivňující životní styl jsou na jedné straně objektivní (ekonomické a politické podmínky dané společností, kulturní tradice, zkušenost z orientační rodiny) a na druhé subjektivní (pohlaví, psychologické charakteristiky jedince, zdravotní stav, věk, míra dosaženého vzdělání, hodnotový systém jednotlivce). Jestliže Kraus popisuje konzumní masový globální životní styl v opozici vůči „tvůrčímu způsobu života“ (16; s. 170), který je charakterizován tvorbou hodnot, práce, radosti z činnosti a uspokojením z plnění přijatých povinností, pak právě životní styl dobrovolníka můžeme označit za onen tvůrčí způsob života, který je žádoucím stavem a může být protiváhou současného konzumerismu.

Definice zdravého životního stylu, které ho velmi zřetelně propojují právě s dobrovolnictvím, akcentují vedle zdravotních stránek především lidskou vzájemnost a snahu měnit hodnotové priority a orientace společnosti jako celku. (16; s. 170) Zdravý životní styl vychází z bio – psycho – socio – spirituálního modelu osobnosti. Nelze v této souvislosti nezmínit pozitivní korelaci mezi tzv. well – being a dobrovolnictvím. Prakticky všechny studie o vlivech dobrovolnictví na pocit osobní pohody zjistily, že lidé, kteří se angažují v neplacené práci, aby pomohli druhým, z toho mají určitým způsobem prospěch. Často jsou pozorovány pozitivní asociace mezi dobrovolnickou činností a osobní pohodou, jen je otázkou, zda dobrovolnictví způsobuje štěstí nebo šťastní lidé s větší pravděpodobností dobrovolně působí. Plagnol a Huppert ve svém článku uvádí zjištění, že souvislost vede oběma směry - zdá se, že dobrovolnictví zvyšuje pocit pohody, ale zároveň šťastnější lidé se spíše stanou dobrovolníky, což naznačuje opět efekt sebevýběru. (25; s. 171)

Oblast propojení dobrovolnictví a zdravého životního stylu je oblastí, která pokrývá celé věkové spektrum od dětí a mládeže přes dospělé v produktivním věku až po specifické dobrovolnictví seniorů, na které se v posledních letech obrací pozornost. Výchova k dobrovolnictví je součástí projektu klíče pro život Národního institutu dětí a mládeže pod oblastí rozvoje klíčových kompetencí v zájmovém a neformálním vzdělávání, kdy cílem průřezového tématu je „*posílení občanské odpovědnosti a solidarity u dětí a mládeže v kontextu své komunity či regionu a v souvislosti s jejich osobními a profesními cíli, to vše s ohledem na věková a osobnostní specifika dětí a mládeže*“. (34; s. 5) Dobrovolnictví jako součást životního stylu dětí a mládeže je specifickou kapitolou, kterou zmiňujeme pouze okrajově, neboť nesouvisí s naším tématem. Zajímavé pro oblast sociální pedagogiky mohou být i souvislosti dobrovolnictví s věkem: „*zatímco u dobrovolníků, kteří jsou činní v nějaké organizaci, klesá počet přátel s věkem jen nepatrně, u lidí, kteří nijak dobrovolnický činní nejsou, platí, že čím starší jsou, tím méně přátel mají. Uplatňuje se zde pravděpodobně vliv trhu práce; Když z něj někdo odejde do penze, přijde často o významnou část své sociální sítě. Dobrovolník dokáže tento výpadek nahradit právě svými kontakty v dobrovolnické organizaci. Potvrzuje se, že dobrovolníci mají vyšší kvalitu života*“. (6; s. 110)

4 Dobrovolnický program Host Home Start

Tato kapitola přináší praktické aplikace výše popsaných teoretických konceptů na prostředí konkrétní neziskové organizace. Přibližuje kontext sociální služby, cílovou skupinu, způsoby práce, ale také specifika dobrovolnické práce i dobrovolnického vztahu. Zaměření této kapitoly se tak stává nezbytným svorníkem mezi teorií a praxí, přechodovou oblastí mezi makrosociálními a mikrosociálními souvislostmi dobrovolnického vztahu.

4.1 Dobrovolnictví v kontextu sociální služby

Myšlenka podpory rodin s malými dětmi prostřednictvím dobrovolníků vznikla v 70. letech minulého století v Anglii, kdy byla zaměřena především na rodiny pracovních migrantů, které se v novém prostředí ocitaly izolovány bez přirozené sociální sítě rodinných a přátelských vazeb. První projekt „Home - Start“ založila Margaret Harrison a myšlenka se rozšířila do celého světa, v současné době je v 22 zemích na pěti kontinentech. Jednotlivé projekty jsou na sobě finančně i organizačně nezávislé, mají však společnou ideu a know-how, kterou volně zastřešuje sdružení Home - Start Worldwide. Specifikem českého Home Startu je práce s tzv. multiproblémovými rodinami ze sociálně slabého prostředí, včetně zkušeností s velmi

náročnými případy, nad nimiž byl stanoven soudní dohled a které jsou doporučovány odděleními sociálně právní ochrany dětí. (17; s. 43)

Organizace má statut zapsaného spolku, akreditaci pro oblast dobrovolnické služby a pověření k sociálně – právní ochraně dětí. Pobočky organizace sídlí v Praze, Brně, Ostravě a Liberci. Organizace se soustřeďuje na prevenci situací, kdy hrozí odebrání dětí z původní rodiny a o podporu rodičů v těch oblastech péče a výchovy dítěte, které k těmto situacím vedou. Zaměřuje se zejména na podporu vazby rodič - dítě a při práci klade důraz na ochranu práv dítěte.

Hlavním kritériem pro využívání služeb Host Home Start je výchova alespoň jednoho dítěte do 6 let. Organizace se zaměřuje na rodiny, kde může být z různých příčin ohrožen vývoj dítěte/děti, jak po stránce fyzické (výživa, spánek, hygiena, pohyb), tak po stránce sociální a psychologické (dostatek a přiměřená pestrost podnětů, kognitivní, emocionální a sociální rozvoj dítěte).

Klienty tvoří rodiče, kteří jsou osamělí a izolovaní nebo momentálně prožívají náročnou životní situaci, kterou může být už samo rodičovství a péče o malé dítě nebo kterou způsobily aktuální problémy a krize (např. odchod, úmrtí partnera, velmi mladí rodiče, poporodní deprese...). Další skupinou jsou rodiče sociálně znevýhodnění, ohrožení sociálním vyloučením, kteří se potýkají s mnoha problémy spíše dlouhodobého rázu (tzv. multiproblémové rodiny - tíživá bytová situace, nezaměstnanost, zadlužení, domácí násilí, závislosti apod.) a rodiče, jimž bylo dítě odebráno do institucionální péče a nyní se navrací či má navrátit do jejich péče. Při práci v rodinách se organizace zaměřuje především na témata prevence zanedbání péče o děti, zvýšení kompetencí rodiny ve výchově a péči, prohloubení vztahu rodičů s dětmi, aktivizaci k důslednější péči o děti (nácvik určitých rodičovských a sociálních dovedností), domácnost, aktivizaci v oblasti trávení volného času s dětmi, podpora rodiny k větší samostatnosti (řešit svou situaci, nespoléhat na pomoc institucí) a k přebírání zodpovědnosti za své jednání (řešit věci včas, splátky, odvolání). Nedílnou součástí práce je podpora při začleňování rodiny do komunity a vytváření podpůrné sociální sítě. (36; nestr.)

4.1.1 Rodičovství a rodičovské kompetence v kontextu klientely sociální služby

Rodičovské chování má svou instinktivní vrozenou bázi, jejímž projevem je schopnost naladit se na dítě v souladu s jeho vývojovými potřebami, jako např. specifická řeč dospělého na kojence, ztišení řeči, specifika haptické stimulace malého dítěte apod. Rodič si těchto vloh ani nemusí být vědom. (18; s. 46 – 47) Na druhé straně je rodičovské chování spojeno s dětskou

zkušeností rodiče s inklinací k opakování výchovných a komunikačních vzorců v původní rodině rodiče či k vymezování se vůči nim. V této souvislosti se pracuje s pojmem transgenerační vzorec neadekvátního rodičovského chování. (3; s. 53) V souvislosti s rodičovskými kompetencemi bývá zmiňován koncept dost dobrého rodiče (Good Enough Mother) D. W. Winnicotta pro matku pečující adekvátně o dítě v souladu s jeho osobnostním vývojem. *„Jako dostatečně dobré rodičovství je možné označit takový výkon rodičovské role, který dětem zajišťuje postačující podmínky pro vývoj. To znamená, že rodič naplňuje základní potřeby dítěte a dítě neohrožuje.“* (18; s. 18) Rodič, který nemá schopnost sladit se s dítětem, ať už trvale či vzhledem k aktuální situaci, dítě zanedbává či týrá. Matoušek uvádí výčet charakteristik typických pro zanedbávající rodiny, jako je chaotické fungování domácnosti, absence rodinné autority, psychosomatické problémy, horší schopnost řešit konflikty, menší soudržnost a menší verbalizování svých pocitů. (18; s. 49)

Častými klienty služeb organizace jsou tzv. multiproblémové rodiny (36; nestr.), což jsou rodiny mající vážné těžkosti ve více sférách svého fungování, jako je bydlení, finance, výchova dětí, partnerské vztahy, vztahy k institucím, závislosti atd. (18; s. 18) Sociálně ohrožené rodiny si často generačně předávají nedůvěru v možnost pomoci a podpory okolí, jejich nedůvěra je posilována nízkým společenským statutem, vědomím outsiderské pozice, špatnou socioekonomickou situací, rizikovou komunitou, chudobou, nezaměstnaností atd. (3; s. 53)

4.2 Specifika dobrovolnického vztahu

Dobrovolnická práce s rodinou spočívá v podpoře a pomoci dětem a rodinám působením vyškolených dobrovolníků přímo doma, v přirozeném prostředí rodiny. Specifickou podmínkou dobrovolnictví v HoStu je vlastní rodičovská zkušenost a věk minimálně 28 let – je zde tedy patrná snaha filtrovat dobrovolníky s určitou mírou osobní zralosti: *„Podmínkou dobrovolnictví v HoStu je rodičovská zkušenost – dobrovolníky jsou tedy sami rodiče, kteří již překonali různé fáze vývoje rodiny a mají konkrétní představu o situacích a problémech, do kterých se mohou mladí a nezkušení rodiče dostat.“* (36; nestr.) Dobrovolníci se citlivým provázením snaží rodiče co nejvíce podporovat, aby mohli dětem vytvořit dobré životní podmínky a aby děti, pokud je situace v rodině vážná, mohly se svými rodiči zůstat.

Dobrovolník často představuje pro rodinu jedinou možnost si neformálně popovídat, sdílet radosti, starosti a trápení, vnést do života rodičů a dětí nové impulsy, a to na základě přátelského vztahu. Prvek dobrovolnosti také v rodičích posiluje vědomí vlastní důstojnosti a sebeúcty. Působení dobrovolnice v rodině má proto zcela jiný náboj, než práce profesionála.

Nabízí naslouchání, pochopení a přijetí: „*To hlavní, co přináší, [dobrovolnice – pozn. autorky] je možné shrnout do slov sociální vazba, naslouchání, podpora a pomoc, realistická zpětná vazba, čerstvé nápady.*” (17; s. 45) Rodiny od dobrovolnice lépe přijímají podněty k řešení aktuálních problémů a právě existence tohoto specifického vztahu je mnohdy katalyzátorem pozitivních změn v životě rodiny a dobrovolnická práce na bázi rodičovské identity se tak stává nejvýznamnějším článkem práce s rodinou.

Věkový průměr dobrovolnic je 40 – 45 let, v rozpětí od 28 do 70 let a profilují se do dvou velkých skupin. První představují ženy na rodičovské dovolené, které do rodin často docházejí se svými dětmi, což umožňuje práci prostřednictvím nápodoby pozitivního vzoru. Druhou skupinu tvoří dobrovolnice, které již mají děti dospělé a v rodinách klientů často do určité míry suplují chybějící rodinné vztahy – mateřskou nebo babičkovskou roli. (36; nestr.)

Dalším specifikem je dlouhodobost a časová náročnost dobrovolnické spolupráce. Spolupráce s rodinou může trvat i déle než rok, maximálně však dva roky, přičemž kontakt dobrovolníka s rodinou probíhá pravidelně jednou týdně 2 – 3 hodiny, jeden dobrovolník pracuje vždy s jednou rodinou.

4.3 Organizace v kontextu jednotlivých aspektů dobrovolnictví

Frič s Pospíšilovou vymezují tři základní parametry dobrovolnické činnosti, a to stabilitu, pravidelnost a intenzitu. Stabilita je určena krátkodobou versus dlouhodobou činností, přičemž za dlouhodobý styl označují autoři dobrovolnickou činnost trvající déle než 3 roky. (6; s. 65) Druhým parametrem je pravidelnost, která je určena pravidelnou versus příležitostnou činností, přičemž za pravidelný styl dobrovolnické práce je považována pravidelnost alespoň jednou měsíčně. Posledním aspektem je intenzita činnosti, přičemž autoři používají rozdělení na periferní (1 – 9 hodin), semiperiferní (10 – 12 hodin) a jádro „tahouni“ (13 a více hodin) dobrovolnické činnosti za poslední měsíc. (6; s. 64 – 69) Ve světle takto vymezených základních parametrů je dobrovolnická činnost v popisované organizaci strukturálně nastavena jako pravidelná (požadavek pravidelnosti týdenních setkání), s intenzitou cca 12 hodin měsíčně, což odpovídá hranici mezi semiperiferní a jadernou intenzitou, přičemž žádoucí intenzita dobrovolnické činnosti je právě taková, nikoli nižší ani vyšší. Co se týče otázky stability dobrovolnické činnosti, podmínkou přijetí dobrovolníka do programu je jeho závazek minimálně dvouleté spolupráce (maximální doba trvání jednoho dobrovolnického vztahu dobrovolník – rodina). Z 16 účastnic realizovaných ohniskových skupin a individuálních rozhovorů splňovalo hranici tří let délky dobrovolnické zkušenosti, aby mohla být označena za dlouhodobou, 12 účastnic.

Dobrovolnický styl dobrovolnic popisované organizace bychom tedy mohli označit jako dlouhodobý/inklinující k dlouhodobosti, pravidelný a s vysokou intenzitou, přičemž je specifické, že tento styl je organizací dobrovolníkům předkládán jako hotový produkt, součást pravidel, do kterých vstupují – můžeme tedy mluvit o obligatorním dobrovolnickém stylu, jehož fakultativní složkou je délka dobrovolnického angažmá dobrovolnic v organizaci. Přítomnost takto profilovaných parametrů pak opět odkazuje spíše ke kolektivnímu (tradičnímu) vzorci dobrovolnictví, než ke konceptu nového reflexivního vzorce dobrovolnictví (viz kap. 1. 2).

Dobrovolníky popisované organizace jsou ženy, které na straně jedné tvoří především skupina žen s malými dětmi na rodičovské dovolené, a na straně druhé skupina žen s již odrostlými dětmi dosud pracujícími, či v důchodovém věku. Za povšimnutí stojí fakt, že např. Pospíšilová označuje období péče o malé děti vzhledem k dobrovolnické aktivitě za významné, ovšem ve smyslu utlumení této aktivity. (26; s. 115) U dobrovolnic dané organizace je tomu ale v mnohých případech právě naopak, toto období působí jako aktivátor dobrovolnické činnosti, kdy významnou roli hraje možnost brát vlastní děti s sebou do rodiny. Zde se nám naskytá možnost uvažovat o dobrovolnictví jako o inkluzivním nástroji (viz kap. 3. 2) směrem k dobrovolníkovi (prevence izolace, sounáležitost s dobrovolnickou komunitou, organizací, seberealizace, nové zkušenosti atd.).

Kontakt dobrovolnic a pracovníků organizace je specifický ve své intenzitě. Po každé schůzce probíhá podrobný supervidující monitoring setkání se styčným koordinátorem dobrovolníků (nejčastěji v telefonické formě, méně často písemně či osobně), jehož smyslem je ošetření vztahu směrem ke klientovi i dobrovolníkovi. Jednou za čtvrt roku absolvují společné zpětnovazebné setkání klientka spolu s dobrovolnicí a koordinátorem dobrovolníků. Dále se dobrovolnice setkávají na společném supervizním setkání jednou za měsíc, kde je přítomna ředitelka organizace i všichni koordinátoři dobrovolníků a jednou za rok se koná tzv. společný víkend, což je výjezdní akce, které se účastní všichni zaměstnanci i dobrovolnice ze všech poboček. Intenzita kontaktu dobrovolnic s organizací je zajímavá v kontextu úvah o dobrovolnických organizacích jako o zdrojích sociálního kapitálu (viz kap. 2.2) a typů kolektivního sociálního kapitálu dobrovolnických organizací. V tomto kontextu bychom nejspíše mohli hovořit o spojujícím kapitálu ve vertikální triádě koordinátor – dobrovolník – klient, vycházíme – li z toho, že tento typ kapitálu „vypovídá o vztazích mezi lidmi, kteří nejsou na stejné společenské pozici nebo mezi členy komunity, a těmi, kdo stojí mimo ni. Popisuje tedy hierarchické vztahy mezi aktéry zastávajícími rozdílné mocenské pozice. Tento typ sociálního kapitálu pomáhá s dostupností pomoci ze strany formálních institucí, příkladem může být vztah

klienta s pracovníky organizace poskytující sociální služby (zprostředkovatelna práce). (...) Zatímco přemosťující sociální kapitál je ve své podstatě horizontální (týká se lidí s víceméně stejným sociálním postavením), tak jeho spojující forma má spíše vertikální podobu“. (30; s. 28) Další otázkou, která se objevuje v souvislosti s intenzitou kontaktu dobrovolnic a organizace, je otázka míry skupinové koheze, skupinových norem a identity. Řada indikátorů signalizuje, že se zde jedná o silnou identifikaci dobrovolnic se skupinou (dlouhodobost spolupráce, existence skupinového „my“ objevující se v ohniskových skupinách, míra návštěvnosti společných akcí apod.)

Závěrem této kapitoly můžeme konstatovat, že z hlediska parametrů stability, pravidelnosti a intenzity můžeme mluvit spíše o kolektivním stylu dobrovolnictví v popisované organizaci (dlouhodobost, pravidelnost, vysoká intenzita), stejně je tomu i u typu spojujícího sociálního kapitálu a silné sociální koheze mezi dobrovolníky a členy organizace. Na druhé straně v organizaci ze strany dobrovolnického managementu zaznamenáváme i výše popisované nové trendy v oblasti dobrovolnictví, jako jsou standardizace a produktizace dobrovolnictví (délka trvání, objem času, prospěšnost), vycházení vstříc dobrovolnickým motivacím či nárůst počtu dobrovolníků s motivacemi získání kvalifikace či specifických zkušeností pro svou další práci, studium, rozvoj apod.

5 Výzkumné šetření

V úvodu je třeba poznamenat, že problematice dobrovolnictví a jeho jednotlivých aspektů je v odborné literatuře i praxi věnováno mnoho pozornosti a mohlo by se zdát, že není třeba replikovat již poznané. Snažili jsme se proto výzkumné šetření zacílit směrem, který se nám po prostudování dostupné literatury zdál jako nosný pro rozvoj dalších poznatků, a to vsazení dobrovolnického vztahu do dalších interagujících společenských kontextů. Domníváme se, že věnovat se fenoménu dobrovolnictví, který je zdrojem hodnot jako je altruismus, prosociálnost, respektování druhého, pomáhání, sounáležitost a další, aktualizovat jeho obsahy v nových kontextech praktických i teoretických, je v dnešní společnosti, stejně jako v každé jiné nutné a zásadní. Empirická část je koncipována jako kvalitativní šetření dané problematiky, jehož cílem je zmapovat vybrané aspekty dobrovolnického vztahu se zaměřením na kontext sociálního mikroprostředí dobrovolnic optikou dobrovolnic samotných. Hovoříme – li o sociálním mikroprostředí, vycházíme z Krause, který životní prostředí člověka vymezuje jako *„část světa, s níž je člověk ve vztahu vzájemného působení, prostředí tedy na člověka působí určitými podněty, ovlivňuje jeho vývoj a on na tyto podněty reaguje, přizpůsobuje se a také svou*

prací prostředí aktivně mění“ (16; s. 67) V pojmu sociální mikroprostředí se odráží aspekt velikosti prostoru prostředí, kdy mikroprostředí je definováno jako „*bezprostřední prostor, v němž jedinec pobývá*“ (16; s. 68) a aspekt charakteru, jímž je dané prostředí tvořeno, což je vedle přírodního a kulturního právě společenské (sociální) prostředí, jehož tvůrci jsou „*lidé a mezilidské vztahy, je dáno především charakterem a uspořádáním celého společenského systému, v němž hrají dominující roli vazby uvnitř společnosti*“ (16; s. 68) Ve fázi sběru dat byla použita metoda ohniskových skupin podpořená individuálním problémovým rozhovorem, k analýze byla použita metoda zakotvené teorie.

5.1 Metodologie

Kvalitativní metodologie vychází z fenomenologie, zdůrazňující subjektivní aspekty jednání lidí. K rozvoji přispěla etnografie, kdy interpretace vzdálených kultur z evropských hledisek nebyla funkční, což vedlo k hledání nových nástrojů zkoumání a ke vzniku teorie výzkumu na základě interpretace z hledisek pozorovaných osob. Kvalitativní metodologie se v odborné literatuře obvykle definuje v opozici vůči metodologii kvantitativní. Nejdůležitější rozdíl mezi oběma výzkumy podle Gavory tkví „*v postoji výzkumníka k jevům. Výzkumník v kvantitativním výzkumu se snaží držet odstup od zkoumaných jevů. Tím zabezpečuje nestrannost pohledu. Naopak výzkumník v kvalitativním výzkumu se snaží o sblížení se zkoumanými osobami, o proniknutí do situací, ve kterých vystupují, protože jen tak jim může rozumět a může je popsat*“ (11; s. 31) U kvalitativního výzkumu není cílem široké zevšeobecnění údajů, ale hluboké proniknutí do konkrétního případu a objevení nových souvislostí. (11; s. 32) Zatímco kvantitativní výzkum povětšinou ověřuje existující pedagogickou teorii – buď ji potvrzuje, nebo vyvrací, kvalitativní výzkum odhaluje nové skutečnosti a z nich vytváří nové hypotézy. Podle řady autorů je výhodné obě metodologie kombinovat, protože jsou komplementární, a tak vyvážit slabé stránky obou (např. 11; s. 34, či 29; s. 11). Pelikán distinkci kvantitativní a kvalitativní metodologie odmítá s tím, že „*každý jev má jak svoji kvalitativní, tak i kvantitativní stránku a každá jednostrannost poznání tohoto jevu jedině oplošťuje. Jestliže kvalitativní přístup umožňuje hlubší ponor do objektivní reality tím, že je schopen analyzovat zcela konkrétní osobitost určitého fenoménu v jeho velké složitosti a variabilitě, kvantitativní přístup umožňuje hlubší poznání obecnějších tendencí*“ (24; s. 81) Nicméně je možné konstatovat, že některé zkoumané oblasti se hodí spíše pro kvalitativní typy výzkumů. Kvalitativní metody se používají k odhalení a porozumění tomu, co je podstatou jevů, o nichž toho ještě moc nevíme. Mohou být také použity k získání nových a neotřelých názorů

na jevy, o nichž už něco víme. V neposlední řadě mohou kvalitativní metody pomoci získat o jevu detailní informace, které se kvantitativními metodami obtížně podchycují. (29; s. 11)

Ve fázi mapování tématu jsem v rámci předvýzkumu použila výstupy z pracovního workshopu dobrovolnic Host Home Start získané technikou brainstormingu, v samotném šetření jsem pro sběr dat použila metodu ohniskových skupin a individuálního strukturovaného problémového rozhovoru. Data jsem analyzovala metodou zakotvené teorie. V případě ohniskové skupiny se jedná o etablovanou marketingovou praktiku, která byla převzata do oblasti kvalitativního výzkumu. Jde o skupinový rozhovor, nikoli však o pouhou výměnu otázek a odpovědí badatele a respondentů, primární je skupinová interakce vyvolaná tématy, která přináší do skupiny badatel v roli moderátora. Skupinová interakce funguje jako specifický zdroj dat, která bychom jinými metodami nezískali nebo jen velmi obtížně. (20; s. 13 – 14) Podstatou ohniskové skupiny je téma – ohnisko, které se odvíjí od výzkumného problému, a skupina sama. Mezi výhody ohniskových skupin patří časová i finanční efektivita, skupinové interakce zvyšují kvalitu dat, ohniskové skupiny mohou být pro respondenty zábavnější než individuální rozhovory a poměrně rychle je možné udělat si představu o rozsahu a rozmanitosti sdílených pohledů. Mezi limity ohniskových skupin patří např. náročnost požadavků na moderátora či vliv skupinových efektů jako je existence výrazné osobnosti ve skupině, představitele názorové menšiny či odlišná dynamika jednotlivých skupin. (20; s. 191)

Metoda ohniskových skupin (focus groups) se užívá buď samostatně, či se často kombinuje s ostatními metodami, jako je např. pozorování, rozhovor, anketa, dotazník apod. Vždy je zásadní konkrétní design výzkumu a výzkumný problém, dle kterého se odvíjí užití metod a jejich kombinace. Obecně se dá říci, že tato metoda jako zdroj dat se hodí „*pro studium komplexních témat zahrnujících mnoho úrovní pocitů a zkušeností.*“ (20; s. 9) Jako samostatná metoda se ohniskové skupiny užívají při mapování nových oblastí výzkumu, nebo zajímají – li nás již známé otázky z perspektivy účastníků. (20; s. 33) V kontextu těchto faktů se nám jevila tato metoda sběru dat vhodná pro předmět zkoumání našeho výzkumného šetření.

Metoda rozhovoru je nejobecněji definována jako „*metoda, při níž dotazovaná osoba je vedena otázkami tazatele k sdělování určitých informací.*“ (27; s. 51) Rozhovory se liší mírou direktivy tazatele a na základě tohoto jsou děleny na rozhovory strukturované (či standardizované nebo řízené) a rozhovory nestrukturované. My jsme vzhledem k charakteru dílčího výzkumného problému a celkového výzkumného designu použili rozhovor s otevřenými otázkami se značnou mírou strukturace, a to jeho specifickou variantu,

problémově zaměřený rozhovor, který se soustřeďuje na určitý problém, který tazatel uvede a pak se k němu během rozhovoru neustále vrací. Hendl problémově zaměřený rozhovor explicitně pojmenovává jako nástroj vhodný pro hledání zakotvené teorie, „*protože nemá ryze explorativní charakter a odráží se v něm poznatky z předchozí analýzy*“. (13; s. 175) Používá se v případech, kdy již k problému jsou známy určité informace a specifické otázky.

K analýze byla použita metoda zakotvené teorie, konkrétně techniky otevřeného, axiálního a selektivního kódování. Zakotvená teorie je kvalitativním pojetím výzkumu, které tvoří soubor technik a metod analýzy, díky kterým je možné z empirického základu vytvářet vědecké teorie. (29; s. 21) Specifikou této metody je, že teorie není generována a priori a poté testována, nýbrž je „*induktivně odvozována v procesu zkoumání jevu*“. (29; s. 23) Teorie je objevována prostřednictvím systematického sběru dat, která se týkají daného jevu, a jejich analýzou. Sběr dat, analýza a teorie stojí ve vzájemném recipročním vztahu. (13; s. 245) Kódování pak představuje „*operace, pomocí nichž jsou údaje rozebrány, konceptualizovány a opět složeny novými způsoby*“. (29; s. 39) Základními prvky zakotvené teorie jsou koncepty, kategorie a propozice. Koncepty neboli teoretické pojmy jsou základními jednotkami analýzy, neboť nezpracovaná data jsou konceptualizována. Dalším prvkem jsou kategorie, které jsou abstraktnější než koncepty a pracuje se s nimi na vyšší úrovni, vznikají seskupováním konceptů. Posledním prvkem jsou pak propozice, které „*formulují zobecnělé vztahy mezi kategorií a koncepty a mezi kategoriemi*“. (13; s. 224 – 225)

Otevřené kódování je „*část analýzy, která se zabývá označováním a kategorizací pojmů pomocí pečlivého studia údajů*“. (29; s. 43) Jedná se o proces rozebírání, prozkoumávání, porovnávání, konceptualizace a kategorizace údajů. (29; s. 42) Jednotlivé pojmy fungují jako základní stavební kameny teorie, otevřené kódování je pak analytický proces, jímž jsou pojmy identifikovány, a dále se s nimi pracuje. Důležité je, že teorie se navrhuje z konceptualizovaných dat, nikoli přímo z dat nezpracovaných. (29; s. 52) Axiální kódování údaje po otevřeném kódování znovu uspořádává novým způsobem, a to vytvářením spojení mezi kategoriemi, soustředí se na bližší určení kategorie. (29; s. 70) Selektivní kódování je pak procesem výběru jedné centrální kategorie, která je systematicky vztahována k ostatním kategoriím. Centrální kategorie je ústředním jevem, kolem kterého se integrují všechny ostatní kategorie. (29; s. 86 – 87)

Při práci na analýze jsme si byli vědomi především dvou reálných metodologických problémů při aplikaci zakotvené teorie, které popisuje Hendl, a to předčasného zakončení

analýzy, tj. nedostatečné abstrakce kategorií in vivo na jedné straně a přehnané obecnosti na straně druhé, kdy výsledky analýzy jsou empiricky bezobsažné a aplikovatelné na jakýkoliv kontext a fenomén. (29; s. 258)

5.2 Výzkumný design

1. V předvýzkumné fázi s cílem zmapovat témata, která se týkají reflexe dobrovolnického vztahu dobrovolnicemi, jsem využila výstup z pracovního workshopu dobrovolnic (metoda brainstormingu), který byl realizován na tří denním výjezdním pobytu dobrovolnic Host Home Start v září 2014 a přinesl tato základní témata:

Co přináší přítomnost v rodině dobrovolnici?

Jiný náhled na život

Poznání a kontakt jiných světů

Smysluplné využití volného času

Dobrý příklad pro moje děti, blízké, okolí

Motivace k dalšímu rozvoji

Práce na sobě, seberozvoj

Hodnotové posuny ve vlastním životě (vážím si, že se mám dobře, vážím si samozřejmých věcí, schopnost přijmout chyby vlastních dětí)

Nadhled a tolerance k okolí, méně hodnotím jiné, oprostění od černobílého vidění

Příklad pro děti a okolí v toleranci a aktivním přístupu

2. fáze ohniskové skupiny

Výsledný výstup předvýzkumné fáze ukázal bohatou tematickou strukturu a především nás nasměřoval v zacílení výzkumného šetření, a to zmapovat dobrovolnický vztah v kontextu sociálního mikroprostředí dobrovolnic dobrovolnickou optikou. Cílem bylo zmapovat konkrétní podoby témat určených následujícími výzkumnými otázkami:

1. Jak reflektují dobrovolnice klientku a jejich vzájemný dobrovolnický vztah v kontextu vztahů sociálního mikroprostředí (partner, děti, nejbližší přátelé, spolupracovníci?)

2. Jak reflektují dobrovolnice přínos své přítomnosti v klientské rodině pro sebe?

3. Jak reflektují dobrovolnice přínos své přítomnosti v klientské rodině pro členy svého sociálního mikroprostředí? (partner, děti, rodiče, nejbližší přátelé, spolupracovníci)?

Základním tématem všech tří výzkumných otázek je dobrovolnický vztah vnímaný optikou dobrovolnic. První otázka se soustředí především na vztah samotný a na jeho pozici v životě dobrovolnic, druhá otázka posunuje ohnisko do oblasti přínosů pro dobrovolnici, akcentuje její optiku a její život, na což navazuje a dále rozšiřuje otázka třetí, která explicitně zasazuje základní téma do mikrosociálního prostředí dobrovolnic.

Jako výzkumná metoda pro sběr dat v první fázi byla zvolena ohnisková skupina, přičemž byly realizovány dvě skupiny po 6 respondentkách s předpokládanou časovou dotací 60 - 90 min. Respondenty byly účastnice dobrovolnického programu Host Home Start s minimálně roční dobrovolnickou zkušeností, bez příslušnosti k náboženskému vyznání. Omezení délkou dobrovolnické zkušenosti vychází za prvé z předpokladu, že vztah má svou přirozenou dynamiku a je potřeba jistého času, aby se rozvinul, za druhé pro reflexi vztahu je také lepší větší časový odstup od aktuálně prožívaného. V neposlední řadě, zajímá – li nás průnik působení dobrovolnického vztahu do sociálního mikroprostředí respondentek (viz výzkumná otázka č. 3), je potřeba delšího časového úseku, aby se toto případně mohlo projevit. Absence náboženského vyznání byla zvolena jako kritérium výběru z důvodu homogenity respondentského souboru především vzhledem k charakteru sociálního mikroprostředí dobrovolnic, neboť předpokládáme, že dobrovolnice deklarující náboženské vyznání jsou také součástí komunit, které vyznávají prosociální hodnoty a priori, a vzájemné interakce dobrovolnice a jejího sociálního mikroprostředí budou mít odlišný charakter, než u dobrovolnic bez náboženského vyznání. Vzhledem k rozsahu diplomové práce jsme se soustředili pouze na homogenní respondentský soubor a od tohoto aspektu odhlížíme.

Skupina byla vzhledem k charakteru výzkumu (kdy nám jde především o to zmapovat prostor, dozvědět se nové informace a konkrétní zkušenosti jednotlivých dobrovolnic, nikoli o potvrzení či vyvrácení předem daných hypotéz) vedena s mírnou mírou direktivity. Z každé ze skupin byl pořízen audiozáznam. Po samotné realizaci skupiny proběhlo vyplnění krátkého orientačního dotazníku se základními sociodemografickými údaji. Obě skupiny byly realizovány v prostorách Host Home Start z. s., které jsou k tomuto účelu ideálně uzpůsobeny (zázemí pro možnost občerstvení, příjemné klidné prostředí, dost židlí, prostoru pro uspořádání skupiny apod.)

3. fáze individuální rozhovory

Po analýze ohniskových skupin byly realizovány strukturované problémové rozhovory s cílem kvalitativně prohloubit vybrané výstupy zjištěné v analýze ohniskových skupin (podrobněji viz 5.2.2).

5.2.1 Průvodce skupinami

Průvodce skupinami byl identický pro obě skupiny a sloužil jako základní kostra určující strukturu skupiny, dávající zároveň prostor pro autentické interakce respondentek. Na úvod byl moderátorkou obecně představen předmět zájmu, poté byla zmíněna základní pravidla debaty jako neodbočovat od tématu, neskákat si do řeči, zdůraznění odlišnosti perspektiv jednotlivých účastníků (pokud se vaše zkušenost jen trošku liší od toho, co říkají ostatní, pak je to právě to, co chci slyšet). Samotná diskuse začala použitím tzv. startovací otázky – Charakterizujte několika málo slovy svůj vztah s klientkou a její rodinou?, přičemž každý byl požádán, ať si napíše pár poznámek na papír, než bude hovořit. Cílem bylo zaměřit se na samotné téma a podpořit jedinečnost zkušenosti každé respondentky. Dalším průběžným bodem průvodce bylo dávat pozor na to, aby se nezapojovali stále titíž, nebo podpořit ty, co moc nemluví. Na závěr byli jednotliví aktéři požádáni o shrnutí – možná že si někteří schovávali něco, s čím vyjdou ven až teď.

Pro jednotlivá témata byly předem připraveny orientační sady následujících otázek:

1. Jak reflektují dobrovolnice klientku a jejich vzájemný dobrovolnický vztah v kontextu vztahů sociálního mikroprostředí?

(Co byste řekli o svém vztahu s klientkou? Jak ho vidíte vy? Jaké má místo ve vašem životě? Kolik času se mu věnujete v myšlenkách, pocitech, jednání? Co pro vás klientka znamená? Čím je ona pro vás? Proč si myslíte, že tomu tak je? Co pro vás znamená váš vzájemný vztah? Jaké jsou rozdíly mezi vztahem s klientkou a s vašimi ostatními vztahy? Prožíváte dobrovolnický vztah?? Zkuste uvést konkrétní příklad? Zkuste dobrovolnickou zkušenost vřadit do vašich dalších aktivit a činností, vztahů (přátelé, práce, volný čas, rodina...) – kde by měl své místo? Jak si myslíte, že vzájemný vztah prožívá klientka? Více nebo méně než vy? Jaké místo máte

v životě své klientky? Jak vás vidí ona? Řekněte více o vašem vztahu, máte pocit, že jste tím, kdo dává a ona tím, kdo bere? Proč tomu tak je?)

2. Jak reflektují dobrovolnice přínos své přítomnosti v klientské rodině pro sebe?

(Co vám dává, přináší dobrovolnický vztah ve vašem životě? Co vás motivuje zůstat v dobrovolnickém vztahu nebo přecházet do dalšího a pokračovat v dobrovolnictví? V čem jsou přínosy z dobrovolnického vztahu jiné, než v ostatních vztazích? Je něco specifického na dobrovolnickém vztahu, co nenacházíte v jiných vztazích/co vám jiné vztahy nepřinášejí? Čím to je? Proč to tak je? Jaké jsou rozdíly mezi přínosy z přátelských vztahů ve vašem životě a z toho dobrovolnického? Změnila nějak tato zkušenost vaše prožívání/myšlení/hodnoty? Změnily se nějak vaše názory/postoje? Vlivem čeho konkrétně?)

3. Jak reflektují dobrovolnice přínos své přítomnosti v klientské rodině pro členy svého sociálního mikroprostředí? (partner, děti, rodiče, nejbližší přátelé)?

(Mluvíte se svými blízkými o své dobrovolnické zkušenosti? Co vědí o vaší zkušenosti? Myslíte si, že to nějak vnímají? Že je to nějak ovlivňuje? Jakým způsobem? Jakým způsobem na to reagují? Jak byste to popsala? Myslíte si, že to má nějaký přínos i pro ně? V čem? Proč tomu tak je? Kdybyste si mohla přát, aby to pro ně mělo nějaký přínos, co by to bylo? Proniká vaše dobrovolnictví do prostoru vašich nejbližších? Jak? V čem konkrétně?)

Při tvorbě průvodce autorka předpokládala, že jednotlivá témata se budou překrývat a volně prolínat celou skupinou. Ohnisko bylo zvoleno takto široce zcela záměrně vzhledem k cíli výzkumu – dozvědět se co nejvíce autentických zkušeností od respondentek výzkumného šetření.

5.2.2 Průvodce rozvozem

Po analýze obou ohniskových skupin jsme fázi sběru dat podpořili metodou individuálních strukturovaných problémově zaměřených rozhovorů, v jejichž zaměření se odrážejí výsledky analýzy ohniskových skupin. Rozhovory byly realizovány jako prostředek hledání zakotvené teorie a byly zaměřeny na kvalitativní prohloubení a rozvinutí tématu vzájemné interakce mezi světem dobrovolnického vztahu a světem okolním. Rozhovorů bylo realizováno celkem čtyři v celkové délce mezi 20 – 40 minutami. Rozhovory byly koncipovány jako strukturované, s jasnou otázkovou strukturou a jejich cílem bylo zaměření respondentek na jedno úzké téma z různých úhlů pohledu. Struktura byla dána takto pevně především

z důvodů snadné lokalizace témat v prepisovaném textu při následné analýze, kdy bylo opět použito technik kódování metody zakotvené teorie.

Hlavní výzkumná otázka zněla: Jaký charakter mají vzájemné interakce mezi světem dobrovolnického vztahu a světem okolním? Zaměřili jsme se tedy především na třetí výzkumnou oblast z ohniskových skupin a jednotlivé otázky jsme koncipovali dle zjištění vycházejících z jejich analýzy, a to především, že dobrovolnický vztah má pro dobrovolnice velký akční potenciál ve změnách jejich hodnot, postojů a chování, které se promítají do jejich fungování v okolním světě jejich mikrosociálního prostředí. Dobrovolnice se stává jakýmsi potenciálně prostředkujícím elementem mezi oběma světy, který tento akční potenciál může ze sféry individuálního metamorfovat dále do sféry mikrosociálního kontextu. Zajímá – li nás tedy průnik dobrovolnického světa do světa okolního, logicky jsme se museli zaměřit blíže právě na interakce světa dobrovolnického reprezentovaného dobrovolnicí a světa okolního reprezentovaného sociálním mikroprostředím dobrovolnice (rodina, děti, spolupracovníci). Jednotlivé otázky rozhovoru byly respondentkám pokládány v následujícím pořadí:

1. Jak komunikujete o své dobrovolnické zkušenosti s vaším okolím? (rodina, přátelé, práce)?
2. Jak reaguje vaše okolí na vaši dobrovolnickou zkušenost? (rodina, přátelé, práce)?
3. Jak se cítíte v přístupu vašeho okolí k vaší dobrovolnické aktivitě?
4. Jak vaše dobrovolnická zkušenost ovlivňuje vaše okolí? (rodina, přátelé, práce)?

5.3 Reflexe realizovaných ohniskových skupin

Obě skupiny proběhly dle uvedeného průvodce. Pro realizaci ohniskové skupiny je důležitým aspektem její složení. Dobrovolnice se vzájemně znaly ze společných supervizních setkání, které se konají jednou měsíčně, což se projevilo očekávanou menší dynamikou skupinových interakcí, než je tomu v případě, že se lidé ze skupiny vzájemně neznají. Složení skupin dle sociodemografických údajů bylo následující:

Věk	38	35	41	55	38	34
vzdělání	VŠ	SŠ	VŠ	VŠ	VŠ	VŠ
věk dítěte/dětí	9/7	2/8	11/13/17	27/29	5	2/6
práce/rodičovská dovolená	Práce – poloviční úvazek	RD	Práce – 0,75 úvazek	Práce – ŽL	Práce – 0,75 úvazek	RD + 0,5 úvazek
délka dobrovolnické zkušenosti	3 roky	2, 5 roku	4 roky	3 roky	3 roky	3,5 roky

Tabulka č. 4 - sociodemografické charakteristiky skupina 1

Věk	33	49	46	36	37	46
vzdělání	VŠ	SŠ	SŠ	VŠ	VŠ	SŠ
věk dítěte/dětí	5/ 3	29, 28, 8	11	6/4	8/6	21/17
práce/rodičovská dovolená	RD, ŽL – cca 15 hod/týden	Invalidní důchod	Nezaměstnaná	Práce – plný úvazek	Práce – Poloviční úvazek	Práce – plný úvazek
Délka dobrovolnické zkušenosti	3 roky	6 let	2 roky	8 let	3 roky	2 roky

Tabulka č. 5 – Sociodemografické charakteristiky skupiny 2

Většina respondentek působí v organizaci dlouhodobě, proto měly nadhled a odstup a mohly se tak objevit i témata rozvoje dobrovolnických kompetencí během dobrovolnické zkušenosti nebo téma vývoje emocí spojených s dobrovolnickým vztahem. Ve skupině 1 i 2 byl patrný tlak skupinových norem dobrovolnické organizace a projevil se fenomén skupinové identity, silné skupinové koheze - dobrovolnice se soustředily na pravidla, na klientku, na optiku případových supervizních setkání a moderátor musel opakovaně upozorňovat na fakt, že tématem jsou ony samy, jejich prožívání, jejich názory, postoje a vztahy, nikoli jejich klientky. Postupem času se podařilo tyto tendence eliminovat, nicméně první třetina obou skupin byla

tímto nastavením poznamenána. V posledních třetinách obou skupin se podařilo dosáhnout volného rozhovoru se spontánními interakcemi a podařilo se u respondentek vyvolat zaměřenost na vlastní optiku dobrovolnického vztahu i u témat choulostivějších jako např. nepřijetí a odmítání dobrovolnické aktivity manželem/partnerem, rodinou nebo téma nepochopení v dobrovolnickém vztahu. Zde naopak úroveň znalosti respondentek mohla být pozitivním faktorem.

Největší míra skupinových interakcí, která se projevuje verbálně i nonverbálně, jako např. souhlasné přitakávání, pokyvování, smích, míra zapojení jednotlivých aktérů, počet interakcí k jednotlivým otázkám, byla u obou skupin zaznamenána u konceptu odlišnosti jako inspirace, odlišnosti jako strukturujícího aspektu vztahu, negativní reakce okolí a vyrovnávání se dobrovolnic s těmito reakcemi a poslední exponovanou oblastí bylo téma sdílení skupinové identity dobrovolnického kolektivu. Toto téma do obou skupin přinesly samy dobrovolnice, explicitně ho zmínily v závěrečném shrnutí jako něco, co je podstatné a na co jsem se nezeptala. Obě skupiny byly poznamenány značnou homogenitou zmiňovaných zkušeností, vůbec největší skupinová dynamika byla spojena v obou skupinách s tématem negativních reakcí okolí, ve smyslu velkého množství identických zkušeností.

5.4 Reflexe realizovaných rozhovorů

Sociodemografické složení respondentek rozhovorů bylo následující:

respondent	A	B	C	D
Věk	40	38	32	35
vzdělání	SŠ	SŠ	VŠ	VŠ
věk dítěte/dětí	10/6	6/11/11	2	5
práce/rodičovská dovolená	Práce-0,8 úvazek	Práce-0,5 Úvazek	RD	Práce – celý úvazek
délka dobrovolnické zkušenosti	2 roky	4 roky	2 roky	3 roky

Tabulka č. 6 – sociodemografické charakteristiky respondentů individuálních rozhovorů

Rozhovory probíhaly opět v prostorách organizace Host Home Start a byly vedeny již s vědomím jasného zaměření, což je vedle individuálního aspektu výrazně odlišovalo od

realizace ohniskových skupin. Jasná strukturace čtyř základních otázek byla ovšem během rozhovoru výzkumníci doplňována dalšími podotázkami ve chvíli, kdy se objevilo zaměřené téma v jiných souvislostech nebo když výzkumník vycítil ve výpovědi respondenta potencialitu a blíže se doptával. Na začátku rozhovoru bylo představeno téma a na jeho konci byly respondenty požádány o vyplnění krátkého dotazníku se sociodemografickými údaji.

Vhodnost podpořit ohniskové skupiny individuálními rozhovory se ukázala především v míře, s jakou byly respondentky ochotny otevřeně hovořit o své soukromé sféře – jako tomu bylo např. při tematizaci pocitů izolace a nepřijetí dobrovolnické identity jejich blízkými. Ve všech realizovaných rozhovorech byly položeny otázky, které respondentky vnímaly na hranici privátního (především otázky s tematikou reakcí partnera, rodiny, otázky po pocitech dobrovolnic) a výzkumnice tuto hranici respektovala.

5.5 Analýza

Analýza dat byla provedena metodou zakotvené teorie. Jsme si vědomi limitů rozsahu diplomové práce pro hledání zakotvené teorie i výše popsaných metodologických rizik vycházejících z nezkušenosti. V průběhu analýzy jsme se ještě jednou vrátili do terénu a v závislosti na výsledcích výstupů analýzy získaných ohniskovými skupinami, jsme koncipovali individuální strukturovaný rozhovor zaměřený na kvalitativní prohloubení některých vybraných výstupů ohniskových skupin. Při analýze jsme věnovali čas pečlivému detekování jednotlivých kategorií v rámci otevřeného kódování, snažili jsme se mezi kategoriemi hledat souvislosti a konstruovat obecnější koncepty a jejich vzájemné vztahy, abychom se z roviny „in vivo“ kódů dostali do konceptuální roviny práce s daty.

5.5.1 Oblast reflexe klientky a dobrovolnického vztahu

V této oblasti jsou určující kategorie institucionálního zakotvení dobrovolnického vztahu a kategorie vzájemné jinakosti klientky a dobrovolnice. Tyto kategorie určují existenci či charakteristiku dalších subkategorií.

1. institucionální zakotvení dobrovolnického vztahu aneb my jsme tam od toho aby

Dobrovolnice tuto kategorii popisují následovně: *to bereme přirozeně, to by nás ani nenapadlo se tam nějak nemístně svěřovat/ my tam opravdu nejsme od toho, aby tam ta rovnováha byla, aby my jsme tam něco řešily/ tak samozřejmě tam není ta rovnováha, ona se mi svěřuje, já se klientce nesvěřuju, to je zásadní rozdíl/ Já jsem tady proto, abych jí něco nabídla, nějakou*

službu/ že pro mě je to klientka/ profesionální vztah s nějakýma pravidlami a hranicemi/ že tam ten vztah je takhle nastavený institucionálně/ v normálním životě člověk nepotká napůl houmlese a neřekne mu, pojď, budem se kamarádit/ ten vztah je něčím ustanovený/ ta služba vylučuje, aby to přerostlo v přátelský vztah.

Z kategorie institucionálního zakotvení pak vyplývá charakter následujících kategorií:

Kategorie pozice dobrovolnice ve vztahu – upozadění se ve prospěch klientčiny aktivity a jejích potřeb (mám funkci takový vrby/ potřebuje utřídit myšlenky a vyventilovat je a nemá komu/ že se má komu vypovídat, má to kdo vyslechnout a eventulelně jí na to říct nákej svůj názor/ je to o tom uchu/ o tom naslouchání/ že já hodně naslouchám/to otevřené ucho, to naslouchání/ se jenom potřebovala vypovídat/ v podstatě ty schůzky spočívaly v tom, že ona jela, jela, jela o babičkách, o dědečkách z třetího, osmého kolene/ tak tam chodím jako taková podpora/ my jsme takovej učitel a farář, za kterým se dřív chodilo/ chce si popovídat normálně/ abych jí mohla pomoci nastartovat nějakou novou životní fázi).

Kategorie profesionální role dobrovolníka, pracovní kompetence (v tu chvíli ty hraješ už nějakou roli/ seš už svým způsobem profík v uvozovkách/ a hraješ nějakou pracovní roli/ musíš se nadechnout, vnitřně si říct, jsem tady teďka pro ni.../přepnout se musíš.../je to trochu únavný držet pořádek ty témata tak, aby to bylo fajn/, ne jen z pohledu, že jsem ten dobrovolník a musím nějaký věci dělat a nedělat/když jsem začala dělat tuhle práci/ já jsem ten, kdo dává ten čas a hlídá i třeba ty hranice víc, jak dlouho tam budem, jestli se sejdeme a tak/ já mám ten vztah spíš takovej, že tam jdu pomoci/ ale já jsem chráněná a ona taky).

Kategorie ohraničenosti vztahu (po tu dobu, kdy my se sejdeme, tak jo, ale v momentě, kdy spolu nejsme ten týden, tak to tak necítím/ pro mě je to hodně izolovaný, že je to ten čas, kdy tam jsem/ chvíle, kdy si uvědomuje, že tam jsou ty hranice/ to jsou ty chvíle, kdy se hranice smazají/ chtěl taky vědět, jak je třeba ošetřený to, aby nevěděli, kde bydlíme/ my nabízíme v podstatě ohraničené přátelství/ jsem ráda, že je to ohraničený, jsem za to ráda/ tím je ten vztah k té mamince jasně vymezený/ myslím si, že tohle je fajn, ale taky tak asi jednou tejdne/ když tam jde člověk jednou tejdne, tak se rozplývá, ale jak toho začne být moc, tak už jsem toho přesycená).

Kategorie ambivalence formální struktury dobrovolnického vztahu a autentických lidských interakcí, které v něm probíhají – dobrovolnický vztah versus kamarádství (na bázi takovýho kamarádství/ že tam taková ta kamarádská intimita není/ to není přátelství na takový tý

přirozený bázi, kdy se s někým člověk spřátelí, protože ti lidé mají spolu něco společného nebo třeba spolu chodili do školy/ je to takový přátelství, že lidi si mají pomáhat, ale to stačí/ ten vztah k té mamince je jasně vymezený a nemůžu vlastně mluvit o přátelství/ samozřejmě to není taková moje kamarádka jako na život a na smrt, ale mám s ní trochu podobnou formu toho vztahu/ že si k ní vytvářím až vztah.../ že jsme tak trochu jakoby kamarádky/ přátelství v uvozovkách/ v podstatě po tu dobu, kdy my se sejdeme, tak jo, ale v momentě, kdy spolu nejsme ten týden, tak to tak necítím (že jsme kamarádky, pozn. autorka)/ten vztah je takovej, že mi není jedno, co s ní bude).

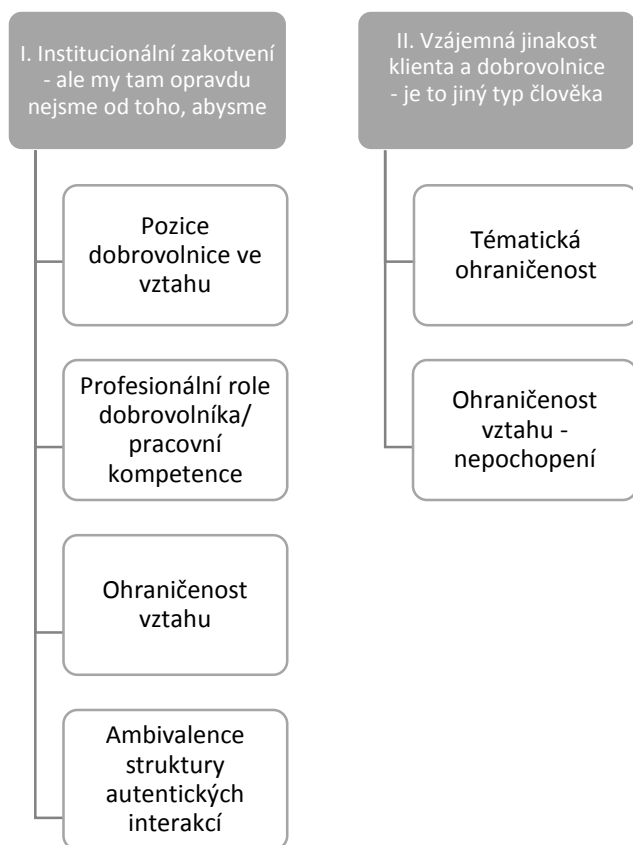
S touto kategorií dále souvisí dvě subkategorie, a to vymezení dobrovolnického vztahu vzhledem k vztahové struktuře sociálního mikroprostředí dobrovolnice (*ta služba vylučuje, aby to přerostlo v přátelský vztah, většina těch maminek není mentálně na tvé úrovni/ty zájmy se taky odvíjej od nějaké finanční úrovně, takže v tom je jednoznačnej rozdíl s máma kamarádkama/ pro mě je to jednoznačně vytyčený vztah, kterej má jednoznačnou formu/je tam velmi malá pravděpodobnost, že bysme se staly kamarádkama jako kamarádkama/když mám kamarády a kamarádky, tak většinou jsou na nějaký má úrovni, mentálně, nebo máme nějaký společný zájmy, což většinou s těma maminkama moc není/ největší rozdíl je v tom, že pro mě je to klientka//taky ohraničený kamarádství a jsem ráda, že je to ohraničený, jsem za to ráda / v normálním životě člověk nepotká napůl houmlese a neřekne mu, pojď, budem se kamarádit/ nemůžu říct, že to je kamarádka, ale má to podobu takovýho jako přátelství/ pro mě je to hodně izolovaný, že je to ten čas, kdy tam jsem/ že je to takový intimní, že kamarádce to povím, ale jí ne, že tam taková ta kamarádská intimita není/ jako jo, ty její starosti, to na ni myslím, samozřejmě držím jí palce, ale ta intimita není úplně taková jako v kamarádství/ jakoby jsme na tu dobu, co jsme spolu, splynuly a i sem o tom přemýšlela, jestli to brát jako kamarádství nebo přátelství a v podstatě po tu dobu, kdy my se sejdeme, tak jo, ale v momentě, kdy spolu nejsme ten týden, tak to tak necítím) a začlenění dobrovolnického vztahu do vztahové struktury sociálního mikroprostředí dobrovolnice (*všechny tyhle vztahy spojuje to, že mě ty lidi nějakým způsobem zajímají, jak přemýšlejí a že se mi třeba svěruje kamarádka, svěruje se mi klientka a v podstatě o těch problémech, co a jak by se dalo řešit, přemýšlím úplně stejným způsobem/ já se chovám spontánně, protože i ke všem svým kamarádkám se chovám jinak, protože ten způsob chování mezi dvěma lidma vždycky určují oba dva/ vždycky jsem jiná, je to jenom ta míra hlídání se, ale to neznamena, že mi to třeba nějak vadí/ u každého mám tu hranici nějak posunutou, třeba i některý kamarádky, vím, že některý témata nemůžu otvírat, že neumí naslouchat, že tady v tom už si třeba nerozumíme/ ale to je právě to spontánní, že člověk reaguje**

na tu situaci, na druhého člověka/ i vymezení, kam až půjdu s tím člověkem, ale v rámci toho vymezení jsem spontánní/ mám některý kamarádky, kterejm neříkám nic moc ze svého soukromí z nějakýho důvodu, takže bych to docela dokázala přirovnat ke kamarádkýmu vztahu ke člověku, kterýmu se akorát moc nesvěřuju/ že je to prostě ohraničený, je to jinej typ člověka, ale jinak vesměs musím říct, že jsem otevřená, spontánní, přirozená a tím si myslím, že ten vztah získává na tý důvěře a pohodě/ je to o tom ohraničení a taky ale o tý výseči, že mám kamarádky, který jsou multifunkční/a pak mám kamarádky, se kterýma se bavím o sportu a o zahradě a pak jsou témata, který společný nemáme, tak to mám takový výseky, že ta základní linie tý naší komunikace je různá, no a s maminkou taky mámě nějakou tuhle výseč, kterou zase někde jinde neřeším/ to si myslím, že je dobře, protože to je takový hodně ženský a myslím, že jí to dělá dobře, protože to je ten čas, kdy si jdeme pokecat jako kámošky/ vztah s klientkou pociťuju jako plný důvěry, což ho spojuje s ostatníma vztahama).

2. vzájemná jinakost klientky a dobrovolnice aneb je to jinej typ člověka

Druhá kategorie, která výrazně konstituuje oblast první výzkumné otázky, je kategorie vzájemné jinakosti dobrovolnice a klientky. Dobrovolnice o této kategorii hovoří následovně: *v normálním životě člověk nepotká napůl houmlese a neřekne mu, pojď, budem se kamarádit/ je to jinej typ člověka/ /tak rozhodně jí nemůžu některý věci povídat, ne jen z pohledu, že jsem ten dobrovolník a musím nějaký věci dělat a nedělat /ne že by byla hloupá, ale je to pro ni úplně jinej svět/ /maj jiný problémy, je to prostě jinej svět/pro mě je to hodně hodně jiný světy/myslím si, že takovej normální běžnej člověk občan by zas tak daleko nezašel/ ta jinakost je inspirativní, ale zároveň člověk je rád v tom svým.*

Z kategorie vzájemné jinakosti klientky a dobrovolnice vyplývají subkategorie tematické ohraničenosti a nevhodných témat (*pro mě je to hlavně sdílení jenom nějakých společnejch témat/ s maminkou taky máme nějakou tuhle výseč/ některý věci nejdou říct, protože ona je na tom úplně jinak než moje kamarádky, tak tam občas zadržávám/těžko budu vyprávět svojí mamince klientce o tom, že mám problémy s hypotékou, že jo, protože ona žije v úplně jiným světě/řešila jsem, jestli jí mám říct, že jedu k moři, když ona nemá na sunar/ je to hlavně o těch dětech/občas je to únavný držet ty témata, aby to bylo v pohodě) a subkategorie hranice vztahu – nepochopení (*jde to jiným směrem/ta klientka by nechápala spoustu věcí, který já třeba mám /občas na něco narazím a vidím jakoby zed'/ když mám kamarády a kamarádky, tak většinou jsou na nějaký my úrovni, mentálně, nebo máme nějaký společný zájmy, což většinou s těma maminkama moc není/maj jiný problémy).**

Obrázek č. 1 – hierarchická struktura identifikovaných kategorií – výzkumná oblast 1.

5.5.2 Oblast reflexe přínosu dobrovolnického vztahu pro dobrovolnici samotnou

Oblast přínosů dobrovolnického vztahu pro dobrovolnici je určena kategorií dobrovolnického vztahu jako zdroje poznání jinakosti. Od této určující kategorie se odvíjí charakteristika dalších subkategorií.

1. Dobrovolnický vztah jako zdroj poznání jinakosti: jinakost jako inspirace s pozitivním příznakem

Respondentky o této kategorii hovoří následujícím způsobem: *to je taková stopa maminky v mém životě, že vidím jiný věci, který jsem předtím neviděla/ mám náhled do nějaké rodiny, která spadá třeba do nějaký jiný sociální skupiny než jsou lidi, který běžně vidám nebo než jsou lidi s kterými se běžně stýkám/ že to někde funguje úplně jinak a taky to funguje/ to otevření nového světa/ pro mě je to hodně hodně jiný světy/ že se člověk dostal do jiný vrstvy lidí, než se normálně pohybuje/ já jsem zírала, že vlastně někdo takovej vůbec je, že žijou i jiný lidi/ člověk žil tak jako s klapkama na očích, nepřemejšlel o tom/ je to strašně užitečný a důležitý pro každýho člověka, aby trošičku nakouknul pod pokličku i někam jinam/ v televizi se řeší, že je někdo*

z dětskýho domova, teď si to všechno člověk zase jinak představuje, na jednu stranu se to konkretizuje a na druhou zase víc relativizuje/ já vidím ten svět zase z úplně jiný stránky/ i to je dobrá zkušenost, prostě vědět a taky vědět, že já ten svět nespasím/ pro mě je to adrenalin, že přijdu k holce, se kterou bychom se asi právě neoslovily/ je to přeplánovaný tahle společnost a tady je taková protiváha, která je pro mě inspirativní.

Z kategorie dobrovolnického vztahu jako zdroje poznání jinakosti vyplývá kategorie proměna hodnot, hodnotících kritérií (*je potřeba jakoukoli jinakost respektovat a ne odsuzovat/ že vidím jiný věci, který jsem předtím neviděla, a to zaměstná tu mysl/ pro mě to má daleko větší takovej přesah/ pro mě osobně se dost rozvrství lidi, mezi kterejma se pohybuju/ je to pro mě další nový hledisko, když poměřuju lidi/ že se občas zastavím a říkám si, že není asi potřeba všechno tak nějak hrotit a řešit/ a že ty věci nakonec nějak vyjdou/ že člověk se nemusí bát, protože se dá žít s mnohem mála, i když se úplně nedaří a tak/ že člověk nemusí mít ty nároky/ nelpím na věcech, na kterých jsem dřív lpěla, že jsou nějaký jasný pravidla a teď jsem tím byla schopná vyprudit třeba partnera, děti, prostě takhle to bude, měla jsem to v hlavě nějak/ že jsem mnohem otevřenější pro různé řešení, jak ve své rodině, tak u přátel, tolerantnější k různým názorům/ né tak upjatá v různých věcech/ asi ta odvaha, radost ze života, životaschopnost, radost z maličností, z věcí, který si třeba člověk dřív neuvědomoval, a který byly na obtíž, že musím třeba uklízet ten velký byt, tak teď si řeknu jupí, mám byt, je to jiný pohled na ty věci/ že to jsou prdy, co jsem řešila, teď vidím, že jsou mnohem větší problémy, který jsem si vůbec neuměla představit/ dobrovolnictví vnímám jako takovej kousek puzzle do mého života, bez toho by člověku něco chybělo, že to dává takovej rozměr, takovej úhel náhledu na život, kterej do toho mého života prostě patří/ o těch hodnotách přemýšlím pořád, skrze ty zkušenosti s klientkami/ takže ti to zaměří ty myšlenky, začneš přemýšlet trochu jinak...přestanou tě určitý věci i bavit...zpětně jsem si uvědomila, jak jsem hopsala kolem prvního dítěte, co jsem koupila za spoustu kravin, který jsem vůbec nepotřebovala/ taky mi to tříbí ty hodnoty/ ty hodnoty se měněj hodně, pohled na svět se mění...).*

Dále kategorie seberozvoje v rámci interakcí dobrovolnického vztahu (*protože se mi otvíraj nový věci/ my jsme vlastně protiklady a to je pro mě inspirativní, že se někdy zbytečně bojím ozvat třeba/ jak mě to obohacuje a přináší mi to ty věci, zpětně mi to ovlivňuje celý život/ došla jsem až k tomu/ pak poznáváš toho druhýho víc a vidíš ho realističtější/ čím máš víc zkušeností, tím míň seš z toho podělanej, to je pro mě dobrý/ už jsem se naučila to tak brát/ už to není ve stavu tý zamilovanosti, už mám ten pohled trochu jiný/ no že si řekneš, s tím si nelam hlavu, to nějak dopadne, ta zkušenost to trochu poposune/ ale už je to šoupnutý, už ta důležitost není jak*

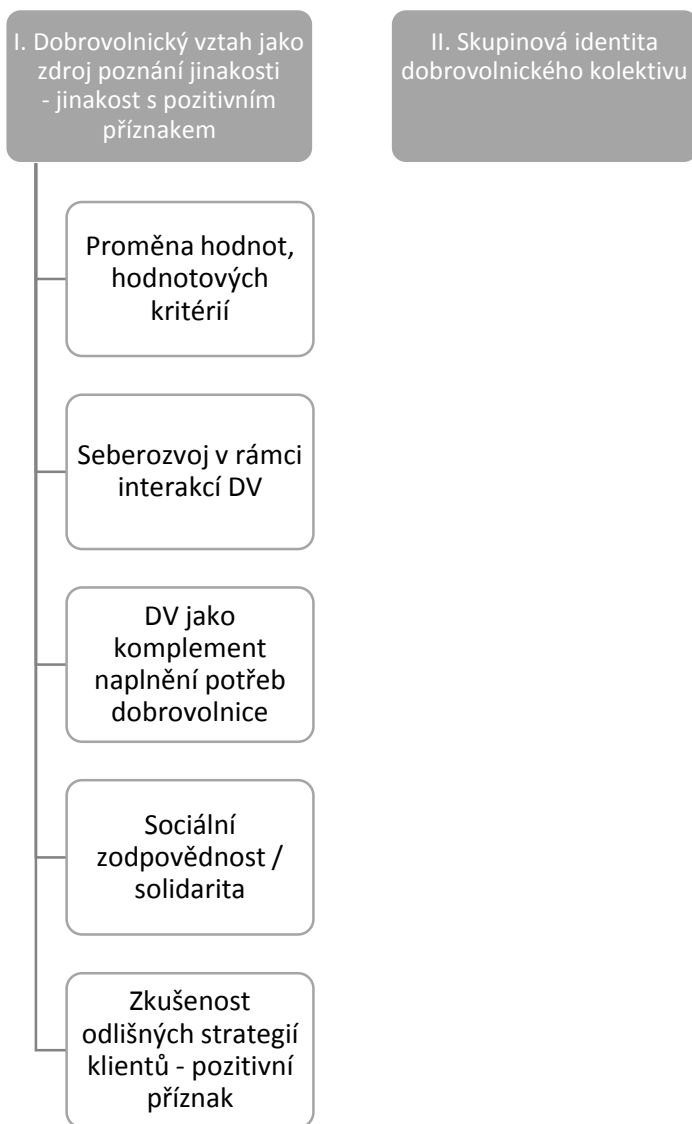
napoprvé/ tý jo, to byly starosti, to se mi o tom i zdálo/ taky mě to učí mít ráda i ty svý kravinky/ že to může mít i efekt tímhle směrem, takový to vlastní/ zároveň mě to trénuje v tom, aby se člověk nezbláznil z toho, že ten svět je prostě takovej/ vstupuješ do vztahů, ve kterých víš, že se tam budeš muset něco naučit/ na tom roste moje sebedůvěra, na zkušenostech, který si dělám, že komunikuju s tak rozdílnějma lidma/ mě to naučilo ještě vypilovat/ už tam neletím jako blázen, jako na začátku).

Kategorie dobrovolnický vztah jako komplement k potřebám dobrovolnice (že mám ráda lidi, takže to vnímám i jako potřebu ze svý strany/ dobrovolnictví vnímám jako takovej kousek puzzle do mýho života/ tady toto dělá prvoplánově mýmu egu dobře/ tak mně to dalo novou identitu – jsem dobrovolnice, ne jenom matka/ jsem si na tom trochu soukromě honila ego/ mně to vlastně pomohlo překlenout určitou fázi, kdy jsem byla doma s malejma dětma, nemohla jsem do práce a tam jsem mohla něco bejt/ že jsem se chtěla já nějak realizovat/ že jsem si připadala, tím že mě nikdo nepotřebuje, tak jsem začala hledat/ že já jsem potřebovala pro sebe, pro svůj pocit/ to mě opravdu hodně naplňuje, když můžu těm maminkám něco dát/ ale mám zase tohlencto, jako něco exotickýho, takovej exotickéj příznak, kterej mě určuje a to mi dělá taky trochu dobře mě to zpětně naplňuje/ dává mi to takovej pocit, že dělám něco hrozně hezkýho, přirozenýho/ mám z toho prostě dobrej pocit a vidím, že i ta klientka to bere jako něco, co ji neskutečně obohacuje/ pak je pro mě důležitá ta užitečnost).

Kategorie sociální zodpovědnosti a solidarity (když vidím takový to přesycování tím materiálním, když vidím ty lidi, v čem žijou, tak mě to irituje/ že ty lidi klapky na očích a jedou/ prostě mám názor, že kdo má na to kapacitu, ten by měl pomáhat/ kdo jinej, než ten, kdo na to má kapacitu/ prostě patří k mýmu slušným lidským chování/ jako zodpovědnost/ máme, řekla bych skoro až povinnost předat to jakoby dál těm lidem, kteří tu možnost neměli/ musíme si pomáhat/ a i když se mi třeba nechce, tak si říkám, zvedni prdel a běž/ si to chci dát jako součást svého života/ nějakej přesah do toho svého je prostě dobrej/ vidíš ty lidi, co maj jedno mimino a sypou do něho prachy, kupujou si svetríčky za pětistovku a pak vidíš ty druhý lidi/ takže ti to zaměří ty myšlenky, začneš přemýšlet trochu jinak.../přestanou tě určitý věci i bavit...zpětně jsem si uvědomila, jak jsem hopsala kolem prvního dítěte, co jsem koupila za spoustu kravin, který jsem vůbec nepotřebovala/ když se člověk z lidu rozhodne nést ten prapor přátelství i pro další lidi).

Kategorie zkušenosti odlišných životních strategií klientů – pozitivní příznak (já jsem zažila jedno takový klientský know – how/ jak z mála vyjdou a nestěžují si/ málo oblečení, málo jídla, málo peněz, malej byt, že s tím dokážou žít, aniž by si stěžovali/ že mají problémy, ale že si tím nekazí ten den/ je to taková střídmost/, ale že vlastně tyhle maminky to hodně neřešej a naroděj se jim zdravý děti a spousta ženských to zas řeší až moc/ tohle mě teda dostalo/ ta lehkost, až bezstarostnost, která sice na jedny straně je dostává do těch problémů, ale někdy je fajn si jí od nich tak trošku nabrat/tohle je něco, co je takový dvojsečný, ale líbí se mi to...to spontánní reprodukční chování/ ale je to přirozený/ je to přeplánovaný tahle společnost a tady je taková protiváha, která je pro mě inspirativní/ taková ta živelná síla a to je mi příjemný/tam se nepotkáš s tím, že by ti ty lidi říkali naplánovali jsme si to a to, ty děti vznikaj spontánně/ oni žijou teď a tady, nemaj ty plány/ taky ta životaschopnost jejich, oni se o sebe spousta těch mamin umí docela dobře postarat, že jo.../hodně těch holek je schopná, takových těch sociálně slabejch, co maj pár korun a vyžijou s tím, maj 00 prd peněz/jinak ví, co kde je levný, jak to zařídit, má to vlastně perfektně zorganizovaný/obdivuju jí/já bych na to neměla/ ona vyčnívá pořád, je na to zvyklá/ vytřela mi tím zrak).

Druhou určující kategorií je skupinová identita dobrovolnického kolektivu – stejnost zde funguje jako zdroj síly (že se tady setkáváme s lidma svého druhu, což považuju pro sebe za strašnou výhodu a devizu/ že jsem se dostala mezi lidi, který v týhle výseči/ máme naprosto společnej pohled/ že spadáme do nějakýho kolektivu/ že jsem ráda za tu organizaci/ že mám tady servis se vším všudy, tak to jde/ že můžu páchat dobro díky tý organizaci/ že se tu sejdeme jednou měsíčně ta patra mimoňů/ že si nepřipadám sama já jako ten jedinej blázen, tak to je určitě velkej bonus navíc/že si to tady proberu s Vlastou/ vykecám se tady a nemám ani potřebu to dál ventilovat/ že sme na jedny lodi tady všichni/ proberu to s koordinátorem/ že to můžu tady říct/ já nějak mám pocit, když si to proberu s tou koordinátorkou tady nebo na supervizi, že už nemám nák potřebu to řešit kolem/ že se vykecáš s těma lidma, se kterýma to sdílíš a nechce se mi to vlastně říkat lidem, který se na tebe budou koukat, že děláš nějakou úplnou blbost, nebo naopak nějakěj super záslužnej čin/ jsou tady zajímavý ženský, který jsou stejně naladěný jako já/máme to podobně/dostávám tady ocenění toho, za co mě nikdo jinde neocení/ že tě někdo pochválí za ty obyčejný věci).

Obrázek č. 2 – hierarchická struktura identifikovaných kategorií – výzkumná oblast 2

5.5.3 Oblast reflexe přínosu dobrovolnického vztahu pro členy sociálního mikroprostředí dobrovolnic

V této výzkumné oblasti jsme identifikovali následující kategorie:

Dobrovolnická zkušenost jako kritérium třídění okolí:

tak jsem tu a tam zjistila, kdo z mého okolí třeba něco takového dělá nebo jak se k tomu staví, jestli pozitivně nebo negativně/ že je spousta lidí, kterým to připadá jako něco absurdního, jako proč tohleco a pak jsou lidi, kterým to připadá obdivuhodný, a pak jsou lidi, který něco takového taky dělaj/ pro mě osobně se dost rozvrstvili lidi, mezi kterejma se pohybuju/ člověk, kterej tohle považuje za nesmysl, nerozumí tomu, tak se mi strašně vzdáli/je to pro mě další

nový hledisko, když poměřuju lidi. I u těch, co znám dlouho, protože na to nikdy nepřišla řeč/ je to pro mě zajímavějovej pohled na svý okolí/ ale to se mi tam nasunulo taky tím dobrovolnictvím, že si myslím, že nějakěj přesah do toho svého je prostě dobrej/ neříkám jim, že jsou omezený, že zvládaj jenom svoji rodinku, že by zvládli vedle toho řadu jiných věcí pro druhý lidi.

Nezájem, negativní reakce, nepochopení okolí – je to pro ně svět, kterýmu moc nerozumí, úplně mimo můj svět:

partner mi říkal, proč to budu dělat a co z toho mám a pomalu ani nechtěl, abych tam chodila/ když jsem to třeba zmínila, že to budu dělat, tak žádný otázky, totální nezájem/ to moje okolí mě zklamalo/ tak 95 procent mého okolí včetně kamarádů, rodiny, to nechápou/ neodsuzujou, ale je to věc, která lidi nezajímá a neptaj se na to, je to zvláštní, mě to docela překvapilo/ zkušenost, že o tom lidi věděj, ale většina z nich nemá otázky, nezajímá je to/spíš říkaj, kde na to bereš čas nebo maj strach přijít vůbec do kontaktu s nákou takovouhle sociálně vyčleněnou rodinou, že si hned představěj nějaký feťáky nebo domácí násilí a nechtěj si tím zahlcovat vlastní hlavu/je to pro ně svět, kterýmu moc nerozumí, něco jako extravagantní zájem, kroužek, hobby, asi jako bych se učila psát japonský číslice nebo něco, takže oni by to třeba vyslechli, ale nějakěj větší zájem tam si myslím taky není/ taky bych řekla, že moc ne, něco v tom smyslu, tak to seš dobrá, ale jestli je to k něčemu vůbec dobrý. Co tam můžeš udělat takovýho, že to bude mít trvalej pozitivní dopad na tu rodinu? Odejdeš odtamtad' a žijou zase stejně tak, jak žili, že jo/ moje tchýně třeba řekla, když jsem jí o tom říkala, „no to musej bejt teda mámy“, dost opovržlivě/ moje rodiče vyloženě, co to je za kravinu, já to nechápu, kdo to jako vymyslel, to jsi studovala vysokou školu, abys mohla dělat s nějakějma cikánama, takže to je úplně mimo můj svět/ můj manžel, ten je takovej indiferentní k mejm aktivitám/ zpočátku byl neklidnej, pro něj je azylák něco, no tahat tam naše děti, ani jsem mu to moc neříkala, že tam chodím s dětma, zezačátku, protože jsem věděla, že bude mít předsudky/ ale taky teda podpora žádná/ když to jako chceš dělat, tak tě budu brát i s tou jógou no.../ tak vlastně nemám, o kterých bych si řekla, že by je to mohlo zajímat.../ když jsem jí to nabídla, tak protočila oči, vůbec jí to nezajímalo, to jsem se spletla/ jinak je to neutrální postoj, ty lidi to třeba i zajímá, ale nepřijde jim že by mohli něco takovýho třeba i dělat/ / něco takovýho jako mám toho dost doma svého/ já to taky vnímám podobně u svých kamarádů, že jsou přesycený tím svým světem, jejich rodina a jejich problémy a už nechtěj nic jinýho, oni řeknou jo dobrý, ale už to nemá přesah do tý akce/ můj mužskej se k tomu staví tak různorodě, protože občas má pocit, že to moc prožívám/ babička a moje maminka, ty to nepřijímaly vůbec/věděli, že něco dělám, ale moc je to nezajímalo, dobrovolník,

jo no a co/ spíš to braly jako no práce navíc, někdy zbytečná/ vědí o tom, ale že by mě nějak speciálně uznávali proto, to ne/ buď že je to nepochopitelný, co to jako dělám, že lezu do takovejhle podmínek a co to přináší a jestli je to vůbec k něčemu nutný nebo řeknou, že to je zajímavý, ale víc už se na to neptaj/ nechce se mi to vlastně říkat lidem, který se na tebe budou koukat, že děláš nějakou úplnou blbost, nebo naopak nějakou super záslužnou čin/ hodně se lidi ptaj, co z toho budeš mít, a když zjistěj, že nic, tak říkaj, ty seš divná, když to není za peníze, tak je v tom něco jinýho, neviděj v tom ten rozměr, když je to farář nebo milosrdná sestra, tak je to jasný, tam je to daný/ tak to je hodně divný/ lidi si nedovedou představit, jak můžeš bejt nápomocná, co tam budeš dělat? A proč? To je ten hlas lidu/rodina se k tomu stavěla vlažně.

Sympatizanti v okolním světě:

pak jsou lidi, kterým to připadá obdivuhodný a pak jsou lidi, který něco takovýho taky dělaj/ to moje okolí mě zklamalo a až na dvě osoby, který to berou jako že jo, že je to fajn/ partner třeba ten jo/ že cejtím na jednu stranu obdiv, ale že oni sami by na to neměli/ že v mý rodině je spousta lidí, který to zajímá a maj pro to pochopení, i ty mý děti, syn i dcera tohle spontánně dělali, v tý mý rodině se tohle akceptuje pozitivně/ moje máma taky začala dobrovolničit, když ovdověla a začala pracovat s nevidomejma a to bylo zas nový téma pro nás/ já mám i jednu kamarádku, který se to zdá skvělý a když jí o tom vyprávím, tak říká, že se minula povoláním, že by se jí to moc líbilo, ale to je ojedinělá reakce/ Ale jinak kamarádky, ty jsou super, ty se mnou prožívaly i tu Petru/, i radily/, že je to záslužná práce/ občas mi řeknou, že mám odvalu, že by tam nešli/ třeba když se mě holky ptaj v práci, co tvoje maminka, máš nějakou maminku?/ já mám spíš ohlasy u svý maminky, která je takovej dobročinej typ/ a je vidět, že je to proto, že je ráda, že to dělám.

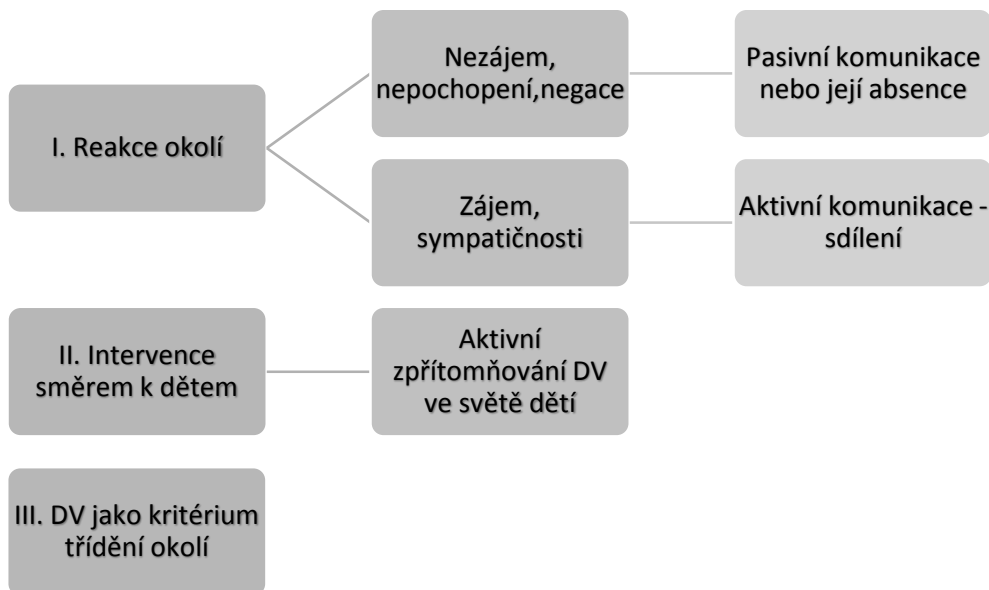
Intervence směrem k dětem: zatím sázím, co budu sklízet, ještě nevím:

moje děti už jsou dospělý a já to považuju za součást, završení tý výchovy, že jsem jim ukázala, že se něco takovýho dělá/ to spíš dětem řeknu, že si maj něčeho vážit/ děti jsou ještě malý, ale beru je s sebou, aby poznali co nejvíc různěch lidí a prostředí, tím si myslím, jim dám nejvíc/ pravda když tam lítala dcerka s tou smečkou azyláckejch dětí, který jsou trochu takový, ty sprostý slova tam lítaj, no je to jinej svět/ když mám nákej hodnotovej systém, tak to budu za sebe autenticky do tý rodiny i do těch dětí dávat, každej má náky zkušenosti, tak to do toho dává/ já zatím sázím, co budu sklízet, ještě nevím/ už vidím, že ta nejstarší hodně pomáhá, to jí vyšlo i v testech, tak možná půjde v mých šlépějích/ věděj, že je to něco dobrýho, že tam

pomáhám/ říkala jsem si, že by bylo fajn je brát s sebou, plánuju, že ji tam jednou vezmu/ jsou ještě sebestředný, ale je to skládanka, co se bude skládat později, až vystoupěj ze sebe a začne se jim skládat ta jejich skládanka/ až můj nejstarší syn řekl, to jsem netušil, že děláš takovouhle záslužnou věc/ ale syn, tím že chodil se mnou, tak si myslím, že to vnímá jako úplnou samozřejmost/ u Ondry, tam to bylo hodně, ten to určitě vnímá jako normální věc, když řeknu, že jdu za Petrou nebo tak.

Aktivita dobrovolnic směrem k okolí:

ale já se o tom nějak moc nezmiňuju, mluvím o tom velice obecně/ já to nechci nikomu vsugerovat, protože to bych cejtila, že se vytahuju/ moje tchýně třeba řekla, když jsem jí o tom říkala/ ani jsem mu to moc neříkala, že tam chodím s dětma, ze začátku/ když jsem si říkala, jaký bych oslovila kamarádky, jestli by nechtěly dělat dobrovolnici// já jsem taky lanařila jednu, kterou jsem si myslela, že by jí to mohlo bavit a když jsem jí to nabídla/ a když jí o tom vyprávím/ proto já jim to ani necpu/ neříkám jim, že jsou omezený, že zvládaj jenom svoji rodinku/ já teda s kamarádkama to moc neprobírám, já všeobecně to dobrovolnictví moc neprobírám. Jako lidi kolem mě to vědí, rodina to ví, že to dělám, kamarádi to vědí/ tak trochu s nadsázkou se o tom bavíme/ na začátku jsem šla do hospody a hned jsem jela, dělám dobrovolnici pro sociálně slabý rodiny, domácí násilí, psycho a teď ty lidi koukali a mysleli si jako jo, seš dobrá, jak to můžeš dělat/ možná se o tom nemluví, že těm lidem je i líto, že nemaj tu odvalu do toho, že řeknou, jo to je dobrý, ale já to třeba cejtím, že to mám orazítkovaný, jo dělám něco správnýho a oni vědí, že je to správný, že to vědí, ale zároveň maj objektivní nebo jenom subjektivní důvody, nemám čas, myslím si, že je to ta neodvaha.

Obrázek č. 3 – Struktura identifikovaných kategorií – výzkumná oblast 3

5.5.4 Konstrukce světa klientů, světa dobrovolnického vztahu a světa okolního

Obecnější kategorie, která prostupuje všemi oblastmi zájmu, je jinakost/odlišnost, na základě které dochází k distinkci tří odlišných systémů- svět klientů, svět dobrovolnického vztahu a svět okolní. Svět klientů a svět okolní se vzájemně neprostupují a nemají žádné styčné body. Dobrovolnice vstupuje do světa dobrovolnického vztahu ze světa okolního, a svět dobrovolnického vztahu se tak stává jakýmsi svorníkem, potenciálním styčným bodem, který prostupuje oba světy. Každý ze světů je konstruován specifickým způsobem a jsou mu přiřazeny určité atributy, které jej ve výpovědích respondentek definují.

Svět klientů je definován především odlišností od okolního světa dobrovolnic a nepříslušností k okolnímu světu (*spadá třeba do nějaký jiný sociální skupiny než jsou lidi, který běžně vidám nebo než jsou lidi, s kterými se běžně stýkám/ to není přátelství na takový tý přirozený bázi, kdy se s někým člověk spřátelí, protože ti lidé maj spolu něco společného nebo třeba spolu chodili do školy/ je to jinej typ člověka/ to otevření nového světa/ hodně hodně jiný světy/ dostal do jiný vrstvy lidí, než se normálně pohybuje// v televizi se řeší, že je někdo z dětskýho domova/ no je to jinej svět/ ona je na tom úplně jinak/ v normálním životě člověk nepotká napůl houmlese a neřekne mu, pojd', budem se kamarádit/ k holce, se kterou bychom se asi právě neoslovily/ tyhle maminky/ maj jiný problémy, je to prostě jinej svět/ většina těch*

maminek není mentálně na tvý úrovni), mnohdy s negativním znaménkem (s nákou takovouhle sociálně vyčleněnou rodinou, že si hned představěj náky feřáky nebo domácí násili/ no to musej bejt teda mámy/ abys mohla dělat s nějakejma cikánama).

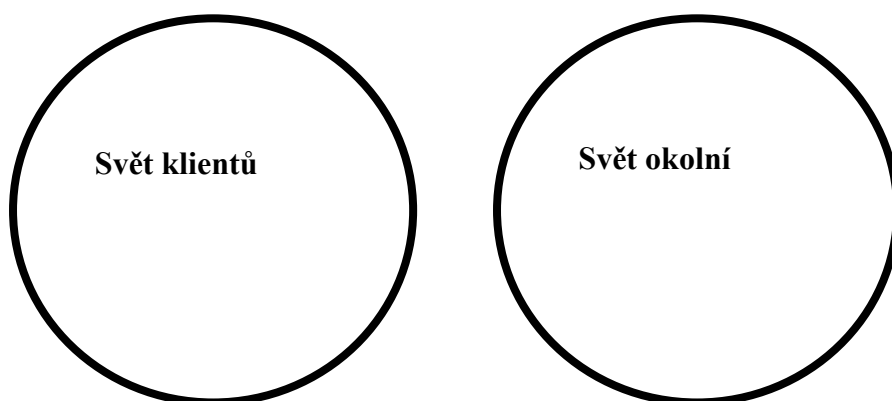
Svět dobrovolnického vztahu je ve výpovědích respondentek definován především pozitivním přijetím jinakosti klientského světa a seberozvoje vycházejícího z poznání této jinakosti. Tato témata mají velký dynamický potenciál, jsou nositeli změn v životech dobrovolnic (*se mi otvíraj nový věci/ větší takovej přesah/uvědomila jsem si/ rozvrstbili lidi/ další nový hledisko/ zajímavěj novej pohled/ mě určitě překvapila/ já bych na to neměla/ to je pro mě inspirativní/ já jsem zažila/ spojuje to/ mě teda až úplně zamrazilo/, je to takový splynutí/ víme, že jsme na tom stejně/ jak mě to obohacuje a přináší mi to ty věci/ovlivňuje mi to život/ nelpím na věcech/, né tak upjatá/tolerantnější ve věcech/uvědomuju si/ radost ze života/ teď vidím/, tak mě to irituje/jsem vděčná/ užívám si/vnímám/ dělám/ překlenuju/došla jsem/ změnilo se mi/ ukázala jsem/ sázím/budu sklízet/spadám/ funguju/ ukazuju/ pomohla nastartovat/zajímá mě/ řeším/ nabízím/ pohltilo mě to/ jako když seš zamilovanej/bylo to pro mě silný/ čím víc máš zkušeností/naučila jsem se/ porovnávám/ vstupuju do vztahů/ adrenalin/ sebedůvěra/ dostalo mě to/ došlo mě to/ chtělo se mi brečet).*

Okolní svět je ve výpovědích respondentek definován ambivalencí jejich příslušnosti a sounáležitosti k okolnímu světu na straně jedné (*takovej normální běžnej člověk občan/ člověk je pořád schovanej v nějakým davu, že nevyčníváš, tak jak to má bejt/ v normálním životě/ vidíš ty lidi, co maj jedno mimino a sypou do něho prachy/ spousta ženských to zas řeší až moc, až nepřírozeně, to vidím ve svém okolí/ Dneska se řeší, co všechno musíme mít, hypotéku, byt, od dvaceti do třiceti dobrou práci/je to přeplánovaný tahle společnost/jsou na mý úrovni/maj společný zájmy/zájmy se odvíjej od finanční situace/ že už chci jít k těm svejm/člověk je rád v tom svém/ člověk zase strašně chce a potřebuje bejt s těma svejma// se pohybuju hodně mezi lidma z takovýho byznys prostředí a je pravda že pohled lidí z tohohle prostředí je trochu jinej) a reakcemi okolního světa na svět dobrovolnického vztahu na straně druhé (*mimo můj svět/zklamalo mě/nechápu, neodsuzujou/ nezajímá/ neptaj/ překvapilo mě to/viděla jsem/ vyprávím/ nezmiňuju/ lehce strach/ představujou si/ cejtím/ nechci vsugerovávat/ vytahuju se/ dost opovržlivě/ co je to za kravinu/ mám mu to říct/ ani jsem to neřikala/ věděla jsem, že bude mít předsudky/ budu dávat/ podpora žádná/ indiference/ dělá mi to dobře/ lanařila/ oslovila/zajímá je/ spletla jsem se/ neutrální postoj /nepřijde jim/ nemluví se o tom/ je jim to možná líto/ neodvaha/ ty seš divná/ je v tom něco jinýho/ neviděj ten rozměr /nedovedou si**

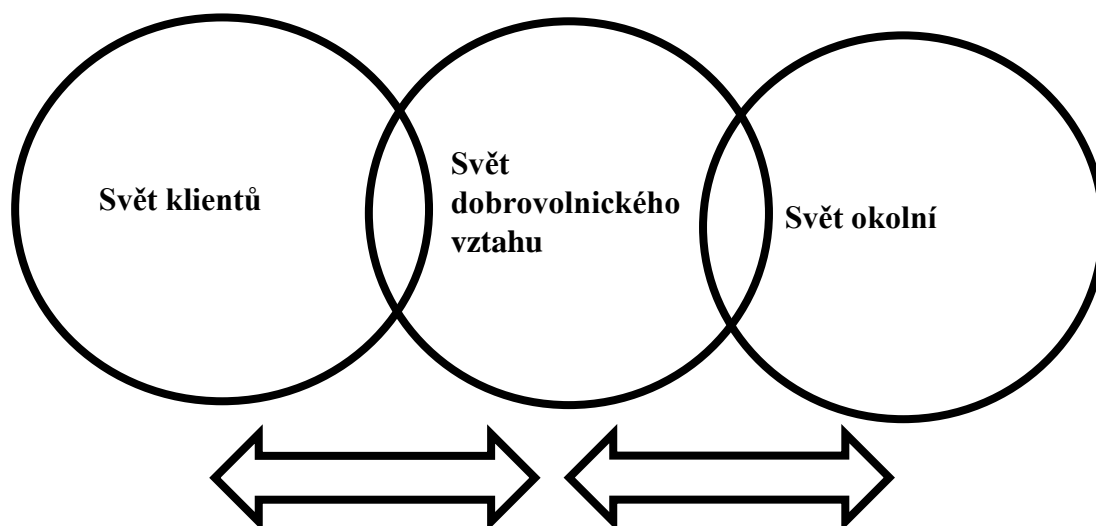
představit/ a proč/ myslej si, že děláš nějakou úplnou blbost, nebo naopak nějakéj super záslužnej čin).

Svět dobrovolnického vztahu je určen vzájemnými interakcemi dobrovolnice a klientů, dobrovolnic mezi sebou v rámci kolektivu organizace a interakcemi dobrovolnic se světem okolním. Svět dobrovolnického vztahu, který se nasouvá mezi původně neprostupné světy klientů a okolí, se stává nositelem dynamiky, která se projevuje ve vzájemných interakcích (viz obrázek č. 4).

A.

B.

Obrázek č. 4 – model konstrukce jednotlivých světů

V rámci jednotlivých konstruovaných světů a mezi nimi jsme vysledovali následující typy interakcí:

Interakce dobrovolnice – klientka:

→ přínosy pro dobrovolnici (proměna hodnot, seberozvoj, smysluplnost, solidarita, sociální zodpovědnost, poznání a ocenění odlišných strategií světa klientů)

→ poznání a definování vzájemné jinakosti světa okolního a světa klientského, hledání a práce na společných tématech

Interakce dobrovolnice – ostatní dobrovolnice, členové dobrovolnické organizace:

→ přínosy pro dobrovolnici (skupinová identita jako zdroj síly pro zvládání odlišnosti světa klientů a světa okolního)

→ institucionální charakter vztahu (pozice dobrovolnice ve vztahu, profesionální statut/pracovní kompetence, ohraničenost vztahu)

Interakce dobrovolnice – okolní svět:

→ zkušenost světa klientů jako další třídící kritérium pro subjekty okolního světa

→ vyrovnávání se s reakcemi okolí (nezájem, nepochopení, předsudky, absence podpory)

→ komunikace s představiteli okolního světa (sympatizanti versus odpůrci)

→ intervence směrem k dětem (předání a podpora dobrovolnických hodnot, snaha o konstrukci „nového“ okolního světa).

5.6 Analýza rozhovorů

Výsledky analýzy rozhovorů potvrdily výstupy z analýzy ohniskových skupin a dále kvalitativně prohloubily výzkumné téma vzájemných interakcí světa dobrovolnického vztahu a světa okolního. Svět okolní byl určen třemi oblastmi – světem rodiny, světem přátel a světem spolupracovníků. Ukázalo se, že dobrovolnice ve svých výpovědích konstruují specificky interakce se světem rodiny a interakce ostatní, které pokrývají přátele a spolupracovníky. Proto i my v rámci analýzy uvažujeme svět přátel a práce za jeden subsystém a svět rodiny za druhý samostatný subsystém. Oba subsystémy jsou definovány specifickými vzájemnými

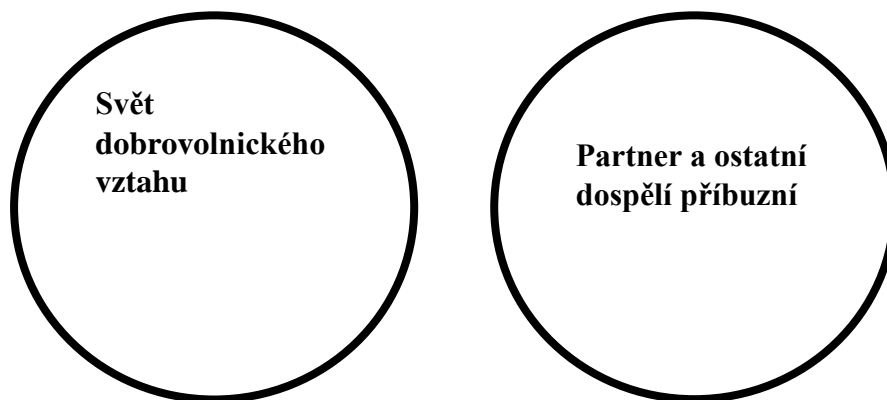
interakcemi, přičemž jsme v rámci každého subsystému detekovali dva odlišné interakční modely. V rámci světa rodiny (viz obrázek č. 5) je to interakční model dobrovolnice – partner a ostatní dospělí členové širší rodiny a interakční model dobrovolnice - děti. Interakční model dobrovolnice – partner a ostatní dospělí členové širší rodiny v oblasti reakcí kopíruje zjištění ohniskové skupiny, a to nezájem a nepochopení (*jsme taková bych řekla trošku výkonově zaměřená rodina a dobrovolnictví se sem zkrátka nehodí, věnovat někomu svůj čas/ nemám ty lidi ve svém blízkém okolí nastavený pro pomoc opravdu někomu cizímu*), přidává se i otevřený nesouhlas, výčitky v rámci rodinné ekonomiky a rozdělení genderových rolí (*to berou spíš, že to je ztráta času pro mě a že mám vlastně čas, kterej bych třeba mohla věnovat dětem a rodině a místo toho ho věnuju nějaký klientce a hostu/ třeba mi někdy někdo hlídá děti, tak se potom ptaj, no a jaktože ty teď tady máš takovou nákou činnost/ protože je fakt, že on s tím vlastně nesouhlasil/ vím, že ze začátku nechtěl, abych do toho šla/ pro moji nejbližší rodinu je to nezajímavý a je to spíš takovej pocit, že ještě mám malý děti a někdo by se o ně měl postarat, když já se chci vydat někam dobrovolničit/ cejtím, že to berou jako ztrátu času, kterej by mohl bejt pro rodinu*). Komunikace dobrovolnic směrem k partnerovi a dalším dospělým v rodině je pak přizpůsobena těmito reakcím, je důsledkem reakcí okolí, neboli reakce okolí je příčinou charakteru komunikace dobrovolnic směrem k rodině (kromě dětí). Dobrovolnice o své zkušenosti v rodině nemluví či ji dokonce zatajují, jsou pasivní, aktivně nevnáší toto téma do rodinného prostoru (kromě dětí): *záměrně to moc neřeším, nemluvim o tom s manželem, že jdu někam k někomu na pár hodiněk si s někým povídat/ tak od těch cejtím spíš něco mírně negativního, že ten údiv je spojenej s něčím mírně negativním, a to mi není úplně příjemný/ no to přiznávám, že mu ani nepřiznám, kolik toho dělám jako dobrovolnice/ tak s ním mnohem míň můžu konzultovat to, že jsem z něčeho unavená, nebo že mám naopak radost, tak to s ním neprobírám/ já v podstatě o svém dobrovolnictví s nikým z nejbližších nekomunikuju/ oni to ani dlouho nevěděli*. V menšině se objevuje aktivní postoj k reakcím okolí (*musela jsem si to obhájit, že je to pro mě důležitý/ strašně mě to štvalo, že se to u nás bere jako nějaká zbytečnost, tak jsem si to musela vyřvat/ nejdřív jsem to moc neříkala, ale pak jsem si řekla, že do toho jdu ty hodnoty tam tlačit za sebe do tý rodiny*). Druhým interakčním modelem v rámci rodinného světa je komunikace dobrovolnice směrem k dětem, která je charakteristická svou jednosměrností a naopak aktivní snahou tematizovat svět dobrovolnického vztahu v komunikaci s dětmi (*mám zase radost, že to viděj děti, že člověk dělá něco zadarmo/ že na nich vidím, že oni jsou takový sociálně cejtící a že jsou ochotný se o ledacos podělit a dělat věci/ že jim to přijde normální, že člověk nemyslí jenom na ten nejužší kruh lidí a že se o ten svůj čas dělí s dalšíma/ jedna věc jsou ty děti, tam si myslím, to zanechává nějaký stopy jako*

všechno, co ten rodič dělá/ u nich se to zapisuje, jakože je to něco normálního, že jdeme někomu pomáhat no tak s dětma o tom mluvím/ a děti to vnímaj, že je tady někdo, kdo mě potřebuje a já jim můžu s něčím poradit a myslím, že dál to nějak nekomentujou, ale vědí o tom, že někam jezdím a někomu pomáhám/ já se strašně snažím jim ten obraz poskytnout i z tý stránky/ tak se jim snažím vysvětlovat, že tady jsou i jiný lidi, který to neznaj, nemůžou, nemaj na to/ že můžou bejt rádi, že se narodily zrovna do týhle rodiny a ne do jiný). V rámci rodinného světa je tak tato aktivní komunikace kanálem, kterým může pronikat svět dobrovolnického vztahu do světa okolního.

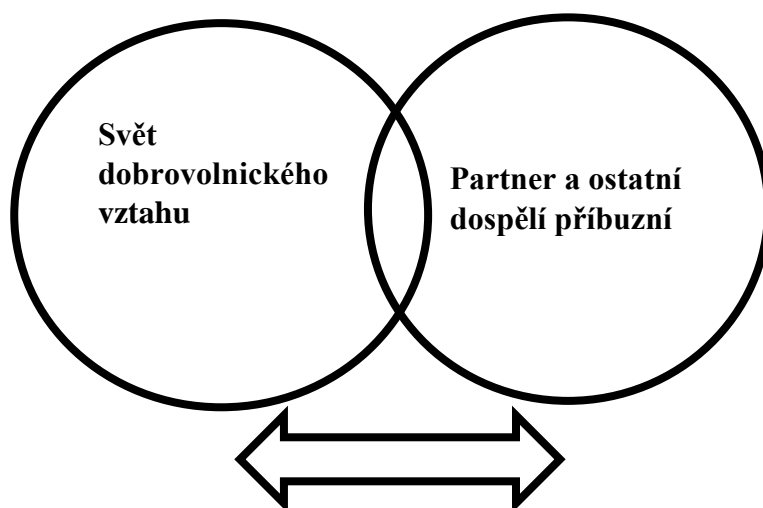
I v rámci světa přátel a práce můžeme identifikovat podobný model (viz obrázek č. 6), jen s odlišnými aktéry. V zásadě můžeme rozlišit komunikaci o dobrovolnické zkušenosti se sympatizanty, kteří často mají také dobrovolnickou zkušenost, či vyznávají podobné hodnoty jako dobrovolnice a komunikaci o dobrovolnické zkušenosti s nesympatizanty. Komunikace se sympatizanty je charakteristická svou akčností z pozice dobrovolnic, je spojena s kategoriemi sdílení stejného, vzájemného dávání, radosti či opory, aktivity (*s nima potom mám samozřejmě společnou řeč, mám spousty krásnejch pocitů tam, kde potkám někoho, kdo to taky zná a to je potom nějakej pocit sounáležitosti a ta podpora tam potom je, to si dáme navzájem/ to je fajn, jakmile mluvím s někým, kdo to taky zná/ já o tom komunikuju hlavně s lidma, který maj tu zkušenost/ já to ráda sdílím s lidma, který znám z hostu/ ráda to sdílím se spolužákama ze školy, který si dovedou to dobrovolnictví představit/ tak s těma lidma o tom ráda mluvím*). Komunikace s nesympatizanty je charakteristická kauzálním modelem komunikace, kdy dobrovolnice na základě zkušenosti negativní reakce okolí o dobrovolnictví samy nemluví, jsou v komunikaci směrem k nesympatizantům pasivní, neboť jim jejich reakce není příjemná (*ti co sami dobrovolnický nepracujou, se divěj/ já bych asi ráda cejtla víc tý podpory a miň toho údivu, že člověk něco takovýho dělá/ no mírná negace, kde na to prosim tě bereš ten čas/ já bych na tohle asi neměla, kdybych tam viděla, že se o ty děti nestaraj, mi říkala/ podle ní je to na nic, nemá to smysl*.) Poté jsme ještě identifikovali třetí modus komunikace, který je opět možným dalším kanálem pronikání světa dobrovolnického vztahu do světa okolního, a to aktivní komunikaci dobrovolnic s nevědomými okolního světa s cílem aktivně zvědomovat dobrovolnictví v každodennosti okolního světa (*jo já si myslím, že to mý okolí vnímá jako jednu z možností, co se tady dá dělat, když to dělám já, tak oni by mohli taky/ zažila jsem reakce, že lidem se to líbilo a taky zvažovali, že by toho třeba šli. Konkrétně to byla moje maminka. Nebo i nějaký kamarádky/ rozhodně se to objeví aspoň něk v možnostech, ze kterých lidi vybíraj to dobrovolnictví/ v práci je to takovej zvláštní element mi přijde/ dost často je to pro ty lidi taková*

situace k zamyšlení, že vlastně je tady někdo, kdo je na tom úplně jinak a o hodně hůř než třeba oni sami/ už se mi párkrát stalo, že se tak jako zabrdili a přemejšleli o tom).

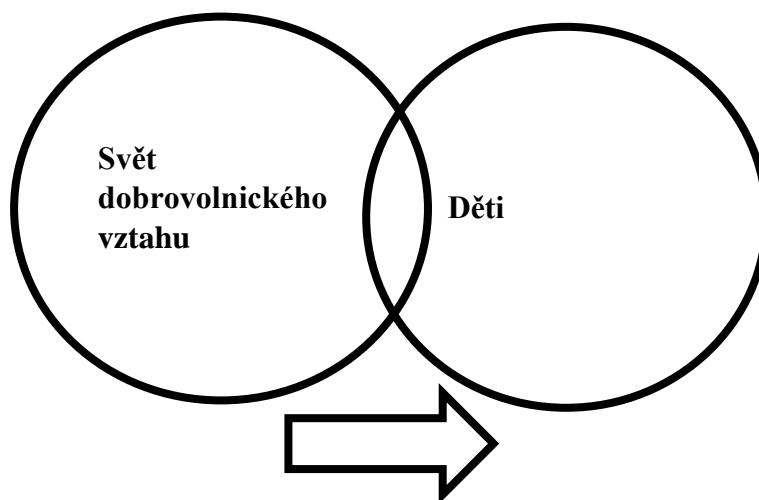
A.

B.

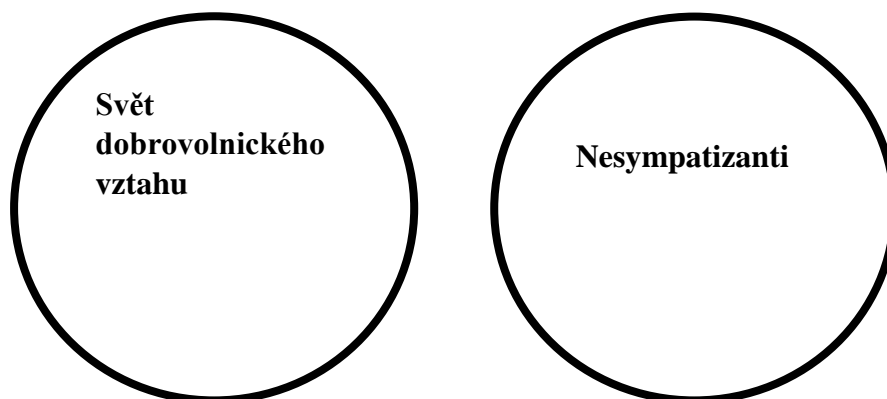

C.

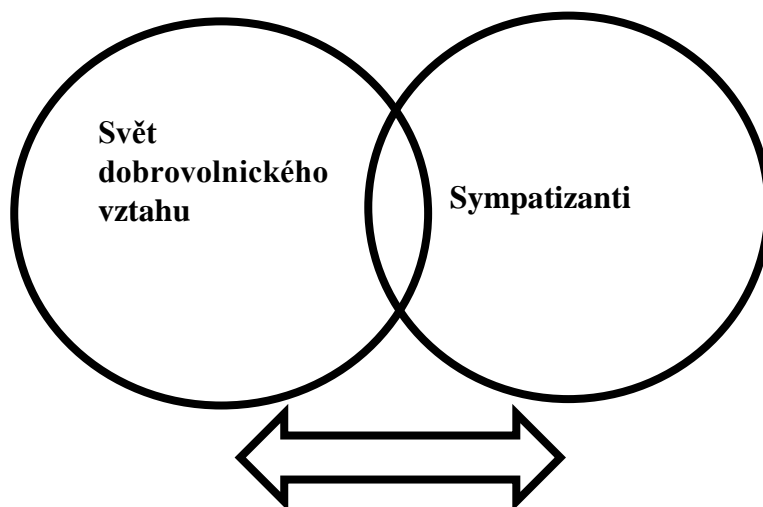

Obrázek č. 5 – interakční model 1 – svět rodiny

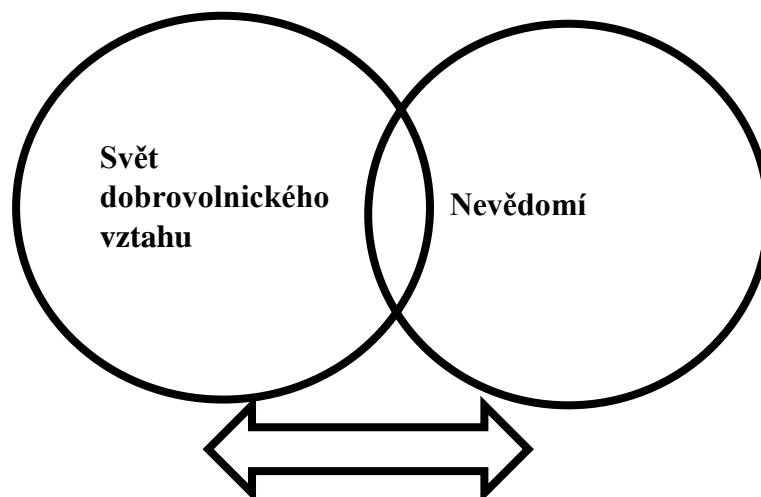
A.

B.

C.

Obrázek č. 6 – interakční model 2 – svět práce a přátel

5.7 Zjištění výzkumného šetření

Výzkumné šetření mělo zmapovat vybrané aspekty dobrovolnického vztahu v kontextu mikrosociálního prostředí určených třemi výzkumnými otázkami. K zjištěním spadajícím do první výzkumné oblasti s výzkumnou otázkou Jak reflektují dobrovolnice klientku a jejich vzájemný dobrovolnický vztah v kontextu vztahů sociálního mikroprostředí (partner, děti, nejbližší přátelé, spolupracovníci?) patří závěr, že dobrovolnický vztah je ve výpovědích respondentek zásadně určen jednak institucionálním zakotvením a jednak vzájemnou odlišností subjektů vztahu, tj. klientky a dobrovolnice. Tyto určující tendence anticipují téma hranic vztahu (časové, profesionální pozice ve vztahu, tematické ohraničenosti) a téma ambivalence mezi formální strukturou dobrovolnického vztahu a silnými autentickými lidskými interakcemi, které ve vztahu probíhají. Tato ambivalence je pro dobrovolnický vztah charakteristická a vevazuje ho do mikrosociálního prostředí dobrovolnic v souvislosti s ostatními vztahy. Vytváří se tak vztah, který respondentky vnímají jako ohraničené přátelství, kamarádství v uvozovkách či jakoby kamarádství.

Zjištěním vyplývajícím z druhé výzkumné oblasti, která byla určena výzkumnou otázkou Jak reflektují dobrovolnice přínos dobrovolnického vztahu pro sebe? je především pojetí dobrovolnického vztahu jako zdroje poznání jinakosti klientčina světa. Jinakost zde figuruje jako inspirace a zdroj nových zkušeností pro dobrovolnice, tedy s jednoznačně pozitivním atributem (na rozdíl od oblasti první, kde byla zdrojem limitů vztahu). Jinakost/odlišnost jako strukturální element dobrovolnického vztahu generuje specifické přínosy pro dobrovolnici, jako je hodnotová proměna, seberozvoj v rámci interakcí dobrovolnického vztahu, naplnění vyšších psychologických potřeb dobrovolnice, progres v oblasti otázek sociální zodpovědnosti a solidarity či setkání s odlišnými životními strategiemi klientek. Setkání s jinakostí v rámci dobrovolnického vztahu má velký akční potenciál a katalyzuje u dobrovolnic řadu změn ve všech oblastech (prožívání, myšlení, hodnoty, postoje i chování). Druhým zjištěním v této oblasti je akcent dobrovolnic na skupinovou identitu dobrovolnického kolektivu. Silná dobrovolnická skupinová identita funguje jako zdroj podpory stejně prosociálně zaměřených lidí pro vyrovnávání se s jinakostí v podobě jedné světla klientského, ale také nemenší měrou jinakosti světa okolního, což je zajímavým zjištěním. Dobrovolnická komunita organizace se tak stává pro dobrovolnice skupinou in – group (22; s. 70), vyznačuje se silnou skupinovou kohezí a dochází v ní k saturaci potřeb dobrovolnic napojením na sdílené skupinové hodnoty, postoje, normy a kapitál. (22; s. 11 – 26)

Pro poslední výzkumnou oblast určenou výzkumnou otázkou Jak reflektují dobrovolnice přínos dobrovolnického vztahu pro členy svého sociálního mikroprostředí? je opět určující téma jinakosti/odlišnosti, tentokrát vztahované směrem k světu sociálního mikroprostředí. Překvapilo nás, jak masivně je zastoupena ve výpovědích respondentek sdílená zkušenost negativní reakce nejbližšího okolí na jejich dobrovolnictví a identifikovali jsme mechanismus vyrovnávacích strategií, které dobrovolnice vyvinuly v reakci na odmítavé či inertní postoje svého okolí. Nejčastější strategií je nekomunikace o dobrovolnictví, či pouze selektivní komunikace, v menšině jsou strategie interaktivní či konfrontační.

Na základě centrální kategorie jinakosti/odlišnosti je strukturován trojí svět, a to svět klientů, dobrovolnického vztahu a svět okolní, mezi nimiž probíhají specifické interakce, v rámci kterých jsme identifikovali tzv. kanály, jimiž svět klientů může prostřednictvím světa dobrovolnického vztahu pronikat do světa okolního. Je to především interakce dobrovolnic směrem ke svým dětem, kde je patrná snaha o tematizování dobrovolnického vztahu v komunikaci s cílem konstruovat nově okolní svět s přítomností dobrovolnických hodnot. V rámci rodiny je to dále interakce dobrovolnic směrem k partnerovi a ostatním dospělým příbuzným, kdy dobrovolnice vědomě vnášejí dobrovolnické hodnoty do společného prostoru. Nutno ovšem konstatovat, že tento interakční modus je v menšině proti modu nekomunikace dobrovolnictví v rámci rodiny v reakci na nepřijetí. V rámci světa práce a přátel jsme identifikovali kanál prostupu světa dobrovolnického vztahu v interakcích dobrovolnic se sympatizanty, tj. s těmi, kteří jsou světu dobrovolnického vztahu otevření, často mají také dobrovolnickou zkušenost nebo pracují v sociální oblasti, či jsou prosociálně orientováni. Zde se objevuje sdílení, aktivní komunikace ze strany dobrovolnic, vzájemná opora, radost ze sdílení stejných zkušeností. Druhým možným kanálem prostupu je komunikace s tzv. nevědomými, tj. s těmi, kteří o světě klientů a světě dobrovolnického vztahu nemají žádné informace, ani vědomí, ale jsou do jisté míry otevření o nich slyšet. Tento kanál je typický pro komunikaci s kolegy z práce (pokud dobrovolnice pracuje v jiné oblasti než sociální) a přáteli. Zde dobrovolnice také aktivně komunikují s cílem prostředkovat informace ze světa klientů a dobrovolnického vztahu.

5.8 Diskuze zjištění výzkumného šetření

K překvapivým zjištěním výzkumného šetření patří především negativní či inertní postoj dospělých v okruhu nejbližší rodiny (partner, rodiče, sourozenci, prarodiče) ke zkušenostem dobrovolnického vztahu, které je v přímém rozporu se zjištěními Friče a

Pospíšilové, a to že dobrovolníci jsou ve svém dobrovolnictví motivováni přáteli a blízkým okolím. (6; s. 112) Nabízí se interpretace, že naše zjištění jsou specifická právě pro dobrovolnický program Host Home Start, nikoli obecně pro jakékoliv dobrovolnictví. Specifičnost spočívá především ve dvou aspektech: jedním je specifikum cílové skupiny rodin v tíživé sociální či životní situaci a s ní spojená stigmatizace a předsudky v okolním světě. Tomuto směru uvažování by napovídal i často zmiňovaný argument okolí dobrovolnic, a to nesmyslnost, marná, zbytečná práce. Druhým specifikem je sociodemografická charakteristika dobrovolnic respondentského souboru, kdy se z převážné většiny jedná o aktivní matky předškolních či školou povinných dětí, které jsou ve fázi sladování práce, rodiny a mnohdy svých dalších aktivit. Je tedy nesporné, že se sem nasouvá téma genderových rolí a rolového konfliktu v rámci partnerského vztahu, které ovlivňuje výsledné zjištění. Výzkumné šetření naznačuje, že dobrovolnická aktivita je vnímána dospělými rodinnými příslušníky primárně jako absence času matky s malými dětmi, kterým by se měla věnovat. Specifikem dobrovolnického vztahu v organizaci Host Home Start je také fakt, že dobrovolnice si často berou své děti předškolního věku s sebou na společné schůzky s klientkou, v důsledku čehož musí čelit předsudkům, nepochopení a mnohdy i nesouhlasu ze strany svého okolí. Toto jsou ryze specifické bariéry dobrovolnictví matek s malými dětmi, jejichž příčinou je jednak stigmatizace cílové skupiny dobrovolnické organizace a jednak konflikt s genderovým rolovým uspořádáním v rodinách dobrovolnic. V kontextu výzkumů vztahu dobrovolnictví a životní dráhy dobrovolníků, kde je období péče o malé děti velice často definováno jako období útlumu dobrovolnických aktivit, je naše zjištění zajímavým příspěvkem, který by si zasloužil další pozornost. Je věcí diskuze, nakolik negativní reakce okolí ovlivňuje také makrosociální prostředí ve smyslu, jak o něm hovoří Kraus, který označuje vliv makrosociálního prostředí jako určující, ovlivňující všechna další prostředí. (16; s. 70)

Dalším zajímavým zjištěním je význam komunity dobrovolnické organizace pro dobrovolnice ve smyslu sdílení hodnot a vzájemné podpory, saturace vyšších potřeb dobrovolnic, jako je ocenění, smysluplnost či realizace. Organizace se tak stává prostředím pro ukotvení a rozvoj dobrovolnické identity dobrovolnic a především sdílení této identity, které je zdrojem síly čelit jinakosti/odlišnosti nejen světa klientského, ale také světa okolního. Zdá se, že dobrovolnice si v této sociální skupině saturují potřeby, které nemohou uspokojivě saturovat ve světě okolním, což je v souladu s teoriemi motivační struktury dobrovolnictví, např. Claryho a Snyderova a jejich výchozí premisy, že motivací k dobrovolnictví je přesvědčení dobrovolníků, že dobrovolnictví jim umožňuje uspokojit jejich psychologické potřeby (více viz 2.1.1).

Posledním diskutovaným zjištěním je pojetí dobrovolnického vztahu jako prostředkujícího, integrativního elementu mezi světem klientským a světem okolním. Přestože dobrovolnice musí překonávat poměrně značné, specifické bariéry, produkují řadu interaktivních komunikačních modelů, kterými oba světy prostupují. Zkušenost dobrovolnického vztahu se zde stává oním inkluzivním nástrojem, jak o něm mluví např. Slowík. Domníváme se, že toto zjištění potvrzuje důležitost dobrovolnictví a jeho hodnot pro společnost, obrací pozornost opět k tématům zodpovědnosti, přístupu k mezilidským vztahům a prosociálním hodnotám. Ukazuje se, že vzájemná přímá zkušenost s jinakostí/odlišností má velký potenciál stát se katalyzátorem změn, a to nejen u dobrovolnic samotných, ale také v rámci jejich mikrosociálního prostředí.

Závěr

V diplomové práci jsme se zaměřili na vybrané aspekty dobrovolnického vztahu v programu pro podporu rodičovských kompetencí. Dobrovolnictví jsme představili jako makrosociální fenomén v jeho sociologických i psychologických souvislostech, které se specifickým způsobem odrážejí v konkrétním dobrovolnickém programu na podporu rodičovských kompetencí pro rodiče v tíživé životní či sociální situaci. Zajímala nás především pozice vztahu v sociálním mikroprostředí dobrovolnic a typy jednotlivých interakcí, které probíhají ve vztahu samotném a v jeho okolí. Ukázalo se, že výzkumná oblast je ve výpovědích respondentek strukturována na pozadí vzájemné odlišnosti tří subsystémů, a to klientského, dobrovolnického a okolního světa, mezi nimiž probíhají interakce, jejichž mechanismus jsme se pokusili popsat.

Mezi nejdůležitější zjištění výzkumného šetření, které bylo koncipováno jako kvalitativní, patří především mechanismus negativní reakce okolí dobrovolnic na jejich dobrovolnické aktivity a vyrovnávacích strategií dobrovolnic směrem k okolí jako je nekomunikace dobrovolnictví, či překvapivé zjištění absence podpory dobrovolnických hodnot v rodině dobrovolnic. Na straně druhé výzkumné šetření identifikovalo tzv. kanály prostupnosti, kterými témata dobrovolnického vztahu prostupují do mikrosociálního prostředí dobrovolnic a dobrovolnický vztah se tak stává jedinečným prostředkujícím elementem mezi světem klientů a světem okolním. Tento integrativní či inkluzivní aspekt dobrovolnického vztahu pokládáme za důležitý poznatek především ve spojitosti s doporučeními pro oblast sociální pedagogiky a její zaměřenosti na rozvoj prosociálních hodnot jednak jednotlivců a jednak celé společnosti. Dobrovolnická zkušenost katalyzuje pozitivní změny v sociální oblasti a je nositelem jednoznačně pozitivních hodnot, protektivním faktorem v oblasti předsudků, stereotypů, smysluplnou náplní volného času či oblastí osobního sebezvoje dobrovolníků.

Přáli bychom si, aby naše diplomová práce byla příspěvkem k tematizaci dobrovolnictví v současné společnosti, k destigmatizaci popisované cílové skupiny a v neposlední řadě i k zviditelnění fenoménu dobrovolnic matek s malými dětmi, které ač překonávají řadu specifických bariér, jsou aktivními nositelkami dobrovolnických hodnot ve společnosti.

Seznam použitých zdrojů

1. BAUMAN, Zygmunt. *Tekutá modernita*. Praha: SLON, 2002. ISBN 978-802-0022-707.
2. BECK, Ulrich. *Riziková společnost. Na cestě k jiné moderně*. 2. vyd. Praha: SLON, 2011. ISBN 978-80-7419-047-6.
3. BECHYŇOVÁ, Věra, KONVIČKOVÁ Marta. *Sanace rodiny. Sociální práce s dysfunkčními rodinami*. Praha: Portál, 2008. ISBN 978-80-7367-392-5.
4. BROZMANOVÁ GREGOROVÁ, Alžběta. Sociální profil slovenských dobrovolníků a dobrovolnic – výzvy pre sociálnu prácu. In: MATULAYOVÁ, T. eds. *Dobrovolníctvo ako výskumná téma sociálnej práce a sociológie*. Liberec: TU, 2012, ISBN 978-80-7372-856-4.
Dostupné z [http://lidemesta.cz/assets/files/LM_1_10_Pospisilova\(1\).pdf](http://lidemesta.cz/assets/files/LM_1_10_Pospisilova(1).pdf).
5. DUDOVÁ Radka. Kvalitativní výzkum životních drah: life stories a biografický výzkum. *Socioweb*. [online]. 2011, roč. 11, č. 11, s. 2-4. [cit. 2015-05-30]. ISSN 1214-1720.
6. FRIČ, Pavol, POSPÍŠILOVÁ, Tereza et al. *Vzorové hodnoty dobrovolnictví v české společnosti na začátku 21. století*. Praha: Agnes, 2010. ISBN 978-80-903696-8-9.
7. FRIČ, Pavol, VÁVRA, M. *Tři tváře komunitního dobrovolnictví: neformální pomoc, organizovaná práce a virtuální aktivismus*. Praha: Agnes, Hestia, 2012. ISBN 978-80-903696-9-6.
8. FRIČ, Pavol. *Občanská společnost a definice NNO, vývoj, stav a trendy*. [online]. 2015. [cit. 09. 05. 2015]. Dostupné z:
http://www.vlada.cz/assets/ppov/rnno/dokumenty/studie_fric_pro_web.pdf.
9. FRIČ, Pavol. Současné trendy dobrovolnictví a sociální práce. *Sociální práce/Sociální práce*. [online]. 2011, roč. 11, č. 4, s. 8-9. [cit. 2015-05-30]. ISSN 1805-885X. Dostupné z:
http://www.socialniprace.cz/soubory/sp4_2011_web-140320151147.pdf.
10. GABOVIČOVÁ, Noema. Dobrovolnícka činnosť s deťmi a mládežou vo výskume. In: MATULAYOVÁ, T. eds. *Dobrovolníctvo ako výskumná téma sociálnej práce a sociológie*. Liberec: TU, 2012. s. 65-71. ISBN 978-80-7372-856-4.
11. GAVORA, Peter. *Úvod do pedagogického výzkumu*. Brno: Paido, 2000. ISBN 80-85931-79-6.

12. GREGOROVÁ BROZMANOVÁ, Alžběta. Dobrovolnictvo na Slovensku - reflexia nových trendov a výzvy pre sociálnu prácu. *Sociální práce/Sociálna práca*. [online]. 2011, roč. 11, č. 4, s. 49-61. [cit. 2015-05-30]. ISSN 1805-885X. Dostupné z: http://www.socialni prace.cz/soubory/sp4_2011_web140320151147.pdf.
13. HENDL, Jan. *Kvalitativní výzkum. Základní metody a aplikace*. Praha: Portál, 2005. ISBN 80-7367-040-2.
14. CHALOUPKOVÁ, Jana. *Rodinné a pracovní dráhy mladých: holistická perspektiva*. Praha: Sociologický ústav AV ČR, 2009. ISBN 978-80-7330-169-9.
15. JIRÁSEK, Ivo, JIRÁSKOVÁ, Miroslava. Dobrovolník a dobrodinec: paralely sociálního pracovníka a poutníka. *Sociální práce/Sociálna práca*. [online]. 2011, roč. 11, č. 4, s. 36-42. [cit. 2015-05-30]. ISSN 1805-885X. Dostupné z: http://www.socialni prace.cz/soubory/sp4_2011_web-140320151147.pdf.
16. KRAUS, Blahoslav. *Základy sociální pedagogiky*. Praha: Portál, 2008. ISBN 978-80-7367-383-3.
17. MATOUŠEK, Pavol, PAZLAROVÁ Hana et al. *Podpora rodiny*. Praha: Portál, 2014. ISBN 978-80-262-0697-2.
18. MATOUŠEK, Pavol, PAZLAROVÁ Hana. *Hodnocení ohroženého dítěte a rodiny v kontextu plánování péče*. Praha: Portál, 2010. 978-80-7367-739-8.
19. MATULAYOVÁ, Tatiana. Dobrovolnictvo cez prizmu sociálnej práce jako vedy. In: MATULAYOVÁ, T. eds. *Dobrovolnictvo ako výzkumná téma sociálnej práce a sociológie*. Liberec: TU, 2012. s. 5-10. ISBN 978-80-7372-856-4.
20. MORGAN, L., David. *Ohniskové skupiny jako metoda kvalitativního výzkumu*. Boskovice: Nakladatelství Albert, 2001. ISBN 80-85834-77-4.
21. MÜLLEROVÁ, M. *Dobrovolníci pro kulturu: dobrovolnická činnost v kulturních organizacích*. 1. vyd. Praha: Česká kancelář programu Culture nákladem Institutu umění – Divadelního ústavu, 2011. ISBN: 978-80-7008-268-3.
22. NOVOTNÁ, Eliška. *Sociologie sociálních skupin*. Praha: Grada, 2010. ISBN 978-80-247-2957-2.
23. PELC, Sylwia. The Culture of Volunteering of Poland. In: MATULAYOVÁ, T. eds. *Dobrovolnictvo ako výzkumná téma sociálnej práce a sociológie*. Liberec: TU, 2012. s. 48-52. ISBN 978-80-7372-856-4.

24. PELIKÁN, Jiří. *Základy empirického výzkumu jevů pedagogických*. 2. vyd. Praha: Karolinum, 2011. ISBN 978-80-246-1916-3.
25. PLAGNOL, Anke a Felicia HUPPERT. Happy to Help? Exploring the Factors Associated with Variations in Rates of Volunteering Across Europe. *Social Indicators Research* [online]. 2010, roč. 97(2), s. 157-176 [cit. 2015-06-05]. DOI: 10.1007/s11205-009-9494-x. ISSN 03038300.
26. POSPÍŠILOVÁ, Tereza. Dobrovolnictví v kontextu životní dráhy dobrovolníků. [online]. 2010. [cit. 9. 5. 2015].
27. PRŮCHA, Jan. *Pedagogický výzkum: uvedení do teorie a praxe*. 1. vyd. Praha: Karolinum, 1995. ISBN 80-7184-132-3.
28. SLOWÍK, Josef. Dobrovolnictví jako nepostradatelný nástroj podpory sociální inkluze. *Sociální práce/Sociálna práca*. [online]. 2011, roč. 11, č. 4, s 43-48. [cit. 2015-05-30]. ISSN 1805-885X. Dostupné z:
http://www.socialni prace.cz/soubory/sp4_2011_web140320151147.pdf
29. STRAUSS, A., J. CORBINOVÁ. *Základy kvalitativního výzkumu. Postupy a techniky metody zakotvené teorie*. Boskovice: Nakladatelství Albert, 1999. ISBN 80-85834-60-X.
30. ŠAFR, Jiří a Markéta SEDLÁČKOVÁ. *Sociální kapitál: koncepty, teorie a metody měření*. 1. vyd. Praha: Sociologický ústav AV ČR, 2006, ISBN 80-7330-095-8.
31. ŠAFR, Jiří. *Sociální kapitál. Koncepty, teorie, měření*. [online]. 2007. [cit. 15. 05. 2015]. Dostupné z: http://www.socdistance.wz.cz/publikace/FF071115_Socialni_kapital.pdf.
32. ŠVARŤÍČEK, Roman; ŠEĐOVÁ, Klára. *Kvalitativní výzkum v pedagogických vědách*. Praha: Portál, 2010. ISBN 978-80-7367-313-0.
33. TOŠNER, Jiří, SOZANSKÁ, Olga. *Dobrovolníci a metodika práce s nimi v organizacích*. 2. vyd. Praha: Portál, 2006. ISBN 80-7367-178-6.
34. TOŠNER, Jiří. *Sborník příkladů dobré praxe. Výchova k dobrovolnictví*. Praha: NIDM MŠMT, 2012. ISBN 978-80-87449-28-8.
35. *Velký sociologický slovník*. Vyd. 1. Praha: Karolinum, 1996. ISBN 80-7184-310-5.
36. *Výroční zpráva Host Home Start 2013*. [online]. 2014. [cit. 2015-05-30]. Dostupné z: http://www.hostcz.org/dokumenty/Vyrocní_zprava_2013.pdf.
37. Zákon č. 198/2002, Sb., o dobrovolnické službě a o změně některých zákonů, ve znění pozdějších předpisů. In: *Sbírka zákonů*. 23. dubna 2014. ISSN 1211-1244.

SEZNAM TABULEK

Tabulka 1 Typologie neziskových subjektů

Tabulka 2 Vývoj podílu formálních dobrovolníků na celkové populaci ČR

Tabulka 3 Podíl dobrovolníků za jednotlivé segmenty neziskového sektoru na populaci ČR za rok 2005 a 2009

Tabulka 4 Sociodemografické charakteristiky skupina 1

Tabulka 5 Sociodemografické charakteristiky skupina 2

Tabulka 6 Sociodemografické charakteristiky respondentů individuálních rozhovorů

SEZNAM OBRÁZKŮ

Obrázek 1 Hierarchická struktura identifikovaných kategorií – výzkumní oblast 1

Obrázek 2 Hierarchická struktura identifikovaných kategorií - výzkumná oblast 2

Obrázek 3 Struktura identifikovaných kategorií – výzkumná oblast 3

Obrázek 4 Model konstruktů jednotlivých světů

Obrázek 5 Interakční model 1 – svět rodiny

Obrázek 6 Interakční model 2 – svět přátel a práce

SEZNAM PŘÍLOH

Příloha A Dotazník

Příloha B Výstup z pracovního workshopu dobrovolnic

Příloha C Úplný přepis ohniskové skupiny 1

Příloha D Úplný přepis problémového rozhovoru A

Věk:

Vzdělání: vyučena SŠ VŠ

Věk dítěte/dětí:

Práce/Rodičovská dovolená (v případě práce popište formu – úvazek, ŽL apod.)

Délka dobrovolnické zkušenosti:

KURÁTKA, PÍP

UVĚDOMĚNÍ SI TOHO, ŽE SE MÁM DOBRĚ
 KÁJEME SI VĚCI, KTERÉ NÁM PŘIPADLY SA HOZŘEVME
 TOČIT, ŽE JSEM DOBRÁ MÁMA, I KDYŽ DÍTĚTI PUSTÍM POMÁDKU
 ŽÍSKÁM ODSTUPU VE SVĚM ŽIVOTE, SCHOPNOST PĚNIVU
 CHTY VLASTNÍCH DĚTÍ, VLASTNÍ SEBEREFLEXE

NADHLED A TOLERANCE K OKOLÍ, MĚNĚ HODNOTĚM JINĚ
 OPROSTIT SE OD ČERNOBÍLEHO VIDĚNÍ

VÍRA V DOBRÉ A V POSITIVNÍ STRÁNKY ŽIVOTA

ŽALOVAJI SE PRACU, BEZMOCNÍ

BYT PŘÍKLADEM DĚTEM A OKOLÍ V TOLERANCI A AKTIVNÍM

- 90%, když ho máš v... 90% ROSTOU
- 80% když ho máš v... 80% ROSTOU
- 70% když ho máš v... 70% ROSTOU
- 60% když ho máš v... 60% ROSTOU
- 50% když ho máš v... 50% ROSTOU
- 40% když ho máš v... 40% ROSTOU
- 30% když ho máš v... 30% ROSTOU
- 20% když ho máš v... 20% ROSTOU
- 10% když ho máš v... 10% ROSTOU
- 0% když ho máš v... 0% ROSTOU

0.2

KOČKY "MŮJ"

- pocit uspokojení
- jiný náhled na život, poznání
- jiné světly
- nekomu něco vrátit, aby se měl líp
- ~~přítel~~ souhrlnost s ostatními dobrovolnicemi
- sdílení zkušeností
- smysluplné využití volného času
- dobrý příklad pro moje děti; přátele, ~~rodinu~~
- radost

NĚKDY V DOBRÉ A V POSITIVNÍ ZEMĚ SÍMŮJ
 OBYČNĚ SE OD SEBĚ ODLEHČENÍ
 KAPITOL A JEDNÁCE K OČI, HENĚ, HODNOSTI TĚ
 GNARU A ZEMĚ OČI! A ZEMĚ ZEMĚ ZEMĚ
 SÍMŮJ ODLEHČENÍ LE ZEMĚ SÍMŮJ! ZEMĚ ZEMĚ ZEMĚ
 JOCU! SE ZEMĚ DOBRÉ, HŮVY! I KŮVY DĚTI BŮVY BŮVY
 A VĚTĚ ZI VĚCI! KŮVY, HŮVY BŮVY ZEMĚ ZEMĚ
 A VĚTĚ ZI VĚCI! KŮVY, HŮVY BŮVY ZEMĚ ZEMĚ

JE
 JHI
 JEDA
 BYNDI, H XADY...

Moderátor: Vítám vás na ohniskové skupině s tématem, jak vnímáte dobrovolnický vztah a přínos svého dobrovolnického působení a jak se tato zkušenost odráží ve vašem nejbližším okolí, jak lidé okolo vás vnímají vaše o dobrovolnictví. Na úvod krátce zmíním pravidla rozhovoru jako je zacílenost na základní téma, neodbočování od tématu, neskáče se do řeči, a poslední důležitou věcí je říct svoji vlastní jedinečnou zkušenost. Často lidem připadá, že to mají úplně stejně, ale byla bych ráda, kdybyste se všichni pokusili vyjádřit vlastní jedinečnou zkušenost, protože to je právě to, co mě zajímá. Teď bych vás poprosila, kdybyste si každá vzala papír a tužku a zkusila si napsat pár slov, co vás napadne k otázce, jak byste charakterizovala svůj dobrovolnický vztah s klientkou a její rodinou, abychom své myšlenky zacílili na dané téma.

Respondent: Mě jako první napadlo slovo přátelství, třeba tu rodinu, kterou teď mám, tam to funguje až na bázi takovýho kamarádství a zároveň tam mám funkci takový vrby, že ta maminka, kterou mám, se potřebuje hodně vypovídat, hodně si potřebuje utřídit myšlenky a vyventilovat je a nemá komu, takže spíš pro mě to má význam, že se má komu vypovídat, má to kdo vyslechnout a eventulelně jí na to říct nákej svůj názor, což asi pro ni je důležitý. Pro mě to má velký význam v tom, že mám náhled do nějaký rodiny, která spadá třeba do nějaký jiný sociální skupiny než jsou lidi, který běžně vídám, nebo než jsou lidi, s kterými se běžně stýkám, je to pro mě zajímavý v tomhle duchu, že jinak bych asi takovouhle možnost nebo zkušenost neměla, že to není přátelství na takový tý přirozený bázi, kdy se s někým člověk spřátelí, protože ti lidé mají spolu něco společnýho nebo třeba spolu chodili do školy. Vnímám to tak, že je to pro mě velká zkušenost i pro můj život, že to někde funguje úplně jinak a taky to funguje. Hlavně takový to přátelství v tomhle vztahu co mám s tou maminkou tak si přijdu, jako bych šla normálně na návštěvu a na pokec a myslím si, že ona to vnímá podobně, že jsme tak trošku jakoby kamarádky.

R: Mám to hodně jako Judita, já mám kamarádství, já to mám trochu posunutější, přátelství je pro mě spíš víc. Je to o tom uchu, o tom naslouchání, že já hodně naslouchám, když můžu tak poradím. Pro mě je to otevření nového světa a ten vztah je pro mě o důvěře a jinakosti. Že jsme se neznali, ale teď si věříme a pro mě je to hodně hodně jiný světy.

R: tak ty hlavní body se opakují, ale já k tomu řeknu jednu věc. Která je u mě trošku jiná. Obě zmiňovaly ty stránky jednak takového přátelství, já jsem napsala přátelství v uvozovkách, protože ten vztah se přeci jenom liší od mých vztahů k mejm kamarádkám. Takže to přátelství a potom to otevřený ucho, to naslouchání. Ta moje maminka chtěla se mnou diskutovat a chtěla

vědět, co já si o tom myslím a měla jsem pocit, že to má i nějaký dopad, ale ta druhá maminka tu celkem moc nezajímalo, co já si myslím, ta se jenom potřebovala vyprávět a v podstatě ty schůzky spočívaly v tom, že ona jela, jela, jela o babičkách, o dědečkách z třetího, osmého kolene. A teďka ještě to, že se člověk dostal do jiný vrstvy lidí, než se normálně pohybuje tak tomu mě přivedla moje dcera, která pracovala v McDonaldu, kam tenkrát přicházel kdokoli z ulice, kdo nesehnal práci a ona tam dělala právě toho personálního manažera, tak začala povídat o těch lidech, tak já jsem zírала, že vlastně někdo takovej vůbec je, že žijou i jiný lidi, člověk žil tak jako s klapkami na očích, nepřemýšlej o tom, takže já jsem se cejtila až taková druhá v pořadí a přijde mi, že je to strašně užitečný a důležitý pro každého člověka, aby trošičku nakouknul pod pokličku i někam jinam a to je myslím pro všechny strany velmi obohacující, protože je potřeba jakoukoli jinakost respektovat a ne odsuzovat. To si myslím, že je jeden z důležitých významů našeho setkávání.

R: já tady mám, že vztah s klientkou cítím jako plný důvěry a vždycky když tam jdu, tak cítím takovou jakoby pohodu, byť je to jako pracovní schůzka, tak vůbec to tak nevnímám a i ta klientka mi přijde, že mě pojala velice rychle a že jakoby jsme na tu dobu, co jsme spolu splynuly a i sem o tom přemýšlela, jestli to brát jako kamarádství nebo přátelství a v podstatě po tu dobu, kdy my se sejdeme, tak jo, ale v momentě, kdy spolu nejsme ten týden, tak to tak necítím. I když ze začátku mi to tak jako přišlo a cejtím to, já obecně mám takový sociální vnímání, že mám ráda lidi, takže to vnímám i jako potřebu ze své strany, že můžu někomu se svými prostředky nebo sama se sebou pomoci takhle v uvozovkách jednoduše, že k tomu není potřeba žádný extra vzdělání, extra finanční prostředky a já můžu jako sama za sebe, za svoji osobu pomoci, být někomu užitečná a když vidím v tomhle případě, co mám tu klientku, tak je to pozitivní, ty výsledky jsou dobré, tak z toho mám strašně strašně skvělej pocit. Víím, že jsou případy, kdy to nedopadá dobře, a to víc mě to zpětně naplňuje a dává mi to takovej pocit, že dělám něco hrozně hezkýho, přirozenýho a mám z toho prostě dobrý pocit a vidím, že i ta klientka to bere jako něco, co ji neskutečně obohacuje.

R: Pro mě je to hlavně sdílení nějakých společných témat, na to navazuje, že je to o důvěře, protože je k tomu potřeba nějaká otevřenost, pak je pro mě důležitá ta užitečnost, že je to pro mě nějaká podpora, opora, a pro mě je to trávení volnýho času, který je smysluplný.

M: naučily jsme teď celou řadu témat, já bych se vás zeptala ohledně toho vztahu přátelství versus kamarádství, tak bych se zeptala ještě jinak – jaké místo má dobrovolnický vztah ve vašem životě? Jak hodně o něm přemýšlíte, jakou má pozici ve vašich dalších aktivitách?

R: pro mě je to hodně izolovaný, že je to ten čas, kdy tam jsem, pak si na to během tejdne třeba vzpomenu, ale tím, že to vlastně nemám s kým sdílet kromě lidí z hostu, tak mi to už zase moc času nezabírá. Když někoho potkám, něco vidím v televizi, tak si na to vzpomenu, ale o moc víc času, že bych nad tím bádala nebo tak, to nemám. Já taky to mám tak, že většinou to sdílím tu schůzku s koordinátorem, ale že bych se na to připravovala, nebo že bychom si jako volaly, to výjimečně...

M: jestli si na ni třeba vzpomenete během týdne v případě, že něco řešila, jak to dopadlo, například nebo něco podobného...

R: to určitě, já si na to vzpomenu třeba v souvislosti s tím, že s touhle maminkou řešíme velkej nepořádek, nezvládá to, tak si na to vzpomenu, když vidím nepořádek, tak si říkám, mohlo by to bejt i horší, tak to jo, nebo když se mě někdo ptá, kam jdu, tak mu tak obecně řeknu, co tam dělám, spíš o tý dobrovolnický zkušenosti.

R: jak to říkala Judita s tím úklidem, to je taková stopa maminky v mém životě, že vidím jiný věci, který jsem předtím neviděla, a to zaměstná tu mysl, protože se mi otvíraj nový věci, který jsem předtím neviděla a teď o nich přemýšlím. Takže to je přemýšlení trošku vo ní, ale taky vo mě trošku vo tom světě.

R: Pro mě to má daleko větší takovej přesah, že jak jsem začala dělat tuhle práci, tak jsem tu a tam zjistila kdo z mého okolí třeba něco takovýho dělá nebo jak se k tomu staví, jestli pozitivně nebo negativně, vlastně jsem si uvědomila, že je spousta lidí, kterým to připadá jako něco absurdního, jako proč tohleto a pak jsou lidi, kterým to připadá obdivuhodný, a pak jsou lidi, který něco takovýho taky dělaj. Takže pro mě osobně se dost rozvrství lidi, mezi kterejma se pohybuju. Je to pro mě příjemný kromě jinýho proto, že jsem si uvědomila, co považuju kromě jinýho v lidech za důležitý, za podstatný, jestli jsou schopný pomoct, jestli tohleto považujou za přínosný, protože člověk, kterej tohle považuje za nesmysl, nerozumí tomu, tak se mi strašně vzdálí. Je to pro mě další nový hledisko, když poměřuju lidi. I u těch, co znám dlouho, protože na to nikdy nepřišla řeč. A taky je zajímavý, že lidi v mém věku maj ty děti už velký a nestaraj se o ně a teď je zajímavý, kdo jak ten čas naplní, protože ta kapacita náká teď je. Je to pro mě zajímavěj novej pohled.

R: já třeba za sebe když přemýšlím o tý klientce, tak se jí trošku věnuju tím, že přemýšlím, kam bysme třeba zašli nebo co by jí tak mohlo obohatit nebo když vidím v televizi nějaký dokument, co se jí týká, nebo by jí mohlo obohatit nebo jí pomoct, nebo co se týče receptů, jsme třeba

vařili, tak přemejšším, aby to bylo chutný, levný, aby jí to něco dalo, tak já musím říct, že ňákou dobu o ní přemejšším tak, aby to bylo co nejplnohodnotnější i pro ni, aby ta doba, kdy jí předávám sama kus sebe. Určitě nad ní přemejšším.

M: Co si ze společných schůzek odnášíte? Je něco, čím vás klienti překvapí, inspirují? Že si třeba řeknete, to by mě nepadlo, že to takhle jde řešit/udělat?

R: mě určitě překvapila taková ta její přirozená drzost. Ona na tom není finančně vůbec dobře, ale se spoustou věcí si dokáže dobře poradit. Myslím si, že takovej normální běžnej člověk občan by zas tak daleko nezašel. Ona si se spoustou věcí neláme hlavu a překonává překážky, i když je bez těch financí třeba. Chtěla někam do bazénu a vstup stál na celý den 120 korun a nejen že předběhla celou řadu, jak mi vyprávěla, protože já jsem měla malý miminko, jestli v tý řadě stáli rodiče s dětma taky, to neřešila, a došla k tomu okýnku, paní řekla 120, ona já mám jenom 50 a takovýmhle způsobem jde, že se neptá a oni mi to daj nebo mě pustěj. Kolikrát mi tím vytře zrak, já bych na to neměla, ani bych z toho neměla ten dobrej pocit. Je to třeba tím, že částečně to má v sobě a částečně je situací donucena, tak tímhle mě vždycky překvapí.

R: to co já vnímám je taková tolerance mojí klientky a jejího manžela, že si tolerujou takový ty vlastnosti, který já vnímám, že by mě osobně i štvaly. Tak to si vždycky bilancuju tak sama pro sebe, jestli bych byla tak tolerantní, kdyby mi manžel zrovna odpověděl takovýmto způsobem nebo hrál tak dlouho zrovna takovou počítačovou hru a ona na to reaguje tak klidně a připadá mi, že jí to ani nerozhází. Jejich vzájemná tolerance mi přijde hodně velká. Do mýho života je to přínosný, že se občas zastavím a říkám si, že není asi potřeba všechno tak nějak hrotit a řešit, nevím...

R: já to mám možná podobně jako Daniela, že člověk je pořád schovanej v nějakým davu, že nevyčníváš, tak jak to má bejt, a s tím, že ona vyčnívá pořád, tak už s tím nemá problém, nebo já nevím, matka lvice, nebo vím, na co mám právo, že se prostě ozve. Já jsem vlastně hodně úzkoprsá nebo strach že mám a obdivuju kolikrát to, že ona se nebojí do těch věcí jít. My jsme vlastně protiklady a to je pro mě inspirativní, že se někdy zbytečně bojím ozvat třeba. A že ty věci nakonec nějak vyjdou, že člověk se nemusí bát, protože se dá žít s mnohem mála, i když se úplně nedaří a tak. Že člověk nemusí mít ty nároky.

R: Já jsem zažila jedno takový clientský know – how, když jsme si s jednou maminkou, která má pět dětí řekly, že půjdeme ven a řekly jsme si to už dopředu, takže já už když jsem tam jela, tak jsem si říkala, to bude příprava na třičtvrtě hodiny, než je všechny voblíkneme, ale bylo to

úplně neuvěřitelný, protože ona prostě zahlásila, jdeme ven, a ty starší začaly oblíkat ty mladší a my jsme byli během pěti minut před barákem. To bylo úplně neuvěřitelný, to jsem měla pocit, že já nestíhám.

M: kdybyste mi mohli říci ještě něco o tom, jak vnímáte rozdíly mezi vztahem s klientkou a vašimi ostatními vztahy? V čem je největší rozdíl dobrovolnický vztah versus moje ostatní vztahy?

R: tak samozřejmě tam není ta rovnováha, ona se mi svěřuje, já se klientce nesvěřuju, to je zásadní rozdíl, kterej ale si myslím vnímáme automaticky, to by nás ani nenapadlo mluvit s klientkou o svých problémech. Ale všechny tyhle vztahy spojuje to, že mě ty lidi nějakým způsobem zajímaj, jak přemejšlej a že se mi třeba svěřuje kamarádka, svěřuje se mi klientka a v podstatě o těch problémech, co a jak by se dalo řešit, přemejšlím úplně stejným způsobem.

M: takže se dá říct, že jsi méně spontánní v tom dobrovolnickém vztahu?

R: ne, já se chovám spontánně, právě proto, že tu klientku jinak vnímám. Já se chovám spontánně, protože i ke všem svým kamarádkám se chovám jinak, protože ten způsob chování mezi dvěma lidma vždycky určujou oba dva. Takže já mám ten vztah s klientkou na té škále, když já mám někoho jako guru a já se mu svěřuju se svýma problémama a ten vztah s klientkou ty vztahy procházej celou tou stupnicí.

R: vždycky jsem jiná, je to jenom ta míra hlídání se, ale to neznamená, že mi to třeba nějak vadí. U každýho mám tu hranici nějak posunutou, třeba i některý kamarádky, vím, že některý témata nemůžu otvírat, že neumí naslouchat, že tady v tom už si třeba nerozumíme.

R: ...ale to je právě to spontánní, že člověk reaguje na tu situaci, na druhýho člověka.

R: I vymezení, kam až půjdu s tím člověkem, ale v rámci toho vymezení jsem spontánní.

R: spíš je to tím, že tam ten vztah je takhle nastavenej institucionálně, my tam opravdu nejsme od toho, aby tam ta rovnováha byla, aby my sme tam něco řešily, i mám některý kamarádky, kterejm neříkám nic moc ze svého soukromí z nějakýho důvodu, takže bych to docela dokázala přirovnat ke kamarádkýmu vztahu ke člověku, kterýmu se akorát moc nesvěřuju.

R. zase toho času, kterej tak strávíme, je poměrně dost, to já tolik času se svejma kamarádkama nemám třeba. Tím se víc poznáváme, vztah se prohlubuje.

R: jde to jiným směrem, ta klientka mi přijde, by nechápala spoustu věcí, který já třeba mám, občas na něco narazím a vidím jakoby zeď. Že je to prostě ohraničený, je to jinej typ člověka, ale jinak vesměs musím říct, že jsem otevřená, spontánní, přirozená a tím si myslím, že ten vztah získává na tý důvěře a pohodě.

R: já jsem si teďka uvědomila jednu věc, že když ta klientka na mě hází své problémy a stěžuje si, tak jsem jí záměrně řekla, co dělám já a jakej mám problém, aby si ona uvědomila, že nestojí všechno na jejích problémech, přijde mi to lehce výchovný, aby se ta klientka stáhla ze svého.

R: napadlo mě, že je to o tom ohraničení a taky ale o tý výseči, že mám kamarádky, který jsou multifunkční, to je třeba partner, kterému řeknu úplně všechno, od hudby, sportu, přes pocity, děti, úplně všechno. A pak mám kamarádky, se kterýma se bavím o sportu a o zahradě a pak jsou témata, který společný nemáme, tak to mám takový výseky, že ta základní linie tý naší komunikace je různá, no a s maminkou taky mámě nějakou tuhle výseč, kterou zase někde jinde neřeším.

M: Kdybychom to teď vzali z druhé strany, jak si myslíte, že klientka prožívá dobrovolnický vztah? Jak vás bere, víc nebo míň než vy?

R: Mně jednou klientka řekla, že jsem její nejlepší kamarádka, což mě teda až úplně zamrazilo, strašně mě to na jednu stranu potěšilo, ale na druhou stranu jsem si říkala, jak? Proč? Že já jsem tam jakoby neviděla ten důvod pro tenhle název, ale vydedukovala jsem z toho, že ona je spokojená, že možná použila moc silná slova na to, jak to v reálu je, ale vnímá to velice pozitivně a občas to dá i najevo. Určitě to vnímá dobře, víc než já to nechci říkat, ale pozitivně.

R: myslím si, že to může být tím, že se s ní vídáme dost často, já si myslím, že to pro ni znamená opravdu hodně. Že s ní někdo takhle často sdílí ty radosti a starosti, já myslím, že to pro ni je opravdu hodně.

R. svým způsobem komu by to nevyhovovalo, ani v tom běžným životě člověk skoro nemá čas, abych třeba přišla za svojí mámou, a teď si budeme hodinu povídat, řekni mi, co chceš, já si tady sednu a nevedejdu. Proto si myslím, že ten vztah je branej strašně pozitivně, protože člověk nemá často tuhle možnost pozornosti, aby se mi někdo takhle strašně věnoval. Ale zároveň jsou ty chvíle, kdy si uvědomuje, že tam jsou ty hranice, což je někdy bolestivý. Je otázka, jak často si to třeba uvědomí, že to kamarádství je třeba silný slovo, že to je umělý a že to bude konečný.

R: a zažili jste to konkrétně?

No třeba když se něčemu zasmějeme, je to takový splynutí, ono je to jako s těma kamarádkama, když se třeba řekne nějaký vtíp nebo situační humor, tak se zasmějeme a víme, že jsme na tom stejně, to jsou ty chvíle, kdy se hranice smazaj

M: a ty situace, kdy naopak hranice jsou viditelné?

R: vždycky, když odcházím, že máme vymezený čas, i když je zrovna co dělat, ale u kamarádky bych na to nebrala takovej ohled, ale myslím si, že ta moje klientka to respektuje, jak je to nastavený, leda že jsme nestihli něco naplánovanýho a já už musela odejít jinak ne.

M: Dalo by se říct, že jste ve vztahu tím, kdo víc dává a ona tím, kdo bere?

R: Mně přijde, že v prvopočátku jo, protože já jsem ten, kdo dává ten čas a hlídá i třeba ty hranice víc, jak dlouho tam budem, jestli se sejdeme a tak, ale s čím dál větším odstupem si uvědomuju, jak mě to obohacuje a přináší mi to ty věci, zpětně mi to ovlivňuje celej život, nevím, jestli jí, ale mně jo, minimálně vyrovnaný a spíš víc mi to dává.

M: Co jsou ty konkrétní přínosy?

R: Třeba to, že nelpím na věcech, na kterých jsem dřív lpěla, že jsou nějaký jasný pravidla a teď jsem tím byla schopná vyprudit třeba partnera, děti, prostě takhle to bude, měla jsem to v hlavě nějak, že jsem mnohem otevřenější pro různý řešení, jak ve svý rodině, tak u přátel, tolerantnější k různým názorům, né tak upjatá v různých věcech, to je tak první, co mě napadá, asi ta odvaha, radost ze života, životaschopnost, radost z maličností, z věcí, který si třeba člověk dřív neuvědomoval, a který byly na obtíž, že musím třeba uklízet ten velký byt, tak teď si řeknu jupí, mám byt, je to jinej pohled na ty věci.

R: mně přijde, že jak z mála vyjdou a nestěžujou si, málo oblečení, málo jídla, málo peněz, malej byt, že s tím dokážou žít, aniž by si stěžovali, že mají problémy, ale že si tím nekazí ten den, je to taková střídmost.

R: taky vděčnost za moji rodinu, za přátele, za to co jsem mohla zažít od dětství a ani jsem nevěděla, jakej mám dar. Vděčnost k tomu samozřejmýmu, ty vztahy...

R: že jsou lidi, který nepoznali pravýho tátu, mámu, že měli problémy v dětství, tak si to člověk pak zpětně představí...

R: ...a ty moje starosti, problémy, který jsem předtím řešila, najednou splasknou, že to jsou prdy, co jsem řešila, teď vidím, že jsou mnohem větší problémy, který jsem si vůbec neuměla představit.

R: tohle mám taky a ta dobrovolnická zkušenost mi urychlila alergii na to, jak kolem jednoho dítěte všichni skáčou a kupují se ty dupačky za tři stovky a řeší se každej prd toho děcka a takovýhle kraviny, když vidím takový to přesycování tím materiálním, když vidím ty lidi, v čem žijou, tak mě to irituje, že ty lidi klapky na očích a jedou, ale někdy jsem v tom už militantní, tady jeden zoubek a ťu ťu ťu, ale na druhou stranu to je to, že proto jsou ty lidi z jiného světa, protože pro nikoho nebyli jedinečný, nikdo kolem nich neskákal, nikdo jim neudělal kakavičko, nezakryl je dekou a nekoukali se na pohádku. Taky jsem si zpětně uvědomila, že jsem kolem sebe měla lidi, kteří mi dali zažít ten pocit, ty seš tady na tom světě ta princeznička a na tom stavím svůj život, svojí výchovu a vztahy. Tohle oni neměli, já mám na co navazovat, oni ne, ona si to neumí ani představit.

R: já si víc užívám i svých dětí a já si užívám toho, že nám je spolu příjemně, začala jsem si víc vážit i rodiny, svých vztahů s dětma, když se nic neděje, tak si to víc užívám.

R: já to dobrovolnictví vnímám jako takovej kousek puzzle do mého života, bez toho by člověku něco chybělo, že to dává takovej rozměr, takovej úhel náhledu na život, kterej do toho mého života prostě patří.

M: co je teda to specifické na dobrovolnickém vztahu, co vám jiné vztahy nepřinášej, kdybyste mohly úplně konkrétně.

R: prostě mám názor, že kdo má na to kapacitu, ten by měl pomáhat. Kdo jinej, než ten, kdo na to má kapacitu. Jakmile ji mám, tak to prostě patří k mému slušnému lidskému chování.

R: já to mám taky podobně, jako zodpovědnost, že si říkám, že bysme si měly pokládat toho, že jsme byli vychováni v nějakým takovým v uvozovkách normálním prostředí a že z nás vyrostli životaschopný lidi a že máme, řekla bych skoro až povinnost předat to jakoby dál těm lidem, kteří tu možnost neměli.

R: jo, taková morální povinnost...

R: musíme si pomáhat (smích)

R: já to mám taky podobně, že si to teď odpracovávám, aktuálně mi nic nechybí, mám všeho dost, a i když se mi třeba nechce, tak si říkám, zvedni prdel a běž. Protože si to chci dát jako součást svého života.

R: já když jdu úplně natvrdo do svého svědomí, tak je to trošičku o nějaký pýše, o tom být výjimečný, ale správně výjimečný, protože já můžu dělat spoustu věcí svejm kamarádům, ale to je přece normální pomáhat svejm kamarádům, konat dobro, protože oni mi to zase můžou vrátit, kdežto tady je to takový prvoplánový, já konám to dobro, ale je to víc orazítkovaný, tou smlouvou nebo něčím. Je to bez diskuzí. Ty ostatní věci vlastně nikdy nevím, jestli je opravdu dělám dobře nebo ne, tady toto dělá prvoplánově mému egu dobře, takže se ani moc nechci o tom bavit s kamarády, protože už to nechci nikde vykřikovat, že konám dobro. Ale říkám, když jdu úplně do sebe, proč to dělám, tak je to tohleto, že to je neoddiskutovatelně něco hezkýho lidskýho.

R: já jsem se ze začátku dost opájela slovem dobrovolník, všude jsem to říkala kamarádům, že dělám dobrovolnici, a jak jsem byla dlouho s dětma doma, měla jsem to malý mimino, tak mně to dalo novou identitu – jsem dobrovolnice, ne jenom matka. Ta fáze byla krátká, potom jsem se z toho dostala, ale na začátku jsem šla do hospody a hned jsem jela, dělám dobrovolnici pro sociálně slabý rodiny, domácí násilí, psycho a teď ty lidi koukali a mysleli si jako jo, seš dobrá, jak to můžeš dělat. Teď zpětně to vnímám, že jsem si na tom trochu soukromě honila ego. Mně to vlastně pomohlo překlenout určitou fázi, kdy jsem byla doma s malejma dětma, nemohla jsem do práce a tam jsem mohla něco bejt, něco dělat, tam jsem mohla chodit s těma dětma.

R: já jsem ten začátek měla taky tak, tam to bylo, že já jsem měla děti naopak odrostlý a já jsem chtěla bejt někomu užitečná, děti už tě nepotřebujou, babička ještě nejsem, tak kdo vlastně jsem, že jsem si připadala, tím že mě nikdo nepotřebuje, tak jsem začala hledat nějakou takovou činnost, že jsem se chtěla já nějak realizovat. Splnilo to moje očekávání a došla jsem až k tomu, co jsem říkala, že to považuju vlastně za morální povinnost, ale taky to začalo tím, že já jsem potřebovala pro sebe, pro svůj pocit.

R: mně se to taky proměňovalo, pak jsem o tom přestala tolik mluvit a začala jsem o tom víc přemýšlet, o těch hodnotách a přemejšším pořád, skrze ty zkušenosti s klientkama... je to pro mě zdroj jedinečného poznání, bez kterýho bych byla možná víc sobeckej do sebe zahleděnej člověk, kdo ví...

M: Jak vás tedy ta zkušenost změnila?

R: já jsem si vzala, že pořádek není nutnéj...

R: to mi vždycky říká máma, nech věci a věnuj se dětem...

R: ...a pro některý lidi to má hrozně vysokou hodnotu, uklidit, dělat pořádek, třeba řeknou, že nemůžou jet na nějakou akci, protože musej jet na velkej nákup, to je program, vzít auto a jet nakupovat a přes sobotu uklízet.

R: tak vůbec k tý sociální oblasti, kdo je chudej, takový ty oblasti, co člověka dycky zajímaly, že jo, v televizi se řeší, že je někdo z dětskýho domova, teď si to všechno člověk zase jinak představuje, na jednu stranu se to konkretizuje a na druhou zase víc relativizuje, že ten pohled na problematiku života, lidí se nedá zobecnit, to se mi hodně změnilo.

M: mluvíte se svými blízkými o své dobrovolnické zkušenosti? Jak to vnímají? Co si o tom myslí? Jak vaše nejbližší okolí na to reaguje?

R: já to řeknu stručně, moje děti už jsou dospělý a já to považuju za součást, završení tý výchovy, že jsem jim ukázala, že se něco takovýho dělá.

R: já musím říct, že mám zkušenost teda dost negativní, partner mi říkal, proč to budu dělat a co z toho mám a pomalu ani nechtěl, abych tam chodila a moje okolí musím říct taky, když jsem to třeba zmínila, že to budu dělat, tak žádný otázky, totální nezájem, to moje okolí mě zklamalo a až na dvě osoby, který to berou jako že jo, že je to fajn, tak 95 procent mýho okolí včetně kamarádů, rodiny, to nechápu, neodsuzuju, ale je to věc, která lidi nezajímá a neptaj se na to, je to zvláštní, mě to docela překvapilo, no.

R: já mám taky podobnou zkušenost, že o tom lidi věděj, ale většina z nich nemá otázky, nezajímá je to, partner třeba ten jo, ale když jsem měla romskou rodinu, tak chtěl taky vědět, jak je třeba ošetřený to, aby nevěděli, kde bydlíme, tak jsem na něm viděla lehce strach, aby tam nebyly nějaký vazby, aby to bylo v anonymitě, tak tomu třeba vyprávím, ale že by se mě někdo aktivně vyptával, tak to ani ne, ale já se o tom nějak moc nezmiňuju, mluvím o tom velice obecně, mám jednu kamarádku, co se o to zajímá, ale spíš že má taky problémy s pořádkem, tak mi říká, to mi tam jednou nafot', at' mám pocit, že nemám takovej bordel, takže čistě z tohotohle důvodu, okolí mě neodsuzuje, s tím jsem se nesetkala, že by mi někdo řekl, hele to je hrozný...

R:...spíš nechápu...

R: Spíš říkaj, kde na to bereš čas nebo maj strach přijít vůbec do kontaktu s nějakou takovouhle sociálně vyčleněnou rodinou, že si hned představěj nějaký feťáky nebo domácí násilí a nechtěj si tím zahlcovat vlastní hlavu, že cejtím na jednu stranu obdiv, ale že oni sami by na to neměli, buď čas, nebo by to nechtěli anebo by se báli, co tam budou muset řešit, do jakýho prostředí budou muset jít.

R: já to nechci nikomu vsugerovávat, protože to bych cejtěla, že se vytahuju, a pak je to pro ně svět, kterému moc nerozumí, něco jako extravagantní zájem, kroužek, hobby, asi jako bych se učila psát japonský číslice nebo něco, takže oni by to třeba vyslechli, ale nějakej větší zájem tam si myslím taky není. Ale dětem někdy něco řeknu výchovně, aby si vážili toho, co maj.

M: takže se nedá říct, že se ve vašem okolí setkáváte s nějakou velkou podporou toho vašeho dobrovolničení...

R: taky bych řekla, že moc ne, něco v tom smyslu, tak to seš dobrá, ale jestli je to k něčemu vůbec dobrý. Co tam můžeš udělat takovýho, že to bude mít trvalej pozitivní dopad na tu rodinu? Odejdeš odtamtad' a žijou zase stejně tak, jak žili, že jo.

R: Moje tchýně třeba řekla, když jsem jí o tom říkala, „no to musej bejt teda mámy“, dost opovržlivě, moje rodiče vyloženě, co to je za kravinu, já to nechápu, kdo to jako vymyslel, to jsi studovala vysokou školu, abys mohla dělat s nějakějma cikánama, takže to je úplně mimo můj svět. Můj manžel, ten je takovej indiferentní k mejm aktivitám, když jsem chodila do azyláku s utajenou adresou pro matky po domácím násilí, tak jsem tam chodila s dětmi, někdy s oběma, někdy jenom s tím mladším, tak to se akorát ptal, jestli je to vhodný a pravda když tam lítala dcerka s tou smečkou azyláckejch dětí, který jsou trochu takový, ty sprostý slova tam lítaj, no je to jinej svět, tak jsem si říkala, mám mu říct, že je to vhodný nebo není, to je otázka, tak jsem říkala, to je v pohodě, a pak to přestal řešit, ale zpočátku byl neklidnej, pro něj je azylák něco, no tahat tam naše děti, ani jsem mu to moc neříkala, že tam chodím s dětma, zezačátku, protože jsem věděla, že bude mít předsudky, ale pak jsem si říkala, že když mám nějak hodnotovej systém, tak to budu za sebe autenticky do tý rodiny i do těch dětí dávat, každej má nějaký zkušenosti, tak to do toho dává, ale taky teda podpora žádná. Ale pak mám kamarády, který si vybírám já, který jsou podobně naladěný jako já a ty to tak berou asi jak říkala Vlasta, neučím se japonštinu, ale mám zase tohlencto, jako něco exotickýho, takovej exotickéj příznak, kterej mě určuje a to mi dělá taky trochu dobře.

R: když to jako chceš dělat, tak tě budu brát i s tou jógou no...

R: Když jsem si říkala, jaký bych oslovila kamarádky, jestli by nechtěly dělat dobrovolnici, tak vlastně nemám, o kterých bych si řekla, že by je to mohlo zajímat...

R: já jsem taky lanařila jednu, kterou jsem si myslela, že by ji to mohlo bavit a když jsem jí to nabídla, tak protočila oči, vůbec ji to nezajímalo, to jsem se spletla.

R: já si teďka uvědomuju, že v mé rodině je spousta lidí, který to zajímá a mají pro to pochopení, i ty mé děti, syn i dcera tohle spontánně dělali, v té mé rodině se tohle akceptuje pozitivně...

R: moje máma taky začala dobrovolničit když ovdověla a začala pracovat s nevidomejma a to bylo zas nový téma pro nás.

R: já mám i jednu kamarádku, který se to zdá skvělý a když jí o tom vyprávím, tak říká, že se minula povoláním, že by se jí to moc líbilo, ale to je ojedinělá reakce, jinak je to neutrální postoj, ty lidi to třeba i zajímá, ale nepřijde jim, že by mohli něco takového třeba i dělat.

R: možná se o tom nemluví, že těm lidem je i líto, že nemají tu odvalu do toho, že řeknou, jo to je dobrý, ale já to třeba cejtím, že to mám orazítkovaný, jo dělám něco správného a oni vědí, že je to správný, že to vědí, ale zároveň mají objektivní nebo jenom subjektivní důvody, nemám čas, myslím si, že je to ta neodvaha.

R: něco takového jako mám toho dost doma svého...

R: Já to taky vnímám podobně u svých kamarádů, že jsou přesycený tím svým světem, jejich rodina a jejich problémy a už nechtěj nic jinýho, oni řeknou jo dobrý, ale už to nemá přesah do té akce, proto já jim to ani necpu, ale stejně mám nejradši tu svoji kamarádku, která je stejně aktivní jako já, ale jinak to kamarádům, který se napřahujou úplně jinam, necpu, neříkám jim, že jsou omezený, že zvládaj jenom svoji rodinku, že by zvládli vedle toho řadu jiných věcí pro druhý lidi,...

R: ale myslíš si to...

R: ...no trochu jo, ale to se mi tam nasunulo taky tím dobrovolnictvím, že si myslím, že nějaký přesah do toho svého je prostě dobrej.

M: A jak to vnímaj vaše děti?

R: Já zatím sázím, co budu sklízet, ještě nevím, ty pubertáči ti moc neřeknou, jako mamí dobrý, Už vidím, že ta nejstarší hodně pomáhá, to jí vyšlo i v testech, tak možná půjde v mých šlápějích, ale nevím, co si tom myslej

R: Děti to samozřejmě věděj, a když jsem měla tu první rodinu, tak jsem tam vzala i tu mladší, ale to jsem měla černošku, říkala jsem si, že by bylo fajn je brát s sebou, plánuju, že ji tam jednou vezmu, ale že by sama ji to zajímalo, to ne, věděj, že je to něco dobrýho, že tam pomáhám, ale že by sami, to ne

R: jsou ještě sebestředný, ale je to skládanka, co se bude skládat později, až vystoupěj ze sebe a začne se jim skládat ta jejich skládanka

M: Teď bych vás ráda požádala o krátké shrnutí na závěr.

R: Ještě jsme nemluvili o jedny věci, a to je to, že se tady setkáváme s lidma svého druhu, což považuju pro sebe za strašnou výhodu a devizu, že jsem se dostala mezi lidi, který v týhle výseči, jak říkala Vlasta, máme naprosto společnej pohled.

R: že spadáme do nějakýho kolektivu

R: že jsem ráda za tu organizaci, to mě vždycky lákalo, ale nebyla odvaha, ale že mám tady servis se vším všudy, tak to jde, že můžu páchat dobro díky tý organizaci, že některý ty obavy jsou tady ošetřený a že se tu sejdeme jednou měsíčně ta patra mimoňů, že si nepřipadám sama já jako ten jedinej blázen, tak to je určitě velkej bonus navíc.

Tazatelka: Jak komunikujete o své dobrovolnické zkušenosti se svým okolím? Tím myslím nejbližší okolí, jako je rodina, partner, přátelé nebo spolupracovníci.

Respondentka: já v podstatě o svém dobrovolnictví s nikým z nejbližších nekomunikuju, dobrovolnici dělám už čtyři roky a se svými nejbližšími si nemám s kým o tom popovídat, protože musím říct, že to berou spíš, že to je ztráta času pro mě a že mám vlastně čas, který bych třeba mohla věnovat dětem a rodině a místo toho ho věnuju nějaký klientce a hostu, když tam chodím na supervize a tak.

T: a co komunikace s tvými rodiči, sourozenci, kamarádkami?

R: co se týče úplně ty nejbližší rodiny, tak ty vůbec, jestli o tom věděj, tak nemaj na to názor nebo je to skutečně takový to, že je to v životě nějak neoslovilo. Co se týče pár kolegů v práci, tak tam bych řekla, že mě za to trošku obdivujou, že ještě stíhám takovýhle věci navíc dělat ke svému životu a že to má pro mě smysl, protože zase jsou to lidi, který vůbec nejsou z oboru sociální práce a nemaj zkušenost vůbec s nějakou tíživou situací, tak tam mě spíš obdivujou, ale není to tak, že by chtěli, abych jim o tom vyprávěla, já o tom nikomu nevyprávím, spíš se s tím setkávám při studiu ve škole, že se mě někdo na něco zeptá nebo že použiju nějakou zkušenost nebo v seminární práci, s čím se setkala s rodinami v hostu, ale to je tak asi všechno.

T: A čím si myslíš, že to je, že o tom moc nemluvíš?

R: nejsem člověk, kterej by měl potřebu chodit a vykřikovat to, sdílet tyhle věci s kýmkoli. Já to ráda sdílím s lidma, který znám z hostu, ráda to sdílím se spolužákama ze školy, který si dovedou to dobrovolnictví představit, že z toho člověk může čerpat a že to může pomoci třeba při studiu, že se v tom člověk může najít, že tu práci může dělat, i když ji nemůže vykonávat, protože mu samozřejmě chybí to vzdělání, tak s těma lidma o tom ráda mluví, ale co se týče úplně mého bezprostředního okolí, tak vzhledem k tomu, že jim ani samotná sociální práce nic neříká, tak jim neříká nic ani dobrovolnictví.

T: A ještě se zeptám na děti, mluvíš s nima o tom?

R: ne, tak s dětma o tom mluví, protože děti byly třeba teďka s mojí poslední klientkou, byly se mnou několikrát na návštěvě u klientky, protože jsem neměla hlídání pro ně, takže jsem se ptala klientky, jestli nebude vadit, když přijdu s dětma, a děti to vnímaj, že je tady někdo, kdo mě potřebuje a já jim můžu s něčím poradit a myslím, že dál to nějak nekomentujou, ale vědí o tom, že někam jezdím a někomu pomáhám.

T: Jak reaguje vaše okolí na vaši dobrovolnickou zkušenost?

R: Jak říkám, mám kamarády, kteří taky v pozdějším věku začali studovat vysokou školu, tak to berou jako velkou příležitost pro čerpání informací, kolegové v práci, který nemaj vůbec zkušenosti s dobrovolnictvím nebo nějakým programem, tak mě obdivujou, že takový věci stíhám ve svém volném čase, že stíhám někomu něco ze sebe dávat a pro moji nejbližší rodinu je to nezajímavý a je to spíš takovej pocit, že ještě mám malý děti a někdo by se o ně měl postarat, když já se chci vydat někam dobrovolničit.

T: Jak se cítíte v přístupu vašeho okolí k vašemu dobrovolničení?

R: já se v tom cítím dobře, protože já jsem si to sama zvolila, je to něco, do čeho mě nikdo nenutí, je to něco, co dělat chci, a když zrovna nejde o tu klientku samotnou, když jsem třeba zrovna v nějaký čekací fázi na novou klientku, tak jsem strašně ráda, že mám tu organizaci, kam člověk může zajít na supervize a může mít nějaký jiný náhled na různý životní situace, a to mi přináší hodně i do toho mýho osobního života. Z mýho nejbližšího okolí, asi se budu opakovat, ale nevím o nikom, kdo by měl zkušenost s dobrovolnictvím. Jsme taková bych řekla trošku výkonově zaměřená rodina a dobrovolnictví se sem zkrátka nehodí, věnovat někomu svůj čas.

T: A jak sis to tedy v té rodině obhájila, ten čas pro sebe, kdy chceš dělat tuhle věc, v čase, kdy nebudeš v rodině?

R: Kdyby opravdu ta rodina tím utrpěla, ale tohle nejsou víkendy, samozřejmě jsou organizace dobrovolnický, kde je třeba přijet pomáhat o víkendu, ale vzhledem tomu, že já si ten čas sama můžu regulovat a nezasahuje to tu rodinu nijak není to náročný nijak časově, tak si nemyslím, že já jsem si musela něco obhajovat, oni to ani dlouho nevěděli, já jsem neměla potřebu někomu vykládat, že chodím pomáhat nějaký paní, skutečně jsem to brala jako svoji soukromou věc, já když si na to ten čas udělám, tak si ho udělám, taky ho klidně můžu strávit na manikúře nebo na pedikúře, tak já ho trávím nějakou smysluplnou činností a nemám ty lidi ve svém blízkým okolí nastavený pro pomoc, neříkám jako pomoc blízkýmu v rodině, ale pro pomoc opravdu někomu cizímu.

T: Jak vaše dobrovolnická zkušenost ovlivňuje vaše okolí?

R: Tak určitě ve škole, tam jsem využila hodně různých pohledů, který mi v rámci dobrovolnictví se naskytly, ne konkrétně, ale takovej ten obecný náhled do sociální práce,

kteřej já jsem samozřejmě neměla, proto jsem i začala studovat, abych tomu i líp a víc rozuměla. Co se týče v práci, je to zajímavý, protože zase výkonově zaměřená společnost a taky je to tam takovej zvláštní element mi přijde, že někdy když řeknu, že musím jet za klientkou, protože s ní potřebuju něco dořešit, dost často je to pro ty lidi taková situace k zamyšlení, že vlastně je tady někdo, kdo je na tom úplně jinak a o hodně hůř než třeba oni sami a už se mi párkrát stalo, že se tak jako zabrzdili a přemýšleli o tom, že jsou někde lidi, který takhle potřebujou, kdo je vyslechne, pochopí, pomůže.

T: to je moc zajímavý, nenapadá tě ještě podobná zkušenost z jiného prostředí s někým jiným?

R: V práci je takovejhle lidí docela dost, ale já zas tolik asi těch různě skupin zase nemám. V té škole je to specifický, tam se o tom taky ví, a taky to bylo skvělý, když se ve škole řešila praxe, tak já jsem toho mohla krásně využít, a právě jsem jim říkala, že v tom dobrovolnictví se dá načerpat spousta informací a zkušeností, ale to jsou lidi, který se v tom pohybujou, který to taky studujou, ale jinak nedokážu odpovědět, já to mám tím, že dělám v práci něco úplně jinýho, tak to na mě koukaj někdy trošku zvláštně, se zamyšlením, ale jinak nemám jinou skupinu, na který bych to mohla takhle rozebrat.

T: ještě mě napadla jedna otázka k věci, o který jsi mluvila. Říkala jsi, že jste výkonově zaměřená rodina, ale ty se věnuješ takovýhle prosociální aktivitě, vnášíš tedy vědomě směrem k dětem tyhle hodnoty do rodiny, nebo je to jen tvoje soukromá věc, jak jsi o tom také mluvila?

R: Já se strašně snažím jim ten obraz poskytnout i z té stránky, že sice je tady ten tlak u těch dětí na školu, učit se, kroužky, stíhat toho co nejvíc, tak se jim snažím vysvětlovat, že tady jsou i jiný lidi, který to neznaj, nemůžou, nemaj na to, ono je to i jiný u nás tím, že ten jeden syn má aspergra a už na něm je takovej dobrej obraz toho vysvětlování, že některý věci nejdou lámat přes koleno, že má svůj svět a je potřeba se na něj dívat tím jeho světem, ale zároveň je to u nás tak, čím víc budeš studovat, tím budeš lepší, tím víc vyděláš a tím budeš mít bezstarostnější život, ale já se těm dětem taky snažím vysvětlit, že ty věci nejsou samozřejmý a že můžou bejt rádi, že se narodili třeba tam, kde se narodili, protože prostě jiný děti nemaj vůbec takový možnosti, jako maj oni.

T: Napadlo tě ještě něco k tomu, o čem jsme mluvili?

R: asi už ne...

T: tak děkuju moc za to, že ses se mnou podělila i o hodně intimní informace, za to ti děkuju moc a vážím si toho.